

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

KATEDRA GEOGRAFIE

Bc. Barbora Jiskrová

**SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY NA STŘEDNÍ
MORAVĚ: SROVNÁVACÍ STUDIE
VYBRANÝCH MĚST**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Minxová

Olomouc 2017

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Bc. Barbora Jiskrová (R130122)

Studijní obor: Regionální geografie

Název práce: Sociálně vyloučené lokality na střední Moravě: srovnávací studie vybraných měst

Title of thesis: Socially excluded localities in central Moravia: a comparative study of chosen cities

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Minxová

Rozsah práce: 90 stran

Abstrakt: Diplomová práce se zabývá sociálně vyloučenými lokalitami na území Střední Moravy. Hlavním cílem práce je zhodnocení přístupu vybraných měst v Olomouckém kraji k problematice sociálního a prostorové vyloučení znevýhodněných skupin obyvatelstva. V první teoretické části budou vymezeny základní pojmy a vysvětleny procesy exkluze a segregace. Následující část práce se bude věnovat problematice vyloučených lokalit obecně v kontextu České republiky. Dále budou zhodnoceny metodologické přístupy k výzkumu segregace a sociálně vyloučených lokalit a následně budou identifikovány lokality na území Střední Moravy. V druhé části práce bude provedena analýza dokumentů a strategií zabývajících se problematikou sociálního vyloučení na celostátní i místní úrovni. V závěru práce proběhne porovnání a zhodnocení přístupu vybraných měst na Střední Moravě k dané problematice.

Klíčová slova: sociální vyloučení, segregace, vyloučené lokality, Střední Morava, komunální politika

Abstract:

Diploma thesis deals with socially excluded localities in the Central Moravia. The main objective is to evaluate approach of choosen cities in the Olomouc region on the issue of social and spatial exclusion of exluded groups of inhabitants . In the first part of the thesis are defined basic concepts and explains the processes of exclusion and segregation. The next part will deal with the issue of excluded localities in generall in the area of Czech Republic. There will also be methodological approaches of research segragatiom and socially excluded localities evaluated than it will subsequently identified locations in the Central Moravia. The second part will analyze documents and strategies dealing with social exclusion at national and municipal levels. The conclusion will be comparing and evaluating the municipal policy of choosen cities in Central Moravia on the matter.

Keywords:

social exclusion, segregation, excluded localities, central Moravia
municipal policy

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Barbora JISKROVÁ**

Osobní číslo: **R130122**

Studijní program: **N1301 Geografie**

Studijní obor: **Regionální geografie**

Název tématu: **Sociálně vyloučené lokality na střední Moravě: srovnávací studie vybraných měst**

Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je provést zhodnocení přístupů vybraných měst v Olomouckém kraji k otázkám sociálního a prostorového vyloučení znevýhodněných skupin obyvatelstva. Nejprve bude proveden přehled a kritické zhodnocení teoretických přístupů k otázkám sociálního vyloučení a začleňování v ČR (resp. na lokální a regionální úrovni). Bude proveden přehled realizovaných projektů v rámci akademické sféry, nevládních organizací a veřejného sektoru (MPSV, Agentura pro sociální začleňování, místní úroveň). Dále bude provedeno kritické zhodnocení metodologických přístupů k výzkumu této problematiky (zdroje dat a jejich dostupnost, resp. vypovídací schopnost, kvantitativní a kvalitativní ukazatele a metody používané při analýze, apod.). Dále bude proveden výběr sociálně vyloučených lokalit v Olomouckém kraji na základě stanovených kritérií a studií. Bude proveden přehled a typologie strategií k řešení sociálně vyloučených lokalit na místní úrovni (města, obce) ? analýzou dokumentů měst a obcí, místního a regionálního tisku, ministerských zpráv, zpráv NGO atd. V případě potřeby budou provedeny v terénu aktuální kvalitativní a kvantitativní výzkumy na modelových lokalitách, které dokreslí dopady těchto politik.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání

Rozsah pracovní zprávy: 20 000 - 24 000 slov

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

KNOX, Paul L; PINCH, S. Urban social geography: an introduction. 6th ed. Harlow:

Pearson, 2009, xvii, 373 s. ISBN 9780273717638.

KAZEPOV, Y. (eds) Cities of Europe: changing contexts, local arrangements, and the challenge to urban cohesion. Malden, MA: Blackwell Publ., 2004, xxii, 342 s. ISBN 1405121335.

TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, J., OUŘEDNÍČEK, M. (eds.) Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 203 s. ISBN 9788073803780.

LEVITAS, R. The inclusive society?: social exclusion and New Labour. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005, xv, 277 s. ISBN 140394427.

PÉNZES, János a Zsolt RADICS. Roma Population on the Peripheries of the Visegrad Countries: Integration Issues and Possible Solutions. Debrecen: Kiadta a DIDAKT Kft., Debrecen, 2012. ISBN 9786155212109.

PÉNZES, János a Zsolt RADICS. Roma Population on the Peripheries of the Visegrad Countries: Integration Issues and Possible Solutions. Debrecen: Kiadta a DIDAKT Kft., Debrecen, 2012. ISBN 9786155212109.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Pavla Minxová**

Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **27. listopadu 2013**

Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2015**

L.S.

prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.

děkan

doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.

vedoucí katedry

V Olomouci dne 27. listopadu 2013

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala sama pod vedením paní Mgr. Pavly Minxové a veškerou použitou literaturu a zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci, dne 9. ledna 2017

.....

vlastnoruční podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Pavle Mixové za cenné rady a připomínky a také za vstřícný, ale profesionální přístup.

Dále bych také ráda poděkovala své rodině za podporu a důvěru po celou dobu mého studia.

Seznam zkratk použitých v diplomové práci

- (1) **CVMR:** Centrem pro výzkum měst a regionů
- (2) **ČSÚ:** Český statistický úřad
- (3) **ČR:** Česká republika
- (4) **ČTK:** Česká tisková kancelář
- (5) **ESF:** Evropské sociální fondy
- (6) **EU:** Evropská unie
- (7) **GAC:** Gabal Analysis&Consulting (název společnosti)
- (8) **KP:** Komunitní plán
- (9) **KPSS:** Komunitní plán sociálních služeb
- (10) **MHD:** Městská hromadná doprava
- (11) **MPSV:** Ministerstvo práce a sociálních věcí
- (12) **NNO:** Nevládní nezisková organizace
- (12) **PS:** Pracovní skupina
- (13) **OP LZZ:** Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost
- (14) **ORP:** Obec s rozšířenou působností
- (15) **SLDB:** Sčítání lidu, domů a bytů
- (16) **SVL:** Sociálně vyloučená lokalita
- (17) **UK:** Univerzita Karlova
- (18) **URRlab:** Urbánní a regionální laboratoř
- (19) **USA:** Spojené státy americké

Obsah

1. Úvod.....	11
2. Metodika a cíle práce	12
3. Sociální exkluze	14
3.1 Dimenze/mechanismy sociálního vyloučení.....	16
3.1.1 Příčiny sociální exkluze	17
4. Rezidenční segregace	18
4.1 Formy rezidenční segregace.....	22
4.1.1 Dobrovolná separace.....	23
4.1.2 Nedobrovolná segregace	24
4.2 Důsledky rezidenční segregace	28
5. Sociálně vyloučené lokality v ČR	30
5.1 Porovnání typů vyloučených lokalit.....	34
5.2 Historie segregace v České republice	35
5.3 Výzkumné projekty segregace a sociálně vyloučených lokalit v ČR	37
5.3.1 Obecné metody výzkumu.....	37
5.3.2 Projekty a výzkumy.....	40
6. Sociální segregace na Střední Moravě	46
6.1 Vymezení území Střední Moravy	46
6.2 Sociálně vyloučené lokality na Střední Moravě.....	48
6.2.1 Sociálně vyloučené lokality v Přerově	51
6.2.2 Sociálně vyloučené lokality v Olomouci	52
6.2.3 Sociálně vyloučené lokality v Prostějově.....	54
7. Státní politika sociálního začleňování.....	57
7.1 Strategické a koncepční dokumenty.....	59
7.1.1 Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování. 60	
7.1.2 Národní plán reforem České republiky na rok 2016	61
7.1.3 Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020	62
7.1.4 Strategie boje proti sociálnímu vyloučení2016 – 2020.....	62
7.1.5 Strategie romské integrace do roku 2020.....	63
7.1.6 Další strategické dokumenty ČR.....	64
7.2 Politika začleňování na krajské úrovni	65
8. Lokální politiky sociálního začleňování	68

8.1 Olomouc.....	69
8.1.1 Komunitní plánování Olomouc.....	69
8.2 Prostějov.....	74
8.2.1 Komunitní plánování v Prostějově.....	74
8.3 Přerov.....	78
8.3.1 Komunitní plánování v Přerově.....	80
9. Závěr.....	84
10. Summary.....	85
11. Literatura a použité zdroje.....	86
11.1 Literární prameny.....	86
11.2 Internetové prameny.....	88

1. Úvod

Sociální exluze a vznik sociálně vyloučených lokalit jsou již dlouhou dobu známým fenoménem i v České republice. Jedná se o procesy a mechanismy, které, jak se může zdát, ovlivňují jen malou část společnosti, ale pravdou je, že ve výsledku ovlivňují společnost jako celek. A jak také ukázaly i výsledky nedávno provedeného výzkumu Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR, tento problém se začíná dotýkat stále více lidí ve stále více obcích a městech.

Cílem této práce je zjistit, jak jaké jsou možnosti místních samospráv eliminovat sociální exkluzi svých obyvatel, zabránit vzniku sociálně vyloučených lokalit a pomáhat daným osobám stát se součástí společnosti.

V této práci bude proveden výzkum daných možností na místní úrovni ve třech vybraných obcích Střední Moravy.

V první řadě, je však nutné pochopit principy a mechanismy sociální exluze a s tím spojené procesy rezidenční segregace. O vymezení těchto pojmů a jejich působení ve společnosti a v prostoru se na základě odborné literatury pokusí první teoretická část diplomové práce. Poté bude následovat rozbor problematiky sociálně vyloučených lokalit v České republice, tyto lokality budou porovnány s jinými typy segregovaných lokalit a budou obecně určeny metody výzkumu vhodné k jejich identifikaci. Následně budou pomocí komparace výsledků již provedených výzkumů určeny a popsány vyloučené lokality na Střední Moravě.

Druhá část práce pak bude věnována popisu státních politik v kontextu sociální exluze, budou uvedeny různé koncepční a strategické dokumenty zabývající se danou problematikou.

Závěrem poté budou porovnány přístupy k řešení sociálního vyloučení a sociálně vyloučených lokalit na komunální úrovni ve třech vybraných obcích.

2. Metodika a cíle práce

Hlavním cílem práce je popsání a zhodnocení přístupů vybraných měst v Olomouckém kraji k otázkám sociálního a prostorového vyloučení znevýhodněných skupin obyvatelstva.

V první části zde předkládané diplomové práce bude teoreticky na základě odborné literatury rozebrán fenomén sociálního vyloučení. Tato kapitola bude zaměřena na vysvětlení samotného pojmu sociální exkluze a na rozebrání příčin a dimenzí tohoto procesu v jejich komplexní formě.

Následně bude pojednáno o procesu rezidenční segregace, který bude vnímán jako součást procesu sociálního vyloučení. V tomto kontextu chápeme segregaci jako jednu z dimenzí jevu sociální exkluze, a to dimenzi, která se odehrává s prostorem. Fyzickým prostorovým vyjádřením segregace je pak vznik vyloučených lokalit. Součástí daných kapitol věnujících se segregaci bude vymezení pojmů a vysvětlení hlavních charakteristik zejména z hlediska geografie a částečně také z hlediska urbánní sociologie. V této kapitole bude také obsáhleji rozpracován přehled dostupné literatury a dalších děl věnujících se dané problematice. Součástí bude také podrobný popis jednotlivých forem segregace s důrazem na odlišení dobrovolné separace a nedobrovolné segregace a s uvedením základních typů vyloučených lokalit charakteristických pro dané formy segregace. Závěrem dané kapitoly poté budou popsány obecné důsledky sociální segregace.

Následující samostatná kapitola rozebere problematiku sociálně vyloučených lokalit v České republice, bude uvedena obecná charakteristika těchto lokalit i skupin obyvatel ohrožených segregačními procesy v českém prostředí. České vyloučené lokality budou stručně typologicky porovnány s ostatními lokalitami nedobrovolné segregace uvedenými v předešlé kapitole. Dále bude ještě zmíněn historický kontext segregace v České republice a závěr kapitoly pak bude věnován obecným metodám výzkumu segregace a vyloučených lokalit. Též bude uvedeno několik stěžejních výzkumů zabývajících se tímto tématem v rámci České republiky.

Zejména na základě výzkumů uvedených v předchozí kapitole budou identifikovány sociálně vyloučené lokality na území Střední Moravě. Nejprve bude vymezeno území Střední Moravy a budou uvedeny základní informace o tomto území. Následně pak proběhne vymezení lokalit a jejich obecný popis. Závěrem kapitoly bude podrobněji popsána situace a vývoj sociálně vyloučených lokalit ve třech největších městech regionu – Olomouc, Prostějov a Přerov.

Poté bude následovat část práce, která se zabývá politikami sociálního začleňování a politikami boje proti sociální exkluzi. Budou zde uvedeny všechny instituce zabývající se touto problematikou a také strategické a koncepční dokumenty na státní i regionální úrovni.

V závěrečné kapitole poté dojde ke srovnání strategických dokumentů jednotlivých měst, zejména komunitních plánů sociálních služeb, a analýze dostupných dokumentů zabývajících se problematikou sociálního vyloučení, sociálního začleňování a problematikou sociálně vyloučených lokalit na místní úrovni. Analýza dokumentů plánování sociálních služeb bude pak zaměřena zejména na porovnání vymezení pracovních skupin, vymezení problematiky související se sociálním vyloučením a také formulace jednotlivých cílů a opatření.

3. Sociální exkluze

Zhruba od 80. let minulého století začala vznikat řada studií věnujících se konceptu sociální exkluze neboli sociálního vyloučení. Za nedlouho poté se koncept sociální exkluze, i související koncepty jako sociální inkluze a koheze, výrazně etablovaly v sociální politice Evropské unie a tím pádem mají významný vliv i na sociální politiky jednotlivých členských zemí.

Pojem sociální exkluze, je známý od konce 70. let minulého století, kdy jej poprvé použil francouzský úředník René Lenoir. Ten slovem „les exclus“ označil osoby vyloučené ze sociálního systému státní správy¹ – termín odkazoval nejen k nezaměstnanosti a chudobě, ale také ke vzrůstající nestabilitě sociálních vazeb a sociální solidarity ve společnosti (TOUŠEK, 2006).

Mareš (In SIROVÁTKA, 2002) však upozorňuje, že procesy marginalizace² nebo exkluze existovaly téměř ve všech společnostech v historii, kdy poskytovaly jistou formu sociální kontroly a společnost tím zaručovala ochranu svým členům a zároveň zajišťovala svůj řád. Exkludováni byli ti, kteří ji svým jednáním či myšlením ohrožovali (nebo mohli ohrožovat), a také ti, kteří byli ve společnosti cizí či jiní. V minulosti tedy sociální vyloučení mohlo zabezpečovat řád společnosti a zároveň formovat a posilovat její identitu a integritu. Mareš a Sirovátka (2008, 273) dále uvádějí, že sociální exkluze je v dnešní době naopak chápána jako proces, který narušuje integritu naší moderní společnosti a útočí její základní stavební kameny (sociální spravedlnost a sociální solidaritu), protože se jedná o „proces, který jedince zbavuje práv, ale i povinností, jež jsou spojeny s jeho členstvím ve společnosti“. Sociální exkluze je tedy proces, který odlučuje lidi od hlavního proudu společnosti (GIDDENS, 1998).

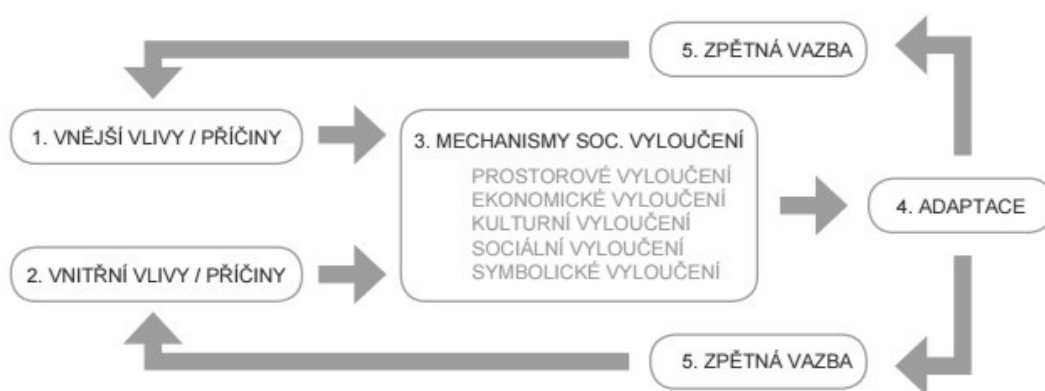
V současnosti existuje mnoho definic pojmu sociální exkluze, ale podle Mareše (2008, 11) se většina z nich shoduje, že sociálním vyloučením rozumíme „nedostatečnou participaci jedinců i kolektivit v těch oblastech společenského života, v nichž se podle převládajících sociálních norem tato participace obecně očekává (jako právo). Konkrétně se jedná o participaci v systémech (1) produkce, pracovního trhu a (re)distribuce statků a služeb – včetně veřejných služeb, jako jsou vzdělávání či zdravotní péče; (2) rodinného života; (3) politického života; (4) komunitního života; (5) kultury“.

---

¹ Osoby mentálně a fyzicky handicapované, osoby marginální a asociální (delikventi, prostitutky, žebráci, alkoholici) a osoby zranitelné (příslušníci rasových a etnických menšin); citováno dle KELLER J. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studie. ISBN 978-80-7419-031-5.

²Mareš (In Sirovátka, 2002) uvádí, že pojem marginalizace znamená odsun určitých osob a sociálních skupin na okraj společnosti a exkluze znamená odsun mimo společnost.

Sociální exkluze je *komplexním* jevem, ve kterém figuruje mnoho aspektů ve vzájemné interakci. Strukturu procesu sociálního vylučování, jež má cyklický charakter, nastiňuje Toušek (2007). V různé intenzitě zde na jedince či skupinu osob působí vnitřní a vnější vlivy/příčiny. Síla jejich účinku spouští/může spouštět jednotlivé mechanismy sociálního vyloučení. Pokud jsou mechanismy dostatečně intenzivní, způsobí sociální vyloučení. Následuje fáze adaptace exkludovaného jedince/skupiny na vzniklou situaci. Toto přizpůsobení implikuje vzorce chování, které mohou být většinovou společností přijímány negativně, protože mohou být v rozporu s jejími normami a hodnotami. Vyloučené osoby pak zpětně svými strategiemi adaptace ovlivňují a příčiny sociálního vyloučení (podrobněji obrázek 1, viz níže)

Obr. 1: Schéma procesu sociálního vyloučení

Zdroj: Toušek (2007, 7)

Exaktní určení osob, které mohou být potenciálně sociálně exkludovány z většinové společnosti je složité. Tyto jedince/skupiny obyvatel buď můžeme vymezit na základě jejich vlastností a charakteristik, čímž nám vznikne relativně různorodý soubor jedinců, nebo lze použít taxativní způsob, kdy určíme přesně dané kategorie (MAREŠ, 2008). Podle Radostného (In SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005) obecně sociální exkluze hrozí zejména těm skupinám osob, které se výrazněji odlišují od představy, která je v dané majoritní společnosti kolektivně považována, jako „normální“. Odlišnosti mohou být dvojího druhu, a to fyzické (například barva kůže, tělesné postižení aj.), nebo kulturní (systém hodnot, norem, idejí, životních strategií, jazyk, deklarovaná či přirčená etnicita apod.). Gabal (GAC, 2006, 9) v Analýze sociálně vyloučených romských lokalit podává výčet skupin obyvatel, které jsou sociálním vyloučením ohroženy, jedná se například o nedostatečně vzdělané osoby, dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnané, jedince s mentálním či fyzickým handicapem, osoby trpící nějakým druhem závislosti, osaměle žijící seniory, imigranty, příslušníky různě (etnicky, nábožensky, sexuální orientací aj.) definovaných menšin či jedinci, kteří se ocitli v těžké životní situaci, z níž si sami

nedokážou pomoci. Mareš (2008) však varuje, že označení určité skupiny obyvatel jako skupiny s potenciálem k sociálnímu vyloučení může této skupině na jedné straně zajistit zdroje či ochranu veřejných institucí, na druhou stranu však tuto skupinu společensky stigmatizuje.

3.1 Dimenze/mechanismy sociálního vyloučení

Obecně můžeme říci, že sociální vyloučení je formou sociální izolace, která narušuje sociální vztahy ve společnosti. Jedná se o multidimenzionální dynamický jev, kdy musíme zohledňovat větší množství vzájemných vztahů mezi jednotlivými aspekty a oblastmi. Sociologové rozlišují jednotlivé dimenze sociálního vyloučení, které jsou konkrétními autory často definovány odlišně – můžeme sem však zahrnout *vyloučení ekonomické, sociální v užším smyslu, a prostorové vyloučení* (MAREŠ In SIROVÁTKA, 2004). Jednotlivé dimenze se vzájemně prostupují a vznikají mezi nimi interakce různé intenzity. Každá z daných dimenzí také obsahuje různé indikátory vyloučení, např. u ekonomické dimenze to může být dlouhodobá nezaměstnanost nebo chudoba, a u sociální dimenze třeba rozbití tradiční domácnosti, rozpady manželství, bezdomovectví, aj.³

Toušek (2007) definuje také několik dimenzí sociální exkluze, nazývá je však jako mechanismy sociálního vyloučení. Tyto mechanismy jsou způsoby, kterými jsou osoby či celé skupiny exkludovány ze společnosti. Autor definuje 5 těchto vlastních způsobů vyloučení a to: prostorové vyloučení, ekonomické vyloučení, kulturní vyloučení, sociální vyloučení (taktéž v užším smyslu) a symbolické vyloučení.

Většina autorů, kteří se snaží definovat dimenze (mechanismy) sociální exkluze, používá jako jeden z hlavních indikátorů ekonomického vyloučení chudobu. Mareš (srov. 2000; 2008; In SIROVÁTKA, 2002) sice dodává, že chudoba je jedním z nejviditelnějších znaků sociálního vyloučení, ale může však být jak jednou z jeho příčin tak i důsledkem vyloučení. Autor dále také upozorňuje, že chudoba není ani nutnou ani postačující podmínkou sociální exkluze – to znamená, že ne všichni chudí jsou sociálně vyloučení a naopak⁴.

---

³Podrobnější popis vybraných dimenzí a jednotlivých faktorů sociálního vyloučení nabízí Mareš ve své práci *Faktory sociálního vyloučení* (MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-87007-15-8. Dostupné také z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_193.pdf)

⁴Většina sociologů zabývajících se tématem sociální exkluze je přesvědčena že koncept sociální exkluze vychází z konceptu chudoby a zároveň ho zahrnuje. Koncept chudoby je pouze jednodimenzionálním konceptem a vztahuje se k nedostatku finančních zdrojů a příjmů, a tím pádem nedokáže postihnout komplexní povahu sociální exkluze. Koncept chudoby byl nahrazen konceptem sociální exkluze v 80. letech minulého století (MAREŠ, 2000), dále se vztahem mezi konceptem chudoby a konceptem sociální exkluze zabývat např. Graham Room (Room, G., 1999. „Social exclusion, solidarity and challenge of globalization“. *International journal of social welfare* 8: 166-174.).

3.1.1 Příčiny sociální exkluze

Podle Touška (2007) může rozdělit příčiny sociální exkluze obecně rozdělit na dva typy, a to příčiny vnější a příčiny vnitřní. Jako vnější příčiny můžeme označit takové jevy a vlivy, které jsou mimo kontrolu vylučovaných a ti je tedy nemohou vlastním úsilím či vůlí ovlivnit. Jedná se o příčiny strukturální – to znamená, že jsou určeny širšími společenskými podmínkami nebo vyplývají z jednání lidí, kteří se nacházejí vně sociálního vyloučení. Mezi *vnější* příčiny autor zahrnuje trh práce; bytovou politiku; sociální politiku; praxi místních samospráv; rasismus či diskriminace určité skupiny obyvatel. Druhým typem jsou příčiny *vnitřní*, které označujeme jako příčiny individuální. Jedná se o vlivy, které jsou v důsledku způsobeny chováním samotných sociálně vyloučených osob a mohou tak způsobovat nebo prohlubovat sociální exkluzi daných jedinců. Tento typ příčin vnitřních je také výrazně navázán a podmíněn příčinami vnějšími. Mezi vnitřní příčiny sociální exkluze můžeme například zahrnout ztrátu pracovních návyků při dlouhodobé nezaměstnanosti; dlouhodobou neschopnost hospodařit s penězi a dostát svým finančním závazkům; orientaci na okamžité uspokojení potřeb vyplývající z dlouhodobé frustrace; apatie a nízká motivace k řešení vlastních problémů atd.

Levitas (2005) definovala tři hlavní příčiny sociální exkluze v rámci jejího vymezení diskurzů⁵ sociálního vyloučení v současné době, a to: *chudoba* (v rámci redistributivního diskurzu, který sociální exkluzi chápe jako důsledek chudoby, kterou lze odstranit poskytováním dávek sociálního zabezpečení); *nezaměstnanost* (nezaměstnanost jako hlavní příčinu sociálního vyloučení chápe intergrativní diskurz a zde je řešením vytvoření dostatku pracovních pozic); a (*patologické*) *morální a kulturní charakteristiky* jedince (jedná se o moralizující diskurz a základním mechanismem začlenění je resocializace daných osob).⁶

Šimíková (In ŠIMÍKOVÁ, VAŠEČKA, 2004, 133-134) definovala a na základě výzkumu mechanismů sociálního vylučování romské komunity na lokální úrovni v České republice popsala 3 základní dimenze sociální exkluze. Konkrétně se jedná o přístup na trh práce, chudobu a bydlení. U každé z těchto dimenzí uvedla obsáhlý výčet ukazatelů, *hlavních příčin* a důsledků sociálního vyloučení – mezi jednotlivé příčiny uvedla například dlouhodobou nezaměstnanost, strukturální změny na trhu práce či privatizaci bytového fondu.⁷ Autorka však podotýká, že jednomyslně určit konkrétní příčiny a důsledky procesu sociální exkluze je velmi složité – „Jev, který je v jisté fázi tohoto procesu důsledkem předchozího souběhu událostí, se ve stejném okamžiku stává příčinou událostí navazujících.“.

---

⁵Diskurz v tomto smyslu můžeme chápat jako politický přístup.

⁶Citováno dle MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie): – koncepty, diskurz, agenda*. Sociologický časopis. 2008, 44(2), 271–294.

⁷Kompletní výčet hlavních příčin, ukazatelů a důsledků sociálního vylučování v: ŠIMÍKOVÁ, In: ŠIMÍKOVÁ, VAŠEČKA, 2004, s. 133-134.

4. Rezidenční segregace

Jak už bylo zmíněno výše, segregaci můžeme označit jako součást prostorové dimenze sociálního vyloučení, a tato dimenze je také dimenzí nejzřetelnější a nejsnáze sledovatelnou.⁸ Sama segregace je komplexním jevem těsně souvisejícím s ostatními aspekty sociální exkluze a dalšími společenskými i ekonomickými faktory.

Sýkora (2010, 12) upozorňuje, že sociální a kulturní rozdíly jsou přirozenou součástí každé společnosti a „*rezidenční diferenciaci/různorodost* je projevem rozdílů mezi lidmi, jejich preferencemi a možnostmi“. Segregace se od prostorové diferenciaci liší tím, že se týká pouze specifických sociálních skupin obyvatelstva a probíhá pouze v určitých částech obce/sídla (SÝKORA, 2010). Segregace a segregáční procesy jsou v prostředí sídel běžné a nevyhnutelné, protože lze říci, že jsou projevem sociálních rozdílů mezi jednotlivými sociálními skupinami a jejich preferencemi v oblasti bydlení. Segregace je však nebezpečná z hlediska jejich dlouhodobých důsledků v lokalitách, kde působí a utváří tak jejich charakter, zvláště pokud se zde projeví i další aspekty sociálního vyloučení (SÝKORA, 2007).

Počátky zkoumání procesů segregace můžeme datovat do 20. let minulého století, kdy byl koncept segregace převzat společenskými vědami z ekologie chicagskou školou v USA, urbánní sociologové v té době zkoumali především rozmístění různých socioekonomických a kulturních skupin obyvatelstva v severoamerických městech. Od 80. let 20. století se výzkum segregace spojuje zejména s fenoménem sociální exkluze a s nárůstem sociálních rozdílů ve společnosti (SÝKORA, TEMELOVÁ; 2005).

Pojem segregace⁹ tedy označuje nerovnoměrné rozmístění různorodých skupin obyvatelstva v daném území. Konkrétně „jde o relativní oddělení nebo proces oddělování určitých skupin obyvatelstva od zbytku společnosti do různých oblastí a zón sídel na základě socioekonomických, etnických a kulturních charakteristik“ (BURJANEK, 1997, 423). Tato či podobné definice jsou v Česku používány jak v oblasti studia urbánní sociologie, tak sociální geografie. Sýkora a Temelová (2005) vymezují segregaci jako prostorové vyjádření sociálních rozdílů a sociálních nerovností v dané společnosti.

Termín *rezidenční segregace* odpovídá výše uvedené definici a pouze upřesňuje, že se jedná o segregaci dle určitého místa – dle trvalého či obvyklého bydliště obyvatel. Rezidenční segregace je podle Sýkory (2010, 20) „dána tím, že různé sociální skupiny obývají odlišné části

---

⁸Srov. TOUŠEK, 2007; ŠIMÍKOVÁ In ŠIMÍKOVÁ, VAŠEČKA, 2004; RADOSTNÝ In SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005.

⁹V této práci je zkoumána především rezidenční segregace a pro účely práce nebude striktně rozlišováno mezi pojmy „segregace“, „prostorová segregace“ a „rezidenční segregace“, i když je si autorka vědoma rozdílů ve významu těchto pojmů.

fyzického prostoru.“ Tyto části/lokality mohou být od sídla jak fyzicky odděleny („oddělení a to nezastavenými pozemky nebo fyzickými bariérami, například dálnicemi či železnicemi.“), tak mohou se sídlem tvořit prostorově jednotný celek. Autor dále také dodává, že „fyzická oddělenost rezidenční segregaci umocňuje, ale není její podstatou“¹⁰.

Jak už bylo zmíněno, fenomén segregace je zkoumán především sociálními geografiy a urbánními sociology. V českém prostředí to byl hlavně sociolog Jiří Musil, který se věnoval sociologii města a bydlení. Jako jeho nejvýznamnější tematické odborné publikace můžeme uvést monografii *Sociologie soudobého města* (1967), zejména kapitoly věnující se ekologii města.¹¹ Dále pak můžeme jmenovat články uveřejněné v Sociologickém časopise – *Nové vymezení sociální ekologie* (1991), kde autor podrobně zkoumá historii a vývoj sociální ekologie s ní souvisejícího konceptu segregace, a *Změny městských systémů v postkomunistických společnostech střední Evropy* (1992). Tématem vývoje českých měst za socialismu a jejich změnám po politickém převratu se autor zabývá také v publikaci *Zrod velkoměsta*¹² (2002). Dalším významným sociologem věnujícím se problematice segregace je Aleš Burjanek, který se už ve své diplomové a disertační práci¹³ zaměřil na sociálně ekologické metody výzkumu segregace v prostoru města. Později v roce 1997 pak autor publikoval článek *Urbánní deprivace a Segregace*¹⁴. Dále pak můžeme zmínit kapitolu s názvem *Co je rezidenční segregace*¹⁵ (2005), či stať *Sociálně vyloučené lokality města: názvosloví a charakteristiky*¹⁶ (2007).

Mezi nejvýznamnější české sociální geografiy, kteří se zabývají/zabývali segregací v urbánním prostoru můžeme jmenovat Ludka Sýkoru, Martina Ouředníčka, Dušana Drbohlava či Janu Temelovou. Všechna tato jména jsou spjata s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy v Praze a také částečně s Centrem pro výzkum měst a regionů (CVMR)¹⁷. Mezi jejich

---

¹⁰Např. v rámci výzkumu projektu Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava (2007) bylo zjištěno, že 40 % lokalit, které byly identifikovány jako segregované, jsou jednotnou součástí fyzického prostoru města – nacházejí se ve vnitřních nebo centrálních částech sídla (SÝKORA, TEMELOVÁ, POSOVÁ, 2007).

¹¹Sociální ekologie a sociologie města jsou téměř totožné obory (MUSIL, 1991).

¹²Konkrétně kapitoly „Urbanizace českých zemí a socialismus“ a „Co se děje s českými městy dnes“. In HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL J. *Zrod velkoměsta*. Paseka, Praha, 2002, s. 298-331. ISBN 80-7185-409-3

¹³Diplomová práce *Sociální topografie Brna* (1984) a disertační práce *Problém urbánní deprivace* (1996), autor Aleš Burjanek.

¹⁴BURJANEK, A. *Urbánní deprivace*. Sborník prací Fakulty sociálních studií, Brno: Masarykova univerzita v Brno, 1997, roč. 1997, č. 2, s. 167-183. ISSN 1212-365X.; a BURJANEK, A. *Segregace*. Sociologický časopis, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, roč. 33, 4/1997, s. 423-443. ISSN 0038-0288.

¹⁵Publikováno ve sborníku *Prevence prostorové segregace* (SÝKORA, L., TEMELOVÁ, J. *Prevence prostorové segregace*. PíF UK a MMR, Praha, 2005.)

¹⁶In Ferenčuhová, Galčanová, Hledíková, Vacková. (eds). *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. Brno: MU, Praha: nakladatelství Pavel Mervart., 2009. s. 51-67, 17 s. ISBN 978-80-86818-86-3

¹⁷„CVMR je neformální sdružení, které soustřeďuje vědce, doktorandy a studenty zabývající se základním a aplikovaným výzkumem měst a regionů.“ Vzniklo při katedře sociální geografie a

nejvýznamnějšími projekty patří *Prevence prostorové segregace (2004 – 2006)*, *Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava (2005 - 2007)* a *Prevence prostorové segregace (2009)*¹⁸ a z něho vycházející publikace: *Rezidenční segregace (2010)*.

Vedle výše zmíněných výzkumných projektů zaměřených na segregaci je vhodné zmínit dva další, které byly provedeny v celorepublikovém měřítku a to: *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (2006)* a *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR (2015)*. Analýzy byly zpracovány společností GAC spol. s r.o. (Gabal Analysis&Consulting) podle zadání Ministerstva práce a sociálních věcí.

Prostorové diferenciaci obecně se dále věnuje Urbánní a regionální laboratoř¹⁹ (URRlab), mezi její nejvýznamnější publikace patří *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky (2011)*, který vznikl s cílem zmapování nové sociálně prostorové diferenciacie na území České republiky po roce 1989. Tento Atlas obsahuje 13 odlišných, ale vzájemně provázaných kapitol mapujících sociálně ekonomické prostředí v České republice. Dalším projektem, na kterém se URRlab podílel, byla již výše zmíněná *Analýza sociálně vyloučených lokalit v České republice*²⁰ (2015), ke které členové URRlab vypracovali soubor mapových listů s názvem *Územní distribuce jevů spojených se sociálním vyloučením – konkrétně se jedná o mapování distribuce dávek pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení, a o mapování trestné činnosti nezletilých a nezaměstnanosti (GAC, 2015)*.

Mezi brněnskými geografy, kteří se zabývají prostorovou diferenciací potažmo segregací v prostoru v rámci města, můžeme jmenovat Ondřeje Mulíčka (např. *Faktorová analýza segregace – příklad Brna*²¹) nebo Roberta Osmana (diplomová práce *Segregační procesy v prostoru města*²²).

---

regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v roce 2005. (CVRM, dostupné online: <https://web.natur.cuni.cz/cvmr/cs/> [cit. 20.04.2016])

¹⁸Všechny výše uvedené projekty byly zpracovány pro Ministerstvo pro místní rozvoj.

¹⁹URRlab je pracovní skupina vědeckých pracovníků a pedagogů katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. (URRlab, dostupné online: <http://urrlab.cz/> [cit. 20.04.2016]).

²⁰Projekt Analýza sociálně vyloučených lokalit v České republice byl financován Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR. Hlavním příjemcem projektu byla společnost GAC, s.r.o. jako hlavní příjemce projektu (GAC, 2015).

²¹MULÍČEK, O. Faktorová analýza segregace – příklad Brna. In SÝKORA, Luděk, TEMELOVÁ, Jana. *Prevence prostorové segregace*. PpF UK a MMR, Praha, 2005, s. 60-70. On-line dokument [cit.20.4.2016] dostupný z:

<https://web.natur.cuni.cz/ksgrsek/novyurrlab/user/documents/jajinek/Jana/Prevence%20prostorove%20segregace.pdf>

²²OSMAN, R. *Segregační procesy v prostoru města* [online]. Brno, 2008 [cit. 20.4.2016]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/80142/prif_m?fakulta=1431;obdobi=5624;studium=522014;info=1;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dosman%20agenda:th%26start%3D1. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Ondřej Mulíček.

Jako nejvýznamnějšími zahraniční publikace, které se věnují studiu měst a jejich struktury a sociálně prostorové diferenciaci, jmenujme především obsáhlou knihu s názvem *Urban Social Geography* (2009) Paula Knoxe a Stevena Pinche, kde je vymezena celá kapitola věnující se segregaci²³ - zde se autoři věnují především rezidenční segregaci národnostních a etnických menšin ve městech západní Evropy. Další významnou publikací zabývající se urbánní geografii je sborník *A Companion to the City*²⁴(2000), který obsahuje více než 50 odborných příspěvků tematicky rozdělených do 5 částí. Některé příspěvky mají čistě teoretický rámec a některé naopak zkoumají velmi konkrétní problémy v konkrétních městech po celém světě. Dále publikace *Urban segregation and the welfare state: inequality and exclusion in western cities*²⁵ (1998) autorů Sako Musterda a Wima Ostendorfa se zabývá se segregací a sociální exkluzí v západním světě hlavně z hlediska globální struktury a hierarchie měst a ekonomické restrukturalizace – kniha obsahuje případové studie 12 amerických a evropských měst. Autoři zde zkoumají především vliv institucí sociálního státu na aspekty související se sociálním vyloučením a segregací. Jednou z nejnovějších publikací soustřeďující se na socio-ekonomickou segregaci je *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West*²⁶ (2016), která zkoumá a porovnává rezidenční segregaci v hlavních evropských městech bývalého západního i východního bloku v kontextu globalizace a ekonomické restrukturalizace. Kniha obsahuje 13 případových studií jednotlivých měst včetně Prahy. Jedni z editorů a autorů této knihy jsou také polský geograf Szymon Marcinczak a estonský geograf Tiit Tammaru kteří se podrobně věnují segregaci v post-sovětských státech střední a východní Evropy. Mezi dalšími jejich společnými publikacemi může jmenovat například *Patterns of Socioeconomic Segregation in the Capital Cities of Fast-Track Reforming Postsocialist Countries* (2015), na kterém spolupracoval také s českými geografy Jakubem Novákem a Janou Temelovou z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Další příspěvky a statě věnující se tématu segregace můžeme také nalézt v zahraničních periodikách, jako jsou například *Urban Studies* nebo *Urban Geography (Journal)*.

Výzkumem segregace se však nezabývá pouze sociální geografie nebo sociologie, naopak termín segregace prostupuje mnoha společenskovědními obory. Jejím studiem v České republice zejména v kontextu sociálního vyloučení a segregace romské populace se zabývá také například antropologie. Především na Katedře antropologie Filozofické fakulty Západočeské

---

²³Kapitola 8. Segregation and congregation. In KNOX, P., L., PINCH, S. *Urban social geography: an introduction*. 6th ed. Harlow: Pearson, 2009. ISBN 978-0-273-71763-8.

²⁴BRIDGE, G., WATSON, S. *A companion to the city*. 1st publ. Oxford: BlackwellPublishers, 2000. Blackwell companions to geography. ISBN 0-631-21052-0.

²⁵MUSTERD, S., OSTENDORF, W. *Urban segregation and the welfare state: inequality and exclusion in western cities*. 1st pub. London: Routledge, 1998. ISBN 0-415-17059-1.

²⁶TAMMARU, T., MARCIŃZAK, S., VAN HAM, M., MUSTERD, S. (eds.). *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West*. 1. Abigdon: Routledge, 2016. ISBN 978-1-138-79493-1.

univerzity v Plzni vzniklo několik publikací věnující se tomuto tématu. Mezi nejvýraznější osobnosti zde působící patří Marek Jakoubek, Tomáš Hirtl, Michal Růžička nebo Ladislav Toušek.

Rezidenční segregace může být ovlivněna mnoha skutečnostmi a její příčiny a podmínky jsou často komplexní a vzájemně provázané. Jedním z nejdůležitějších faktorů je beze sporu ekonomické zajištění a dostatek finančních prostředků jedince. Ale i charakteristiky jako sociální statut člověka nebo také věk, úroveň vzdělání, fáze rodinného cyklu, náboženské vyznání, národnosti/etnický či rasový původ výrazně ovlivňují rozmístění bydlišť v rámci sídla.²⁷ Nárůst míry segregace je v současné době vnímán také z důvodu restrukturalizace ekonomiky v postindustriálním městě a vzrůstajícímu významu sektoru služeb.²⁸ Důsledky těchto procesů však mohou být ovlivňovány a zmírňovány institucionálními zásahy státního aparátu (SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005).

4.1 Formy rezidenční segregace

Soustředováním osob vykazující určité znaky sociálního vyloučení vznikají v prostoru sídla tzv. vyloučené lokality. Tyto lokality jsou proměnné v čase i prostoru a vykazují různé rysy v různých státech a společnostech. Z hlediska formy však tyto lokality rozdělujeme na dva typy, a to 1) lokality vzniklé na základě **dobrovolného vyloučení** jejich obyvatel, tyto lokality nazýváme jako separované²⁹; a 2) lokality založené na **nedobrovolném vyloučení** osob zde žijících a právě tyto lokality nazýváme jako segregované.³⁰ Obě z těchto forem prostorového vyloučení implikují vznik odlišných typů lokalit, které se liší jednotlivými charakteristikami, jako jsou například ekonomické poměry rezidentů, jejich věk, či etnicita nebo kultura. Dále se také výrazněji liší uzavřenost daných typů lokalit, jejich velikost nebo homogenita či naopak heterogenita obyvatel (dle socio-ekonomických charakteristik). Hlavní charakteristikou separace je pak také to, že daní lidé si mohou lokalitu k bydlení svobodně vybrat a zároveň ji také dobrovolně opustit či změnit. Naopak obyvatelé segregovaní/ohrožení segregací mají dobrovolnou volbu své rezidenční lokality podstatně problematictější a možnost tuto lokalitu opustit a získat bydlení jinde je pro ně velmi ztížena (SÝKORA, 2010).

Obecně můžeme říci, že typ lokality, kterou si lidé zvolí k bydlení, ať už dobrovolně nebo nedobrovolně, je z části odrazem jejich sociálního statutu ve společnosti. Jistá homogenita

---

²⁷Srov. RŮŽIČKA, TOUŠEK, 2014; ILLNER In SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005.

²⁸Z toho hlediska existují dvě významné teorie, jak tyto změny ovlivňují pracovní trh a také rezidenční segregaci a to: teorie *sociální polarizace* (narůstání rozdílů mezi obyvatelstvem na obou okrajích společenského spektra, tzn. nejbohatší a nejchudší) a *mismatch* teorie (vyšší nároky na vzdělání a odbornou specializaci pracovníků v postindustriálním ekonomickém prostředí vede k vyloučení narůstající části populace z pracovního trhu), citováno dle SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005, 11-12.

²⁹Termín separace převzat dle publikací L. Sýkory (např.: 2005, 2010).

³⁰Srov. SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005; SÝKORA, 2010; RŮŽIČKA, TOUŠEK, 2014; BURJANEK, 2009.

těchto lokalit pak může ovlivňovat (podporovat či naopak limitovat) sociální příležitosti a předpoklady jejich obyvatel (KLÍČOVÁ, In ŠIMÍKOVÁ, VAŠEČKA 2004).

4.1.1 Dobrovolná separace

K dobrovolné exkluzi určité části obyvatel, obyvatel ze socio-ekonomického vrcholu společnosti, vede mnoho faktorů. Nejdůležitějším faktorem je ekonomické zázemí těchto osob, není však důvodem jediným, jak uvádí Giddens (1998). Dobrovolná i nedobrovolná exkluze vznikají z podobných příčin a obě znamenají významný zásah do veřejného prostoru a jeho funkčnosti. Podle autora je faktem, že se obě formy exkluze vyskytují současně v určitém území a příčiny jejich vzniku jsou navzájem provázány. Jako ilustrační příklady autor uvádí země, kde se dobrovolná i nedobrovolná exkluze vyskytuje v extrémních formách, např. Brazílie či Jihoafrická republika (GIDDENS, 1998).

Dobrovolným vyloučením neboli rezidenční separací, vznikají lokality, kde rezidenti tvoří víceméně homogenní skupinu – nejčastěji se jedná o obyvatele s podobnou ekonomickou situací – v tomto případě můžeme hovořit o *citadelách*³¹ či *gated communities*³². Pokud je však lokalita obývána etnickou/národností menšinou – můžeme ji nazvat (etnickou) *enklávou*³³. Separace v těchto případech poskytuje formu ochrany proti zbytku společnosti (TOUŠEK, 2007). Jako další pozitiva dobrovolné separace pro separovanou skupinu může, včetně pocitu ochrany a bezpečí, být také vznik provázané komunitní a sociální sítě i podnikatelské činnosti (BURJANEK, 1997). Sýkora (2005, 13) však upozorňuje, že „Oddělení různých skupin do odlišných rezidenčních prostředí vede k omezení komunikace mezi skupinami obyvatelstva a ve svém důsledku může oslabit sociální soudržnost společnosti jako celku.“

V českém prostředí relativně mladým a v akademických kruzích zřídka reflektovaným termínem jsou **gated communities** – do češtiny přeloženo jako uzavřené rezidenční areály.³⁴ Gated communities začaly vznikat na konci 19. století ve Spojených státech amerických jako uzavřené rezidenční lokality pro tehdejší slavné a bohaté osobnosti. Od té doby jsou budovány po celém světě, zejména pak v Latinské Americe, v Jihoafrické republice, ale také v Asii a ve střední a východní Evropě. Naopak v západní Evropě se tyto lokality téměř nevyskytují – s výjimkou Velké Británie a Portugalska (BRABEC, In SÝKORA, 2010).

---

³¹Citadela je „oblast, ve které se dobrovolně soustřeďují určité skupiny obyvatel, které jsou vůči svému okolí vymezeny nadřazeným statusem v podobě moci a bohatství“ (TOUŠEK, 2007, 15)

³²Gated communities můžeme označit jako typ citadel. Jedná se o uzavřené oblasti, oddělené od okolí plotem či zdí, která má zamezit přístupu nerezidentům této lokality. Velmi často se jedná o hlídané oblasti (kamerovým systémem, bezpečnostní službou).

³³Nejčastěji uváděným příkladem etnických enkláv jsou čínské čtvrti v amerických městech. V Česku jako příklad tohoto typu lokality Toušek (2007) zmiňuje vietnamské tržiště Sapa v Praze.

³⁴Jako další názvy pro gated communities se v zahraniční literatuře objevují také termíny jako „gated cities“, „gated neighbourhood“, „private guarded neighbourhood“ v české literatuře pak např. „uzavřená komunita“, „uzavřené společenství“ či „rezidenční oblasti s omezeným vstupem“ aj. (BRABEC, 2014, 19 a 21).

Definičním znakem gated communities je omezený přístup nerezidentů, který je zajišťován fyzickou bariérou, nejčastěji zdí či plotem, a kdy vchod je často uzavřen nebo kontrolován. Tyto lokality bývají také velmi často hlídané bezpečností službou či kamerovým systémem. Dalším důležitým znakem gated communities je, že z veřejného prostoru se stane prostor privátní. Neplatí zde obecní vyhlášky, ale pouze pravidla, která si rezidenti sami určí a musí je dodržovat. Zároveň si zde také obyvatelé veškeré služby zajišťují a financují sami (BRABEC, 2014).

Jako hlavní důvody vzniku lokalit tohoto typu rezidenční separace Brabec (In SÝKORA, 2010, 93) uvádí „strach z kriminality, zajištění většího soukromí, zvýšení společenské prestiže či snaha o život v přátelštějším prostředí s vyšším pocitem sounáležitosti sousedů“. Bydlení v těchto lokalitách pro rezidenty přináší víceméně samá pozitiva, problém však nastává z hlediska sídla jako kompaktního celku, kdy se prostor začne výrazně dělit na bohaté a chudé, veřejné a soukromé části a v prostoru města vyrůstají nové fyzické i sociální bariéry, jež vedou k rostoucí polarizaci společnosti. Výstavba gated communities probíhá také z důvodu snahy developerů vnést na trh netradiční formu bydlení, jež by oslovila zákazníky a zvýšila tak finanční příjmy daných firem. Zejména pak v Česku je podle autora pro obyvatele důležité spíše prostředí lokality (např. zeleň či umístění lokality v prostoru města a dopravní dostupnost) a bydlení v uzavřených areálech nevyhledávají kvůli strachu z kriminality. Celkově pak podle autora české gated communities vznikají zejména z iniciativy developerů než z důvodu vysoké poptávky zákazníků (BRABEC, In SÝKORA, 2010).

V rámci České republiky gated communities najdeme zejména ve větších městech, hlavně pak v Praze. Výstavba těchto areálů započala v Česku zhruba v polovině 90. let minulého století (první uzavřená komunita byla postavena v Praze Nebušicích a jmenuje se Malá Šárka). Od té doby počet uzavřených rezidenčních areálů i jejich podíl na celkové bytové výstavbě u nás stále narůstá.³⁵ První z těchto lokalit měly a stále mají velmi exkluzivní charakter, ty novější jsou však již dostupné i pro střední vyšší vrstvu (BRABEC, In SÝKORA, 2010).

4.1.2 Nedobrovolná segregace

V případě nedobrovolné segregace lze zmínit několik typů vyloučených lokalit, např. ghetto, slum (banlieue) aj. V České republice se pak pro tyto oblasti nejčastěji používá označení sociálně vyloučené lokality.

Jednou z forem sociálně vyloučených lokalit je **ghetto**, které může charakterizovat jako „lokalitu, kde žijí – nedobrovolně segregovány a prostorově koncentrovány – *etnické, rasové*

---

³⁵Např. podíl gated communities na celkové bytové výstavbě v roce 2002: 6 %, v roce 2008: 15 % z dokončených bytů (BRABEC, 2010, 98 In SÝKORA, 2010).

nebo náboženské minority, jimž je z pohledu většinové společnosti přisuzováno podřadné postavení“ (MARCUSE, VAN KEMPEN; 2000, 19)³⁶. Jedná se o velmi uzavřené oblasti, kde je struktura obyvatel na základě etnika/rasy či vyznání téměř stoprocentně homogenní, avšak ekonomické charakteristiky a možnosti obyvatel jsou různé. Proto ghetta nejsou primárně spojena s chudobou, nemusí je charakterizovat zanedbanost ani špatný stav bytového fondu (srov. BURJANEK, In FERENČUHOVÁ, GALČANOVÁ, HLEDÍKOVÁ, VACKOVÁ (eds.), 2009; RŮŽIČKA, 2012; TOUŠEK 2006).

Ghetta vznikla na základě diskriminace a odmítání minority většinovou společností, proto je pro jedince stigmatizované skupiny velmi obtížné danou lokalitu opustit a ghetto pro ně tedy funguje jako bezpečné a známé místo, které má jistou ochranou i symbolickou (kulturní) funkci (TOUŠEK, 2006). V ghettu též mohou vznikat paralelní instituce, jež řídí a formují chod dané společnosti, a lokalita může vnitřně prosperovat. Přesto však je ghetto stále strukturálně závislé na většinové společnosti (WACQUANT, 1997, 343)³⁷.

Historicky je název ghetto svázán zejména s uzavřenými židovskými městy v evropských zemích, v současnosti je však tento termín spojován hlavně s černošskými čtvrtěmi ve městech Spojených států amerických. V USA tyto čtvrtě vznikaly ve větších města hlavně v poválečném období, kdy dané lokality byly opuštěny většinovým bělošským obyvatelstvem, které se masově stěhovalo z center měst do nově vznikajících okrajových suburbií. Zhruba do poloviny 60. let můžeme tyto černošské oblasti charakterizovat jako klasická ghetta (jak bylo popsáno výše). Po strukturálních změnách společnosti na konci 60. let a v letech 70. a s tím spojenými změnami v průmyslu a státním financováním, se dané oblasti transformují na tzv. **ghetta vydeděnců**³⁸ či **hyperghetta**³⁹. Tyto lokality pak může charakterizovat především vysokou nezaměstnaností, vzrůstající chudobou a vyšším počtem násilných a trestných činů (srov. BURJANEK, In FERENČUHOVÁ, GALČANOVÁ,

---

³⁶Cit. dle BURJANEK, A. Sociálně vyloučené lokality města: názvosloví a charakteristiky In FERENČUHOVÁ, S. - GALČANOVÁ, L. - HLEDÍKOVÁ, M. - VACKOVÁ, B. (eds). *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. Brno: MU, Praha: nakladatelství Pavel Mervart., 2009. s. 51-67, 17 s. ISBN 978-80-86818-86-3.

³⁷Cit. dle BURJANEK, A. Sociálně vyloučené lokality města: názvosloví a charakteristiky In FERENČUHOVÁ, S. - GALČANOVÁ, L. - HLEDÍKOVÁ, M. - VACKOVÁ, B. (eds). *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. Brno: Brno: MU, Praha: nakladatelství Pavel Mervart., 2009. s. 51-67, 17 s. ISBN 978-80-86818-86-3.

³⁸MARCUSE, VAN KEMPEN; 2000, 19; cit. dle BURJANEK, A. Sociálně vyloučené lokality města: názvosloví a charakteristiky In Ferencuhová, S. - Galčanová, L. - Hledíková, M. - Vacková, B. (eds). *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. Brno: MU, Praha: nakladatelství Pavel Mervart., 2009. s. 51-67, 17 s. ISBN 978-80-86818-86-3.

³⁹WACQUANT, 2006; cit. dle RŮŽIČKA, M.. Wacquant v „romském ghettu“: poznámky k procesu ghettoizace v českých městech. In TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, J., OUŘEDNÍČEK, M. (eds.) *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 203 s. ISBN 9788073803780.

HLEDÍKOVÁ, VACKOVÁ (eds.), 2009; SÝKORA, 2010; RŮŽIČKA, In TEMELOVÁ, POSPÍŠILOVÁ., (eds.), 2012; RŮŽIČKA, TOUŠEK 2014; SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005).

Dalším typem vyloučených lokalit je **slum**, který lze vymezit jako příměstskou oblast s vysokou hustotou obyvatel na jednotku plochy, špatnou infrastrukturou a nevyhovujícím bytovým fondem. Tyto lokality vznikají na základě nedobrovolného vyloučení ekonomicky *slabého obyvatelstva*. Slum je tedy na rozdíl od ghetta podmíněn chudobou jeho obyvatel, a žije zde etnicky/nábožensky rozmanitější skupina lidí včetně členů majoritní společnosti (kdy členové majoritní společnosti velmi často početně převyšují ostatní skupiny obyvatel slumu (BURJANEK, In FERENČUHOVÁ, GALČANOVÁ, HLEDÍKOVÁ, VACKOVÁ (eds.), 2009).

První slumy vznikly v Evropě v důsledku průmyslové revoluce a následné urbanizace. Později se slumy objevily i ve Spojených státech amerických a v současnosti jsou nejčastěji zmiňovány v souvislosti s městy Jižní Ameriky a Afriky (např. slumy/favely v okolí Sao Paula či Rio de Janeira v Brazílii či největší slum světa Kibera u keňského Nairobi). Slumy se v jednotlivých částech výrazně liší, ať už typem obytné výstavby, počtem obyvatel, či hygienickými podmínkami. Přesto je však mimo jiné lze charakterizovat nefungujícími sociální a komunitními službami, vyššími počty trestných činů a také zde nevznikají žádné paralelní instituce či sdílená místní kultura (srov. BURJANEK, In FERENČUHOVÁ, GALČANOVÁ, HLEDÍKOVÁ, VACKOVÁ (eds.), 2009; RŮŽIČKA, TOUŠEK 2014; TOUŠEK, 2006).

V kontextu Evropy lze jako jeden druh vyloučených lokalit uvést **banlieues**. Jedná se o vyloučené lokality ve francouzských městech. Jsou to především poměrně nové rezidenční komplexy, nejčastěji budované v 50. letech minulého století, které byly situovány na okraje měst, často v blízkosti nových průmyslových podniků. V období poválečného růstu průmyslu zde byly též přidělovány byty nově příchozím dělníkům původem zejména ze severní Afriky. Zhruba do 70. let zde žili obyvatelé všech ekonomických i sociálních skupin. V důsledku ekonomické krize se však hlavně v těchto oblastech zvyšovala nezaměstnanost a obyvatelé francouzského původu začali tyto lokality opouštět a uvolněné byty zbyly pro imigranty a jejich rodiny (srov. RŮŽIČKA, TOUŠEK 2014; KELLER, 2010; SEIDLOVÁ, In SÝKORA, 2010).

Výzkumu banlieues se věnuje zejména francouzský sociolog Loïc Wacquant, který tyto lokality porovnával se severoamerickými ghetty. Porovnání ghetta a banlieues podle Wacquanta se věnuje Růžička (2012)⁴⁰ a následně Růžička společně s Touškem (2014)⁴¹, kde autoři

---

⁴⁰RŮŽIČKA, M.. Wacquant v „romském ghettu“: poznámky k procesu ghettoizace v českých městech. In TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, J., OUŘEDNÍČEK, M. (eds.) *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 203 s. ISBN 9788073803780.

konstatují, že banlieus se od ghetta liší ve velikosti – kdy americká ghetta jsou prostorově rozlehlejší. Dále jsou ghetta etnicky velmi homogenní, naopak banlieues jsou etnicky, národnostně i nábožensky velmi heterogenní, i když v nich žije jen malé procento majoritní populace. Zároveň však zde je podle Wacquanta nižší kriminalita i nezaměstnanost a obyvatelé banlieues nejsou tak ekonomicky deprivováni jako obyvatelé ghett. Poslední věc, která je ve srovnání zmíněna je také penetrace státu, kdy v amerických ghettech se stát neangažuje téměř vůbec, naopak francouzské úřady se v banlieues snaží naplňovat aspoň základní sociální, komunitní a infrastrukturní služby. Dále podle Wacquanta (2006) jsou hranice banlieues značně neostré a opuštění daných lokalit a přesídlení do jiných městských částí je pro obyvatele banlieues snazší než pro obyvatele amerických ghett. Autor dokonce ve své knize *Parias urbains: ghetto, banlieues*⁴² označuje banlieues jako *anti-ghetta* (cit. dle RŮŽIČKA, In TEMELOVÁ, POSPÍŠILOVÁ, (eds.), 2012).

Jako jeden z dalších významnějších typů vyloučených lokalit zmiňuje Burjanek (In FERENČUHOVÁ, GALČANOVÁ, HLEDÍKOVÁ, VACKOVÁ (eds.), 2009) také **Inner City**, což doslovně můžeme do češtiny přeložit jako vnitřní město. Nejedná se však o městské (historické) centrum, ale o městské části, jež na něj přímo či nepřímo navazují.⁴³ Obecně lze říci, že se jedná o hustěji obydlené oblasti se starým a často nevyhovujícím bytovým fondem blízko původního centra sídla. Obecně byla většina těchto lokalit ovlivněna poválečným rozrůstáním měst a následnou vlnou suburbanizace, kdy se velká část socio-ekonomicky silnějších obyvatel odstěhovala – a v těchto oblastech se začali koncentrovat chudší či starších obyvatelé nebo také nově příchozí imigranti. Dané lokality rychle ztrácely v rámci města prestiž a infrastruktura (včetně bytového fondu) začala stále více upadat a chátrat. Jak už bylo zmíněno, v těchto oblastech žilo převážně chudší a méně vzdělané obyvatelstvo, kdy většina lidí zastávala prosté dělnické profese. Proto právě tito lidé byli nejzranitelněji postiženi restrukturalizací průmyslu a následnou terciarizací ekonomiky, které přinesly zejména vysokou nezaměstnanost a nárůst chudoby. Ty pak následně zapříčinily zvýšení kriminality, prostituce či obchodu s drogami (MANGEN, 2004; cit. dle BURJANEK, In FERENČUHOVÁ, GALČANOVÁ, HLEDÍKOVÁ, VACKOVÁ (eds.), 2009). Tyto změny samozřejmě neproběhly ve všech městských částech každého města, protože každá daná oblast měla odlišný historický, politický i ekonomický vývoj. Velké rozdíly jsou také mezi jednotlivými sídly, a to jak například v rámci Evropy, tak v rámci státu či dokonce kraje. Autor pak dále dodává, že pokud výše popisovaná vyloučená

---

⁴¹RŮŽIČKA, M., TOUŠEK, L. Sociální exkluze: její prostorové formy a měnící se podoby. In Soudobá sociologie VI. Oblasti a specializace. Praha: Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2014, s. 117-141. ISBN: 978-80-246-2558-4

⁴²WACQUANT, L. *Parias urbains: ghetto, banlieues, État*. Paris: Éditions la Découverte, 2006, 331 s. ISBN 2707147591.

⁴³Tyto lokality mohou být též označeny jako *přechodná obytná zóna* nebo *tranzitní zóna* (BURJANEK, In FERENČUHOVÁ, GALČANOVÁ, HLEDÍKOVÁ, VACKOVÁ (eds.), 2009).

lokality v městském prostoru existuje obecně lze říci, že se zde kombinují typické znaky pro ghetto i pro slum. Inner City však bývá značně heterogennější zejména z hlediska socio-ekonomických charakteristik zde žijícího obyvatelstva (BURJANEK, In FERENČUHOVÁ, GALČANOVÁ, HLEDÍKOVÁ, VACKOVÁ (eds.), 2009).

Tyto oblasti městského prostoru (ulice, části čtvrtě), také nejčastěji podléhají *gentrifikaci*⁴⁴. Zejména z toho důvodu, že leží ve výhodné pozici vůči centru měst. Proces gentrifikace je provázán částečně s dobrovolnou separací, ale významně také ovlivňuje osoby segregované. Pro developery je lákavá často nízká cena pozemků a nemovitostí ve vyloučených lokalitách a místním samosprávám se tímto nabízí možnost revitalizace území, zvýšení jeho statusu, přitáhnutí nových ekonomicky silnějších obyvatel a v neposlední řadě také „vyřešení“ problému vyloučené lokality. Může tedy dojít k vytlačení (nucenému přestěhování) původních obyvatel za spolupráce developerů a odpovědných správních úřadů do jiných částí města, například do vzdálenějších a odlehlejších oblastí, ubytoven či holobytů. To ale pak samozřejmě vede pouze ke zhoršení socio-ekonomické situace vyloučených osob (MAREŠ, In MAREŠ, HORÁKOVÁ, RÁKOCZYOVÁ, 2008).

4.2 Důsledky rezidenční segregace

Zvýšená míra rezidenční segregace, může výrazně ovlivňovat ekonomické i sociální příležitosti daných skupin obyvatel. Jak už bylo zmíněno výše, dobrovolná separace přináší vesměs pozitivní vlivy pro separovanou skupinu, ať už se jedná o zvýšení pocitu bezpečí a sounáležitosti, či ekonomické nebo kulturní benefity. Přesto však separace, zejména dle ekonomického statutu, výrazně ovlivňuje diferenciaci sídelního prostoru a prohlubuje či zvýrazňuje rozdíly mezi jednotlivými skupinami obyvatelstva (SÝKORA, 2010).

Výrazněji se pak projevují důsledky nedobrovolné rezidenční segregace. Ve vyloučených lokalitách dochází ke koncentraci sociálních problémů a zvyšování četnosti sociálně-patologických jevů. Obecně se tyto lokality vyznačují nízkou kvalitou domů i jednotlivých bytů, jejich nevyhovujícím technickým nebo hygienickým stavem a špatným vybavením. Dalšími problémy jsou pak nedostatečná občanská vybavenost, prostorová izolace, a z hlediska sociálního pak nezaměstnanost, kriminalita, aj (MAREŠ, 2008). Důležitým faktorem je také stigmatizace lokality a zde žijících obyvatel. Tyto oblasti jsou často veřejností a medií označovány jako „domy hrůzy“, „Bronx“, Mexiko“ atd. Stigmatizace pak pro většinu obyvatel lokality znamená ztížení navazování společenských kontaktů, ale také omezení jejich

---

⁴⁴„Gentifikací se rozumí obnova urbánních celků řadou vzájemně souvisejících demografických a ekonomických změn a úprav území, zejména investicemi do veřejného (výstavba většinou luxusních nákupních středisek a další vybavenosti) a privátního (především výstavba nových bytů, většinou drahých nebo s vysokým nájemným) prostoru“ (Zukin 2008:302, cit. dle Mareš, In Mareš, Horáková, Rákoczyová, 2008, 27).

šancí na získání zaměstnání nebo kvalitnějšího bydlení, a to pouze na základě jejich adresy (TOUŠEK, 2007).

Koncentrace vymezené skupiny na určitém území zvyšuje její sociální izolaci a v kombinaci s ostatními dimenzemi sociálního vyloučení vede dané osoby k adaptaci na vzniklou situaci. Tato adaptace se projevuje změnami životních strategií, například orientace na přítomnost, práce načerno, čerpání sociálních dávek, drobná kriminalita, podceňování vzdělání dětí aj. (srov. SÝKORA, 2010; GAC, 2006; SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005; MAREŠ, 2008). Dané strategie však fungují pouze ve vyloučeném území a pro většinou společnost jsou nepřijatelné. Pokud tento stav dlouhodobě přetrvává, dochází k reprodukci těchto strategií a k „mezigeneračnímu transferu životního způsobu“ (SÝKORA, 2010, 53). Tento proces je pak označován jako kultura chudoby⁴⁵. Život ve vyloučené prostředí tak posiluje vyloučení svých obyvatel ze socio-ekonomických struktur společnosti (MAREŠ, 2008).⁴⁶

---

⁴⁵Jedná se o termín užívaný v USA, který byl definován při zkoumání černošských ghett v severoamerických městech. Koncept kultury chudoby je navázán na termín Underclass, který v USA označuje osoby na okraji společnosti. Tyto osoby pak charakterizuje: „dlouhodobá chudoba, nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, vysoká úroveň nesezdaných soužití a neúplných rodin, rozpad instituce rodiny, špatný zdravotní stav, vysoká kriminalita, užívání a šíření drog, násilí a další sociálně patologické jevy.“ (SÝKORA, 2010, 55).

⁴⁶Více o kultuře chudoby např. LEWIS, O. *A Study of Slum Culture: Backgrounds for La Vida*. New York: Random House. 1968. nebo TOUŠEK, L. „Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení“. In Hirt, T., Jakoubek, M. (eds.): *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN: 80-86898-76-8.

5. Sociálně vyloučené lokality v ČR

Za čtyři obecné skupiny obyvatelstva v Česku, u kterých jsou *segregační procesy* nejzřetelnější, Sýkora (2010) označuje „sociálně silné, sociálně slabé, Romy a cizince. Z těchto obecných skupin se segregují nebo separují pouze nízké počty domácností a pouze v některých městech, ale jejich rostoucí nerovnoměrná fragmentace v prostoru města zvyšuje residenční diferenciaci sídla a může zvýšit segregaci procesy v jiných oblastech města.

Sýkora (2010) dále uvádí, že segregaci nejvíce ohroženou skupinou v Česku (ze všech sociálních a etnických či národnostních nebo náboženských skupin) jsou zejména **Romové**. A jako hlavní příčinu vidí kombinaci jejich kulturní odlišností, finanční deprivace, a částečně též může hrát roli diskriminace majoritní společností a institucemi. Podobný závěr vyplynul také z projektu *Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava* uskutečněném v roce 2006, jehož odpovědným řešitelem byl právě Sýkora. Autoři výzkumu konkrétně zjistili, že segregaci nejvíce postižené skupiny jsou 1) sociálně slabí Romové, a 2) sociálně slabí a Romové. Také Víšek a Frištenská (2003) ve výzkumném projektu *Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v České republice s návrhy na opatření* závěrem píší, že residenční segregace v Česku se dotýká převážně chudých obyvatel, kdy tito chudí jsou především Romové.

Celorepublikový výzkumný projekt společnosti GAC z roku 2006 *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*, tzv. „Gabalova zpráva“, jak už z názvu vyplývá, pracuje s romskými vyloučenými lokalitami, protože podle autorů dokumentu jsou v České republice sociálním vyloučením a segregací ohroženi právě Romové. Romské vyloučené lokality jsou v analýze vymezeny jako „prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy a/nebo jsou za Romy označování svým okolím, a jsou sociálně vyloučeni“.⁴⁷ Podle GAC vznikají tyto lokality v Česku především „v důsledku: 1) „přirozeného“ sestěhovávání se chudých romských rodin do lokalit s cenově dostupnějším bydlením, 2) vytlačováním romských rodin z lukrativních bytů a přidělováním náhradního bydlení v lokalitách s často vysokým podílem romského obyvatelstva, 3) řízeným sestěhováním (především ze strany obcí) neplatičů nájmu a obecně lidí považovaných za „nepřízřusobivé“ či „problémové“ do ubytoven či holobytů“ (GAC, 2006, 10). Podle dostupných strategických dokumentů ČR počet sociálně vyloučených Romů zhruba 80 000 až 100 000, což odpovídá asi jedné třetině celkového počtu Romů v Česku.⁴⁸

---

⁴⁷Autoři analýzy však zjistili, že aby „byla lokalita vnímána jako romská, přitom není vůbec nutné, aby Romové v dané lokalitě tvořili statistickou většinu“ (GAC, 2006, 10).

⁴⁸uvedeno v dokumentu *Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020* a v dokumentu *Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*.

Mareš (2008) však dodává, že více než přirozené procesy formování prostorového vyloučení, se uplatňuje řízená koncentrace určité skupiny osob do vymezené území. Podle autora hovoříme o formě komunitní politiky sloužící k upevnění moci a kontrole segregované skupiny. Danou skutečnost potvrzuje i Klíčová (In ŠIMÍKOVÁ, VAŠEČKA, 2004, 105), která se věnovala podmínkám bydlení romské komunity a rezidenční segregaci. Autorka píše, že pro chudé Romy je nemožné se spontánně usazovat na místě, kde si mohou finančně dovolit bydlet, protože byty pro chudé jsou obvykle přidělovány obcemi (v obci určených lokalitách) a proto segregované lokality vznikají „kombinací nekonceptních postupů samospráv, manipulací ze strany vlastníků nebo neperspektivním nakládáním s bydlením ze strany samotných nájemníků (neplacení nájmu, neformální, a tedy nelegální „výměny bytů“ apod.).

Jak už bylo zmíněno na začátku této kapitoly, Romové jsou podle některých autorů segregací více *ohroženou* skupinou než jiné, ale je důležité si uvědomit, že to neplatí o všech Romech obecně – protože ne každý Rom je sociálně vyloučený, ne každý Rom bydlí v segregované lokalitě a ne každý Rom je chudý (srov. GAC, 2006, SÝKORA, 2010, SÝKORA, 2007 aj.).⁴⁹

Významným dokumentem monitorujícím sociálně vyloučené (romské) lokality v celorepublikovém měřítku byla již výše zmíněná „Analýza“ společnosti GAC, která proběhla v roce 2006. Na ni navazuje druhý nedávno vydaný dokument **Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR** z roku 2015. Nová analýza opět mapuje sociálně vyloučené lokality na území celého státu a používá stejnou metodiku výzkumu. Z toho důvodu lze provést komparaci výsledků a změn zhruba v devítiletém horizontu. Ve srovnání se závěry předešlého dokumentu autoři zjistili, že počty sociálně vyloučených lokalit ve v celé České republice vzrostly a celkově se počet lokalit téměř zdvojnásobil.⁵⁰ Celkově také vzrostl počet obyvatel všech lokalit zhruba o 50 %.⁵¹ Přestože počet lokalit vzrostl, z výsledků zároveň vyplynulo, že zmenšil průměrný počet obyvatel v jedné lokalitě, konkrétně z 271 obyvatel na 188 osob. Autoři to komentují tak, že lokality se rozměňují do více menších celků a částečně to také může být důsledkem stěhování/sestěhování sociálně vyloučených do menších a více odlehlých obcí – v Analýze je uvedeno, že „Sociální vyloučení v České republice přestává mít svůj dominantně městský charakter.“. Vznikají tak lokality s nízkou nabídkou sociálních služeb, špatnou dopravní dostupností a celkově infrastrukturně podvybavené.⁵² Dalším důležitým zjištěním je,

---

⁴⁹Víšek (In SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005, 94) například důrazně upozorňuje, že je nutné si uvědomit, že „Chudoba není etnickým znakem Romů.“

⁵⁰V roce 2006 autoři identifikovali 310 sociálně vyloučených lokalit a v roce 2015 pak 606 lokalit (GAC, 2015, 8).

⁵¹Autoři v roce 2006 uvedli, že celkově 60 000 až 80 000 lidí, žije v sociálně vyloučených lokalitách, analýza z roku 2015 předpokládá, že těchto obyvatel je 95 000 až 115 000 (GAC, 2015, 8).

⁵²Poměrně nedávno formuloval Růžička (2011) koncept *infrastrukturní exkluze* – tu označuje jako jednu z několika dimenzí komplexního sociálního vyloučení. Tento koncept má podle autora zohledňovat míru

že ubylo lokalit, kde Romové tvoří většinu obyvatel, podle autorů přibývají v lokalitách senioři a obecně chudé obyvatelstvo z majoritní populace (zejména nezaměstnaní, kteří vykazují podobné socio-ekonomické charakteristiky jako sociálně vyloučení Romové – zadluženost, nízké vzdělání, aj.). Z hlediska vzdělanosti pak většina obyvatel dosáhla pouze základního vzdělání a míra nezaměstnanosti obyvatel vyloučených lokalit dosahuje 80 – 85 %, vyšší je pak v etnicky homogenních romských lokalitách a v odlehlých a venkovských oblastech. Mimo jiné výzkum potvrdil upadající fyzický stav nemovitostí v lokalitách a stejně tak přeplněnost daných bytů. Dále se také podle autorů rapidně zvýšil podíl osob žijících v ubytovnách, a to zhruba 2,5 krát.⁵³Podle autorů žilo v roce 2006 na ubytovnách zhruba 11 024 osob a v roce 2014 to pak bylo zhruba 27 000 osob (z toho 2 700 osob mělo v péči nezletilé dítě).

Nárůst ubytoven je v současné době často reflektované téma v kontextu sociálního vyloučení a sociálně vyloučených lokalit. Tento problém není diskutován pouze v odborné literatuře, ale i ve strategických dokumentech státu, např. Strategie romské integrace do roku 2020 (2015, 7) uvádí: „Dochází k setrvalému nárůstu sektoru ubytoven, v nichž žijí vedle sebe romské rodiny s dětmi a jednotlivci, kteří jsou v obtížné životní situaci (osoby po výkonu trestu, bezdomovci, drogově závislí), přičemž většina z nich nemá šanci ubytovny opustit“

Problematické vytěsňování určité části obyvatelstva (zejména Romů) v obcích České republiky se věnoval také Víšek. Podle autora (In VESELÝ, (ed.), 2002, 9) je tento typ segregace v mnoha případech podporovaný institucemi místních samospráv. Jedná se o proces vytěsňování dané skupiny osob z klasických nájemních bytů „do náhradního ubytování, krátkodobého přístřeší, případně bez náhrady na okraj měst“, kde tak vznikají sociálně vyloučené lokality. Tyto nové vyloučené lokality se často vyznačují značným prostorovým vyloučením. Tato bariéra prostoru následně sociální exkluzi vyloučených obyvatel ještě více umocňuje (např. nízká nebo žádná dopravní obslužnost lokality a z toho plynoucí zvýšené náklady na dopravu; nízká nebo žádná existence sociálních služeb v lokalitě (srov. VÍŠEK, In VESELÝ (ed.), 2002; RŮŽIČKA, 2011)). Tento typ segregace a snaha o koncentraci sociálně slabých probíhá často legálně či pololegálně a její podnětem je zejména snaha o revitalizaci určitých obecních částí a následného možného profitu z nemovitostí v těchto lokalitách. Jako druhou příčinou může být také snaha o zvýšení popularity obecních zastupitelů mezi občany - voliči. Jak ale Víšek (In VESELÝ, (ed.), 2002) upozorňuje, taková řešení mohou být populární

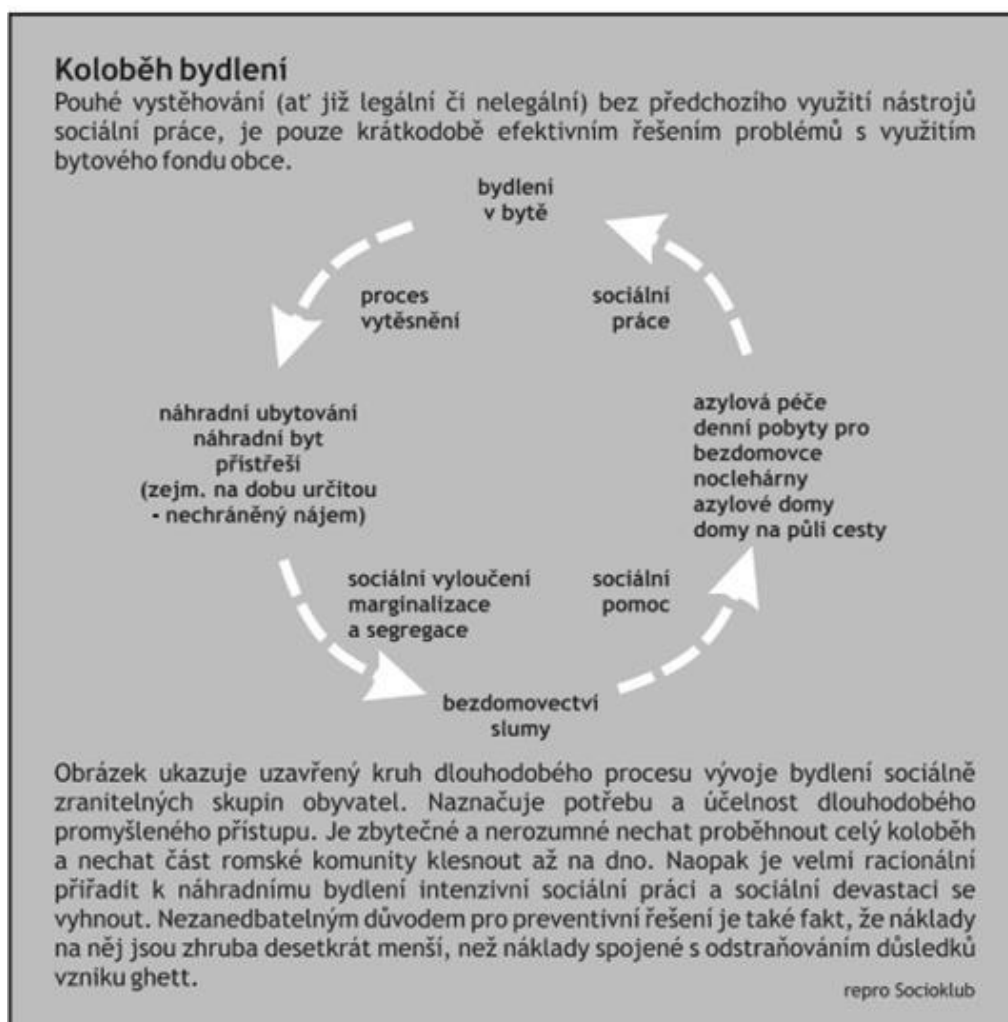
zapojení lokality do fyzických infrastruktur společnosti a studovat jaké překážky musí každodenně dané osoby překonávat v sociální i ekonomické rovině. Autor vycházel hlavně ze svých terénních, etnografických výzkumů a formuloval závěr, že kombinace chudoby a prostorového vyloučení osob do venkovských či periferních oblastí úzce souvisí s infrastrukturním vyloučením – například domy bez připojení k vodovodní nebo elektrické síti, dále špatné nebo žádné dopravní spojení či absence zdravotnických a sociálních služeb vytvářejí pro vyloučené z hlediska časového i ekonomického hlavně bariéru sociální.

⁵³Podle autorů žilo v roce na ubytovnách v roce 2006 zhruba 11 024 osob a v roce 2014 to pak bylo zhruba 27 000 osob (GAC, 2015, 69).

a v krátkém časovém horizontu se zdají jako úspěšná. Přesto je však důležité uvědomit si delší časový horizont, kdy problém vyloučené lokality nezmizí, naopak se může vystupňovat, a časové i ekonomické náklady na jeho řešení jsou mnohonásobně vyšší. Celý průběh tohoto procesu bydlení sociálně zranitelných skupin obyvatel (Romů) je podrobněji popsán na obrázku 2. Jsou zde vypsána jednotlivá stádia celého koloběhu od počátečního stavu „bydlení v bytě“ do konečného stavu „bydlení v bytě“. Řešení problému autor vidí v prevenci a strategickém a dlouhodobém řešení bytové politiky v obci. Finanční náklady na preventivní řešení jsou pak podle autora „zhruba desetkrát menší, než náklady spojené s odstraňováním důsledků vzniku ghett“/sociálně vyloučených lokalit (VÍŠEK, In VESELÝ (ed.), 2002, 11).

Obr. 2: Grafické znázornění dlouhodobého procesu vývoje bydlení sociálně zranitelných skupin obyvatel

Zdroj: VÍŠEK, In VESELÝ (ed.), 2002, 11

5.1 Porovnání typů vyloučených lokalit

Obecné porovnání českých sociálně vyloučených lokalit s charakteristikami ghatt v severoamerických městech a francouzských banlieues, tak jak je charakterizuje Wacquant se věnoval Růžička (2012) – pro přehled níže tab. 1.

Tab. 1: Srovnání amerického ghetta, francouzského banlieue a českých (romských) sociálně vyloučených lokalit

	USA	Francie	ČR
Organizační ekologie	+++	++	+
Etnická homogenita	+++	+	++
Míra nezaměstnanosti (chudoby)	++	+	+++
Kriminalita, nebezpečí	+++	-	-
Míra penetrace státu	-	+	-/+

Zdroj: RŮŽIČKA (In TEMELOVÁ, POSPÍŠILOVÁ, OUŘEDNÍČEK (eds.), 2012, 29), uspořádáno dle prací L. Wacquanta

Jak vyplývá z tab. 1 jsou české sociálně vyloučené lokality oproti ghattům a banlieues mnohem menší.⁵⁴ Dále podle autora jsou české sociálně vyloučené lokality z hlediska etnické homogenity zhruba na prostřední pozici mezi zbývajícím typy lokalit. Etnická struktura obyvatel českých vyloučených lokalit je různorodější než v ghattu, ale homogennější než v banlieues.⁵⁵ Jako další je uvedena míra nezaměstnanosti (chudoby) a v tomto ohledu je situace v českých sociálně vyloučených lokalitách nejhorší.⁵⁶ Následující bod zkoumající bezpečnost v lokalitách ukazuje, že v sociálně vyloučených lokalitách v Česku (stejně jako v banlieues) je kriminalita a míra nebezpečí velmi nízká.⁵⁷ Poslední srovnání se věnuje míře angažovanosti státu v daných

⁵⁴Průměrnou sociálně vyloučenou lokalitu v ČR obývá 260 obyvatel (podrobněji GAC, 2006, 15).

⁵⁵Jedna třetina českých SVL je obývána výhradně Romy a celkově v 80 % z celkového počtu zkoumaných lokalit tvoří Romové nadpoloviční většinu (podrobněji GAC, 2006, 15).

⁵⁶Nezaměstnanost se u Romů v českých SVL pohybuje mezi 90-100% (podrobněji GAC, 2006, 16).

⁵⁷Například Keller (2010) uvádí, že pokud mluvíme o kriminalitě v českých sociálně vyloučených lokalitách (stejně tak v banlieues) jde především o drobné krádeže či potyčky, naopak v ghatttech v USA nejsou výjimkou ani přepadení nebo vraždy. Významná je v tomto ohledu také role médií, která formují veřejné mínění a ovlivňují pocit bezpečí či naopak ohrožení v majoritní společnosti vůči sociálně vyloučeným lokalitám a jejich obyvatelům. Média taktéž přispívají ke stigmatizaci vybrané minority, v tomto případě Romů – například Křížková (2012, 2) v *Analýze mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012* uvádí, že „Ukázalo se, že nadpoloviční většina zpráv informuje o Romech v souvislosti s kriminalitou, přičemž etnicita pachatele při tom hraje zásadní roli. Za jiných okolností by se totiž stejné kriminální delikty vůbec ve zpravodajství neobjevily.“. Mediálnímu obrazu Romů se dále také například věnuje Renáta Sedláková ve své dizertační práci (SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Obraz Romů v televizním zpravodajství: příklad mediální konstrukce reality* [online]. Brno, 2007 [cit. 2016-2-12]. Dostupné z:

lokalitách. Autor vyjadřuje názor, že v České republice stát, respektive místní samospráva řeší dané problémy spíše teoreticky a pasivně než aktivně. Závěrem autor uvádí, že české sociálně vyloučené lokality představují třetí odlišný samostatný typ segregovaných lokalit (RŮŽIČKA, In TEMELOVÁ, POSPÍŠILOVÁ, OUŘEDNÍČEK (eds.), 2012).

5.2 Historie segregace v České republice

Jak už bylo zmíněno výše, segregační procesy různé intenzity probíhají v každém sídle a v každé historické době. Zřejmě všeobecně nejznámějším příkladem segregace jsou středověká židovská ghetta v evropských městech. Historie vývoje segregace a segregovaných lokalit nejen v Evropě je velmi zajímavé téma, ale také obsáhlé a není primárním zájmem této práce. Přesto však je jistě více než vhodné uvést aspoň krátký přehled *novodobého* vývoje segregovaných (romských) lokalit v kontextu České republiky.⁵⁸

Procesy rezidenční segregace v českých městech započaly zejména až v 90. letech 20. století, v důsledku komplexního působení různých aspektů transformace politického i ekonomického systému státu. Jedná hlavně pak o úpadek těžkého průmyslu, nárůst významu sektoru služeb a poptávka po kvalifikovaných pracovnících, což společně s privatizací státních podniků a zrušení zákonu o povinné zaměstnanosti postihlo zejména osoby pracující na nekvalifikovaných dělnických pozicích a osoby nedostatečných nebo nízkým vzděláním. V oblasti bydlení bylo pak nejzásadnějším zrušení státního systému přidělování bytů, dále vlastnické změny nemovitostí (jako privatizace a restituce bytového fondu) a zavedení tržního nájemného (BARŠOVÁ, In VÍŠEK, 2002).

Právě státní systém přidělování bytů byl hlavním nástrojem socialistických vlád k omezení až zastavení segregačních procesů v tehdejších městech (MAIER, In SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005). I přesto však segregace v socialistických městech probíhala, ale podle Musila (1992) tehdy nebyly určující ekonomické poměry segregovaných osob, jako spíše jejich hierarchické postavení v tehdejšímu systému sociálních tříd. Podle autora segregací nejvíce ohroženou skupinou v té době byli převážně imigranti, zahraniční dělníci, nebo také senioři. Právě těmto osobám a jejich rodinám byli přidělovány byty v neopravovaných nebo jinak nevyhovujících starých městských bytových zástavbách či v dělnických koloniích v průmyslových čtvrtích (srov. MUSIL, 1992; RŮŽIČKA In FERENČUHOVÁ, GALČANOVÁ, VACKOVÁ (eds.), 2010).

---

http://is.muni.cz/th/20353/fss_d/Dizertace_Sedlakova.pdf. Dizertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie. Vedoucí práce PhDr. Jaromír Volek, Ph.D.).

⁵⁸Historii Romů v dřívějších obdobích se pak věnuje například Ctibor Nečas, např. *Romové v České republice včera a dnes* (2002), *Z Brna do Auschwitz-Birkenau* (2002) nebo *Holocaust českých Romů* (1999). Jako dalšího autora můžeme zmínit Pavla Říčana - *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti* (2000).

Jednou z nejpočetnějších skupin ovlivňovanou státní bytovou politikou a s ní i segregáčními procesy v socialistických městech byli Romové. Ti na naše území byli přesídlováni ze slovenského venkova v několika vlnách. Hlavním důvodem těchto přesunů obyvatelstva ze Slovenska byla zejména likvidace tamních cikánských osad a centrálně schválená politika asimilace. V Česku měli pak tito Romové pomoci dosídlit české pohraničí po odsunu německých obyvatel, a pomoci navýšit počty pracovníků v průmyslových podnicích (ŘÍČAN, 2000).

Baršová (In VÍŠEK, 2002, 13) dále uvádí, že na rozdíl od jiných středoevropských států (hlavně Slovensko a Maďarsko), žije v České republice většina Romské populace v městském prostředí. Podle autorky už v době socialismu vzniklo několik charakteristických typů romských urbánních, rezidenčních lokalit, které jsou často patrné do současnosti. Jedná se o *roztroušená chudá obydlí ve staré městské zástavbě*. Jak už bylo zmíněno výše, byly to hlavně domy neopravované, často bez přívodu teplé vody, a ve špatném technickém stavu již v té době. Vlivem migrace i zvýšené porodnosti, pak docházelo ke zvýšené koncentraci romských obyvatel v daných čtvrtích.⁵⁹ Dalším typem byla *satelitní sídliště v okrajových částech měst*, kde se už v období socialismu začal projevovat úpadek fyzického stavu bytového fondu a infrastruktury. Jako nejznámější příklad uvádí autorka mostecké sídliště Chanov⁶⁰. Posledním typem romských urbánních sídel jsou pak lokality v *městských periferiích*⁶¹, zejména v původních dělnických koloniích, často v blízkosti průmyslových podniků.

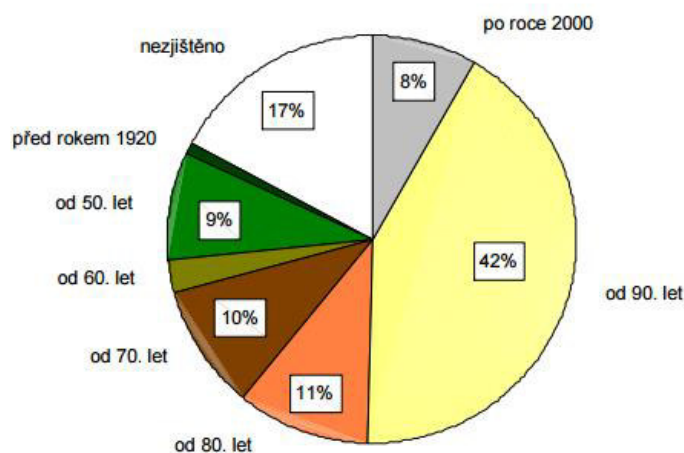
Od 90. let pak v Česku znovu ožívá zájem o centrální části měst a stále častěji se projevují gentrifikační procesy. Současně zvyšování míry nezaměstnanosti a chudoby osob znevýhodněných na trhu práce v kombinaci s institucionálním rasismem vedly k rychlému vzniku nových vyloučených lokalit v českých (srov. BARŠOVÁ, In VÍŠEK, 2002; RŮŽIČKA, In FERENČUHOVÁ, GALČANOVÁ, VACKOVÁ (eds.), 2010) To dokládá také výzkum provedený geografy z Karlovy Univerzity v roce 2005 – 2006, kdy bylo zjištěno, že 42 % (v té době identifikovaných lokalit segregace) vzniklo v průběhu 90. let 20. století. Daný výzkum také potvrzuje, co již bylo zmíněno výše – a to konkrétně, že segregované lokality v České republice vznikaly již v období socialismu (podrobněji obrázek 3). Výzkum dokládá, že zhruba třetina, v té době zjištěných lokalit segregace, vznikla mezi 50. lety a koncem 80. let (SÝKORA, TEMELOVÁ, POSOVOVÁ, 2007).

---

⁵⁹Takto vymezené lokality můžeme identifikovat jako Inner City (vysvětleno v předchozí kapitole).

⁶⁰V případě této lokality lze dobře ilustrovat příklad prostorového oddělení lokality od zbytku města. Sídlíště Chanov se totiž nachází ve značné vzdálenosti od města Most a navíc z jedné strany tvoří fyzickou bariéru silnice I. třídy.

⁶¹Jako jeden z příkladů tohoto typu lokalit v městských periferiích Baršová (In VÍŠEK, 2002) také bývalou sociálně vyloučenou lokalitu kolonky u Svaté Anny v Prostějově. Podrobnější informace o lokalitě v kapitole 3.3.3 Sociálně vyloučené lokality v Prostějově (str. X).

Obr. 3: Období vzniku segregovaných a separovaných lokalit v České republice (výzkum proveden v letech 2005 – 2006)

Zdroj: Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava; kap. 3. Identifikace lokalit koncentrace sociálních skupin a jejich typologie: Dotazníkové šetření, prosinec 2005 – březen 2006. (SÝKORA, TEMELOVÁ, POSOVOVÁ, 2007)

5.3 Výzkumné projekty segregace a sociálně vyloučených lokalit v ČR

V rámci České republiky bylo provedeno již mnoho výzkumů k tématu sociální vyloučení a sociálně vyloučené lokality, jak z oblasti geografie nebo sociologie, tak z oblasti etnografie, ekonomie a dalších. V této kapitole se však zaměříme hlavně na výzkumy související s procesy segregace a na výzkumy zabývající vznikem, popisem a identifikací sociálně vyloučených lokalit.

5.3.1 Obecné metody výzkumu

Všeobecně můžeme rozlišit dva základní typy výzkumu používaných ve společensko-vědních disciplínách. Jedná se o kvantitativní výzkum a kvalitativní výzkum. Jako kvantitativní výzkum lze chápat shromáždění rozsáhlého souboru dat a jeho následné analyzování. Kvalitativním výzkum je poté označován jako výzkum prováděný v menším měřítku se snahou detailního pochopení dané problematiky. Creswell (1998) uvádí definici kvalitativního výzkumu takto: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“ (cit. dle HENDL, 2016).

Kvantitativní výzkum segregace je tedy výzkum založený na zkoumání a porovnávání statistických údajů o území, obyvatelstvu, atd. K tomuto účelu můžeme použít data z censů (SLDB 2001, SLBD, 2011), sociálních a migračních statistik či statistik bydlení. Hlavní výhodou tohoto výzkumu je, že data pokrývají celé území státu a při jejich sběru je používána stejná metodika, proto jsou srovnatelná v čase. Nevýhodou je pak to, že tyto soubory dat těžko postihnou rozdíly a specifika na místní úrovni. Další nevýhodou je pak neexistence dat, která výrazně souvisí s problémem segregace (např. výše platů obyvatel v ČR nebo počty Romů v ČR). Typy kvantitativního výzkumu, které lze v rámci studia segregace použít, je například lokalizační kvocient, faktorová analýza či výpočty míry prostorové diferenciacce (např. index odlišnosti, index segregace aj. (srov. SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005; SÝKORA, 2007).

Použití kvalitativního výzkumu pro zkoumání segregace je pak vhodný pouze v rámci menších území. Tento typ výzkumu také poskytuje hlubší poznání jevu a porozumění širšímu kontextu. Základem tohoto typu výzkumu jsou zejména terénní výzkumy, rozhovory, pozorování, dotazníková šetření nebo případové studie apod. (srov. HENDL, 2016, SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005). V současné době je pak z hlediska výzkumu segregace považováno za nejvhodnější postup kombinovat oba tyto typy výzkumu (SÝKORA, TEMELOVÁ, 2005).

Obecná metodika identifikace lokalit segregace pak byla vydána v roce 2015 skupinou autorů při katedře sociální geografie a regionálního rozvoje UK a Multikulturního centra Praha. Hlavní cílem této metodiky „je identifikování lokalit rezidenční segregace sociálních skupin v nerovném postavení“. Metodika vychází z definice rezidenční segregace, tak jak ji formuloval (SÝKORA, 2010) „Rezidenční segregací se rozumí prostorové oddělení bydlíš sociálních skupin, které jsou ve vzájemně nerovném postavení“.

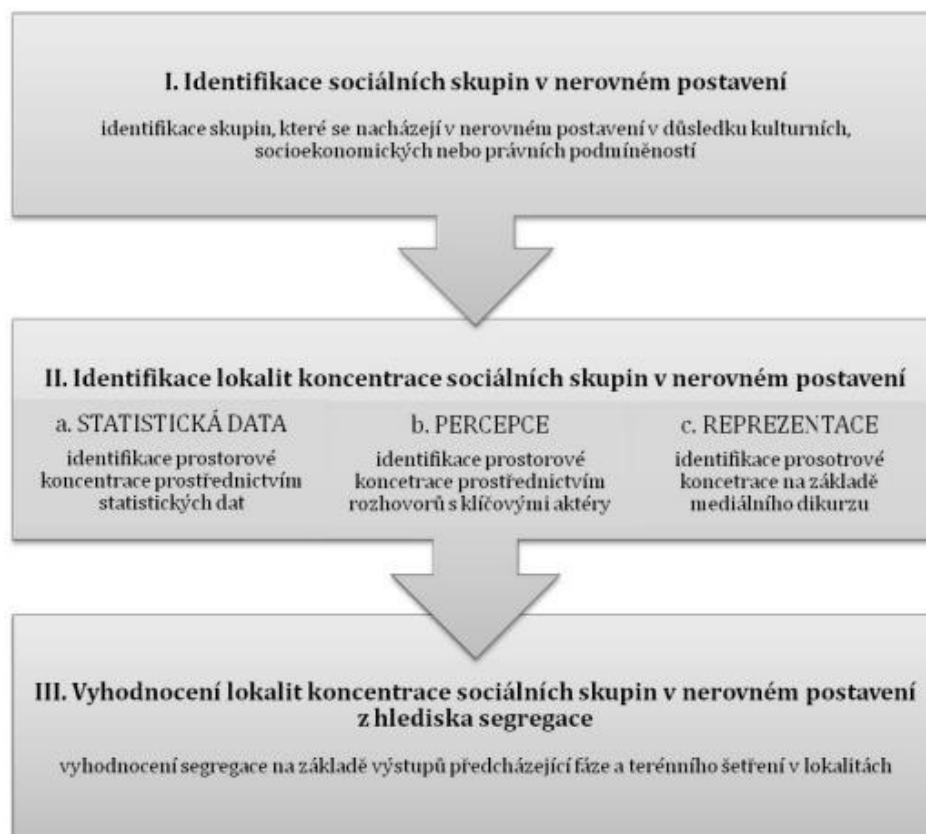
Obecně lze postup identifikace lokalit rozdělit do tří základních kroků (podrobněji také obrázek 4dále):

1) identifikace skupin v nerovném postavení: skupinou v nerovném postavení autoři chápou jako skupinu osob: „u nichž dochází ke kumulaci nerovností a znevýhodnění, které je do značné míry nezávislé od individuálních dispozic jejich členů a ovlivňuje jejich možnosti v různých oblastech života jako je práce, bydlení, vzdělání či zdravotní péče“. Při procesu identifikace skupin jsou pak nejdůležitějšími *dimenzemi nerovnosti*: socioekonomické nerovnosti (např. omezené ekonomické zdroje, nízký a nejistý příjem, nízký sociální status, ad.), kulturně (symbolicky) podmíněné nerovnosti (např. odlišný jazyk a kultura, kulturní vzdálenost, diskriminace, ad.) a nerovnosti odlišného právního postavení různých skupin (např. omezené nebo podmíněné práce na pobyt, na přístup na trh práce, ad.)

2) identifikace lokalit koncentrace (s využitím kombinace porovnání statistických dat, percepce (např. rozhovory) a reprezentací tisku a medií). Lokalitu v tomto případě autoři

definují jako „část území města, která má podobný charakter zástavby, funkčního využití a skladby obyvatelů“. Kombinace všech tří dílčích analýz by měla zaručit, co nejpřesnější identifikaci daných lokalit. Po prvotní analýze statistických dat, která nám dle dostupných dat analyzovaných za nejmenší dostupnou jednotku plochy (preferováno porovnání dat za základní sídelní jednotky) pomohla identifikovat oblasti s vyšší přítomností segregované skupiny, následuje oslovení odborníků znalých místních poměrů a zahájení terénního šetření. Závěrečnou fází je pak reprezentace daného území v tisku a jiných médiích.

3) vyhodnocení lokalit koncentrace z hlediska segregace. Cílem tohoto finálního kroku je ověření existence lokality a upřesnění jejího územního vymezení zejména na základě terénního šetření. Dále následuje vyhodnocení existence a míry závažnosti segregace. Toto vyhodnocení se zaměřuje na tři *dimenze segregace*, a to: 1) Velikost, zastoupení, koncentrace a dominance (např. územní rozsah lokality, populační velikost lokality, míra koncentrace, ad.); 2) Geografická izolace (např. pozice v rámci města, napojení na obytnou zástavbu, ad.); 3) Sociální interakce (např. postavení na trhu práce, interakce segregované populace s okolím, ad.).

Obr. 4: Popis metodiky identifikace lokalit rezidenční segregace

Zdroj: METODIKA IDENTIFIKACE LOKALIT REZIDENČNÍ SEGREGACE, 2015, 8

5.3.2 Projekty a výzkumy

Jeden z nejdůležitějších a nejaktuálnějších výzkumů zabývajících se problematikou sociálně vyloučených lokalit je již dříve zmiňovaná **Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR**. Tento výzkumný projekt byl vypracován společností GAC na základě zadání Ministerstva práce a sociálních věcí. Zadaný výzkum byl zahájen v lednu 2014 a od té doby do data vydání byly provedeny tyto úkoly v uvedeném pořadí: 1) Úkol 1 – Vyhodnocení poznatků; 2) Úkol 2 – Úvodní lokalizace aktuálního rozmístění sociálně vyloučených lokalit v ČR; 3) Úkol 3 – Terénní šetření v identifikovaných lokalitách; 4) Úkol 4 – doplňující šetření pro vyhodnocení intervencí z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (OPLZZ); 5) – Verifikace obcí, které nebyly předmětem hlavního terénního šetření, ale byly získány informace, že se na jejich území mohou vyskytovat sociálně vyloučené lokality. Výsledky výzkumu pak byly zveřejněny v roce 2015 formou textového dokumentu a také formou interaktivní mapy zveřejněné na internetových stránkách.⁶² Hlavním cíle publikace je „identifikovat a popsat sociálně vyloučené lokality a porovnat jejich stav s rokem 2006“ a „vyhodnocení vývoje změn v rozmístění vyloučených lokalit od stavu zachyceného původní analýzou dosoučasnosti s ohledem na aktuální či očekávaný vznik nových lokalit, identifikaci faktorů vedoucích ke vzniku, přesunu či zániku vyloučených lokalit“ (GAC, 2015, 7). Metodologie výzkumu byla tedy zvolena tak, aby výsledky mohly být porovnány s výsledky předchozí analýzy uveřejněné v roce 2006 (Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, podrobnější popis viz dále). V samotném výzkumu pak byly použity kvalitativní i kvantitativní metody. V první části výzkumu proběhla obsahová analýza dokumentů vztahujících se k problematice sociálního vyloučení a sociálně vyloučených lokalit. Následně, v rámci kvantitativních metod byla použita statistická data (data byla získána od Generálního ředitelství Úřadu práce a MPSV, MŠMT a také byla použita data s Mapy kriminality ČR). Analýza těchto dat probíhala ve spolupráci s URRLab (Urbánní a regionální laboratoř) při katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK. Analyzována byla především data o výplatě příspěvku na živobytí, doplatku na bydlení a také data o trestné činnosti nezletilých. Jako hlavní metoda statistické prezentace byl tzv. lokalizační kvocient. Tento ukazatel vztahuje hodnoty jednotlivých územních jednotek k průměrné hodnotě za celou Českou republiku.⁶³ Na základě těchto údajů posléze byly vytvořeny mapy (mapa distribuce příspěvku na živobytí, doplatku na bydlení, trestné činnosti nezletilých a nezaměstnanosti v obcích ČR). Následující část výzkumu zahrnovala terénní sběr dat ve 205 obcích v rámci celé ČR. Tyto obce byly vybrány a identifikovány na základě prvotní analýzy

---

⁶²Mapa se nachází na webové stránce: <https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/>

⁶³„Hodnoty lokalizačního kvocientu byly vypočítány podle následujícího vzorce $LQ_i = R_i/R$; kde: R_i – relativní zastoupení sledovaného jevu v i -té územní jednotce (např.: podíl domácností pobírajících příspěvek na živobytí v dané obci); R – relativní zastoupení sledovaného jevu na celém území (např.: podíl domácností pobírajících příspěvek na živobytí na území celého Česka).“ (GAC, 2015, 24)

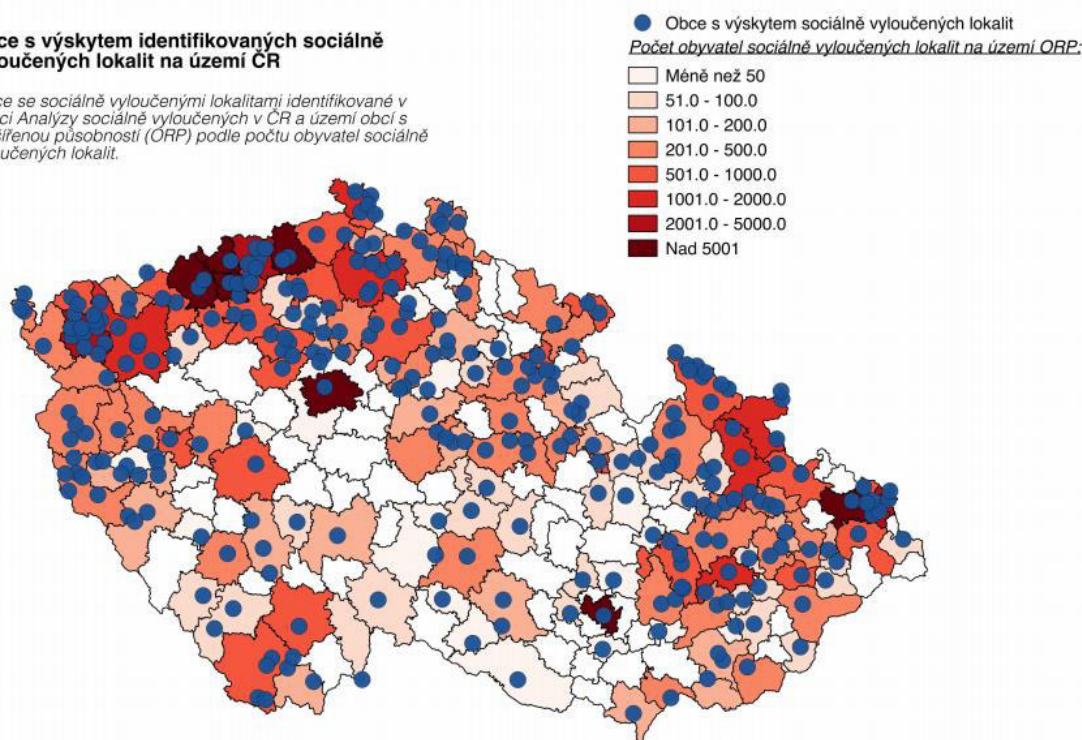
dostupných dokumentů, dále na informacích poskytnutých Agenturou pro sociální začleňování, na základě dotazníku zasláného krajským romským koordinátorům a další. V rámci projektu bylo také ve 20 obcích provedeno doplňující šetření pro vyhodnocení intervencí z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ), které bylo zaměřeno na vyhodnocení přínosu a efektivity projektů realizovaných zejména v oblasti podpory 3.2 OPLZZ (Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit). Nad rámec zadání projektu proběhlo ještě další šetření, při kterém bylo identifikováno 148 vyloučených lokalit v 95 obcích, které nebyly zahrnuty do předešlých výzkumů. Finálně pak bylo identifikováno 606 sociálně vyloučených lokalit a přibližně 700 ubytoven ve 297 obcích.⁶⁴ Podle zjištění se absolutní počet SVL téměř zdvojnásobil a autoři počítají, že v těchto lokalitách žije zhruba 95 000 až 115 000 osob (v kraji Moravskoslezském a Ústeckém je pak nejvyšší počet SVL i nejvyšší počet sociálně vyloučených osob). Výsledky výzkumu poté byly publikovány formou interaktivní mapy a kartogramu, kde jsou výsledná data prezentována za jednotlivé obce s rozšířenou působností (ORP) – výsledný kartogram viz následující obrázek 5. Analýza dále také obsahuje popis výsledků vztahujících se jednotlivým tématům problematiky sociálně vyloučených lokalit (např. migrace, bydlení, dluhy, ad.). Závěrem dokument také reflektuje aktuální dopady a potřeby inkluzivních politik a projektů a podává výčet předběžných doporučení pro realizaci programového období 2014 – 2020.

---

⁶⁴Shrnutí výsledků Analýzy 2015 popsáno v kap. 4. Sociálně vyloučení lokality v ČR

Obce s výskytem identifikovaných sociálně vyloučených lokalit na území ČR

Obce se sociálně vyloučenými lokalitami identifikované v rámci Analýzy sociálně vyloučených v ČR a území obcí s rozšířenou působností (ORP) podle počtu obyvatel sociálně vyloučených lokalit.

Obr. 5: Obce ČR s výskytem SVL identifikovaných v rámci projektu Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR

Zdroj: Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015, 35

Předcházejícím dokumentem k výše popsané Analýze sociálně vyloučených lokalit v ČR je **Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti**. Zadavatelem této analýzy byl úřad MPSV a vypracovaly ji společnosti GAC spol. s r. o. a Nová škola o. p. s.. Výzkum probíhal od listopadu roku 2005 a kompletní výsledky byly zveřejněny v srpnu 2006. Hlavním cíle této analýzy bylo „získání základních informací o situaci sociálněvyloučených romských lokalit prostřednictvím plošného zmapování situace v jednotlivých oblastech jejich výskytu a porozumění procesům, které ovlivňují životní podmínky v různých typech těchto lokalit“ (GAC, 2006, 7). Hlavním výstupem je pak interaktivní mapa SVL v ČR.⁶⁵ Na rozdíl od druhé/novější mapy jsou v této starší mapě data výsledná poskytnuta na úroveň obcí a nachází se zde také detailní popis každé identifikované lokality (tyto informace například zahrnují odhady počtu obyvatel, určení míry prostorového vyloučení lokality, seznam organizací působící v lokalitě ad.). Tento projekt probíhal ve 4 fázích – v první fázi byly sestaveny seznamy potenciálně vyloučených lokalit v ČR a soubor operacionalizovaných indikátorů sociálního vyloučení a vytvoření záznamové archu určeného

⁶⁵Mapa se nachází na webové stránce: https://www.esfcr.cz/mapa/int_CR.html

pro sběr dat. Ve druhé fázi popis sociálně vyloučených lokalit dle daných indikátorů a statistická analýza vybraných dat charakterizujících životní podmínky v lokalitách. Ve třetí fázi následně probíhaly vícedenní sondy ve 20 typologicky odlišných lokalitách. Čtvrtá finální fáze se pak zabývala zpracováním interaktivní mapy SVL a zpracováním závěrečných zpráv a brožur. Následně se dokument zabývá obecným popisem výsledků Analýzy a poté také popisem jednotlivých dimenzí sociálního vyloučení (např. problematika bydlení, nezaměstnanosti, ztížený přístupem ke vzdělání atd.) Dané dimenze dokument dále rozpracovává do jednotlivých témat a navrhuje možná řešení. Závěrem jsou poté uvedeny návrhy systémových opatření.

Jeden z prvních celorepublikových projektů zabývajících se problematikou segregace byl projekt s názvem **Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava**, ten byl zadán Ministerstvem pro místní rozvoj a probíhal v letech 2005 – 2007. Projekt zpracovala pod vedením L. Sýkory skupina odborníků z Katedry sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecké fakulty UK a z Centra pro výzkum měst a regionů. Hlavní záměrem projektu pak bylo „zachytit současný stav a vývoj segregace v České republice, analyzovat hlavní mechanismy, jimiž k segregaci dochází, diskutovat existující a potenciální důsledky a pokusit se navrhnout postupy a nástroje vhodné pro prevenci nežádoucí míry segregace/nebo snížení její úrovně.“ Projekt měl 6 samostatných dílčích fází:

1. Kvantitativní analýza stavu a vývoje segregace / separace obyvatelstva za základní sídelní jednotky (ZSJ) na základě údajů Sčítání lidu, bytů a domů 1991 a 2001. V této fázi proběhla analýza kvantitativních údajů, byly použity výpočty měř koncentrace a segregace. Následně bylo vybráno několik skupin obyvatel (sociálně slabí, sociálně silní, Romové a cizinci) pro něž byla data zpracována až na úroveň základních sídelních jednotek. Výsledky této analýzy byly zpracovány formou map.

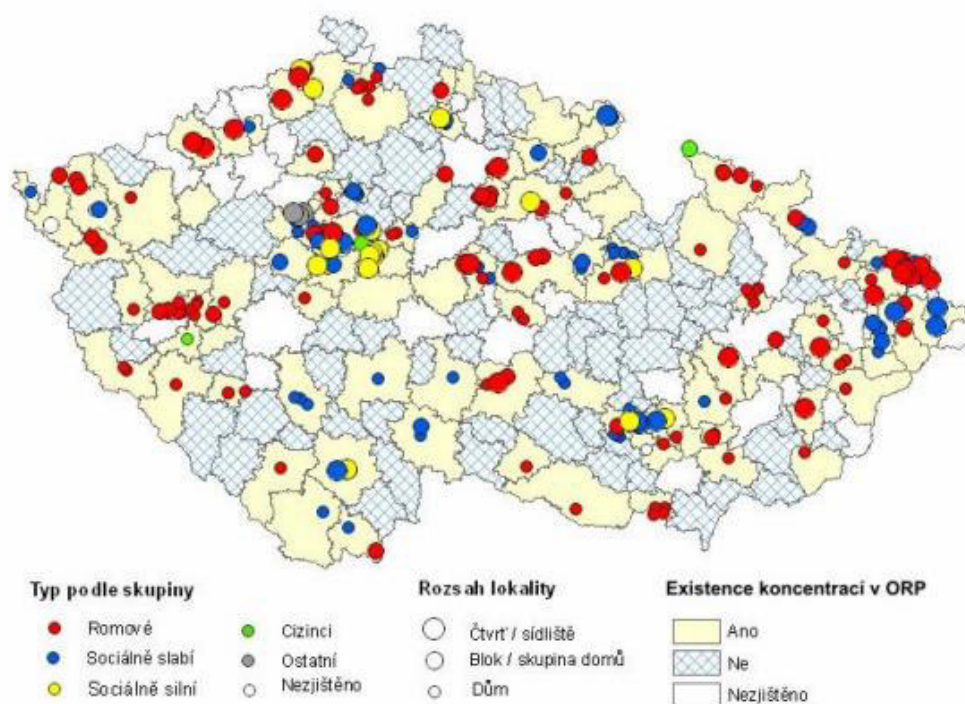
2. Kvalitativní šetření zaměřené na identifikaci lokalit segregace / separace v obcích s rozšířenou působností a metropolitních areálech. V této fázi bylo provedeno dotazníkové šetření ve všech ORP a dále také v městských částech Prahy, Brna a Ostravy a v obcích spadajících do metropolitních regionů těchto měst. Výsledky této části analýzy jsou také zpracovány formou map – jedná se o mapy lokalit, které jsou *vnímány* jako segregované / separované.

3. Syntéza kvantitativního a kvalitativního výzkumu a souhrnná typologie segregovaných /separovaných území. Na základě předchozích výzkumů byly nyní připraveny typologie lokalit. Následně byly popsány obecné profily jednotlivých typů segregace a separace a byly vybrány lokality pro podrobné případové studie. Byly také identifikovány jednotlivé lokality v rámci ČR. – viz obrázek 6: Typy segregace a separace v ČR podle sociálních skupin obyvatelstva

4. Případové studie vybraných lokalit segregace / separace a pasportizace lokalit. Tyto případové studie proběhly celkem v osmi lokalitách, které dohromady reprezentovaly 4 zmíněné skupiny s větším rizikem segregace. Studie proběhly např. na sídliště Máj v Českých Budějovicích – sociálně slabí; Chanov v Mostě – Romové; Malá Šárka v Praze-Nebošicích – sociálně silní; sídliště Zlatý vrch v Chebu – cizinci.

5. Analýza mechanismů, příčin a důsledků segregace / separace. V této části byla využita dat získaná pomocí dotazníků z druhé fáze a data z případových studií. Následně ještě byla provedena analýza tisku. Na základě výsledků výzkumu a rešerše zahraniční literatury by popsány zadané procesy.

6. Návrh preventivních a nápravných nástrojů segregace / separace. V poslední části projektu byla provedena ještě analýza bytové politiky územního plánování na národní a komunální úrovni z hlediska segregace, možností její prevence a zmírnění negativních důsledků.

Obr: 6: Typy segregace a separace v ČR podle sociálních skupin obyvatelstva (rok 2007)
Zdroj: SEGREGACE V ČESKÉ REPUBLICĚ: STAV A VÝVOJ, PŘÍČINY A DŮSLEDKY, PREVENCE A NÁPRAVA, 2007

Naktuálnější projektem, který se věnoval identifikaci sociálně vyloučených lokalit na území Olomouckého kraje, ačkoli to nebylo jeho hlavní záměrem, je projekt s názvem **Zjišťování potřeb uživatelů a zadavatelů v jednotlivých oblastech sociálních služeb v**

Olomouckém kraji⁶⁶, který vznikl pro potřeby strategického plánování sociálních služeb kraje. Jeho dílčím úkolem, dle zadání zadavatele, bylo však také zmapování a popsání vyloučených lokalit v celém kraji. Veřejně dostupné výsledky pak byly publikovány ve formě čtyř výkresů obsahujících mapové výřezy s umístěním jednotlivých lokalit. U daných lokalit je pak v rámci umístění uveden okres, ORP, obec a a ulice jejich výskytu. Dále jsou zde také uvedeny počty obyvatel v jednotlivých lokalitách. Žádné jiné materiály k výzkumu těchto lokalit nejsou dostupné, proto tedy nelze určit, jaké metody byly při identifikaci použity (podrobnější rozbor lokalit v rámci Střední Moravy je uveden v následující kapitole).

---

⁶⁶Projekt vypracovala společnost Sociotrendy

6. Sociální segregace na Střední Moravě

V rámci této části práce bude nejdříve vymezeno území Střední Moravy a bude popsáno základní územní členění tohoto regionu. Následující obsáhlejší část poté bude věnována vymezení sociálně vyloučených lokalit v tomto území na základě výsledků výzkumů a projektů uvedených v předcházející kapitole. Podrobněji pak bude popsána situace a vývoj sociálně vyloučených lokalit ve třech největších městech regionu.

6.1 Vymezení území Střední Moravy

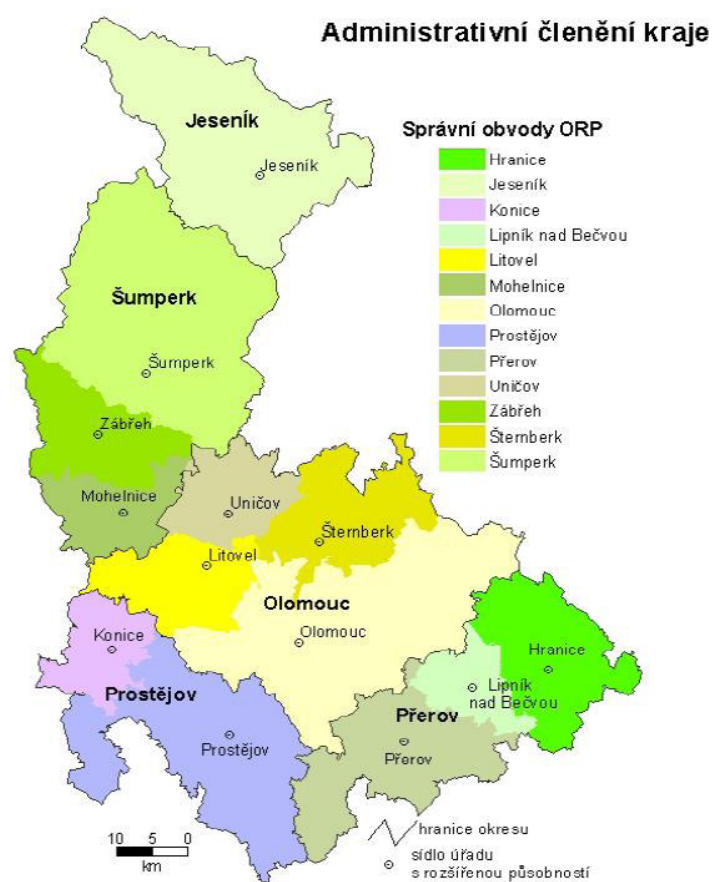
Střední Morava v současné době ani v minulosti nebyla striktně definovaným územím.⁶⁷ Pro potřeby této práce bude definováno území střední Moravy jako území tří okresů Olomouc, Prostějov a Přerov. A zároveň tak budeme vycházet z vymezení, které schválily orgány Olomouckého kraje pro potřeby propagace daného území. Toto vymezení dělí Olomoucký kraj podle fyzicko-geografických podmínek na dvě části – a to: Jeseníky (hornaté území v severní části kraje) a Střední Moravu – nížinaté území v jižní polovině území kraje, které vymezuje jako oblast vycházející z „z politických hranic okresů Olomouc, Přerov a Prostějov. Geograficky pak představuje předhůří Nízkého Jeseníku, nivu řeky Moravy s rozsáhlou rovinou úrodné Hané, Moravskou bránu s řekou Bečvou a okraj Dražanské vrchoviny na Konicku“ (Střední Morava /Příroda – Navštivte Střední Moravu, 2016, online).

Největší z okresů⁶⁸ Střední Moravy je rozlohou i počtem obyvatel okres Olomouc, ten je tvořen čtyřmi samostatnými správními oblastmi obce s rozšířenou působností (dále v textu ORP), konkrétně se jedná o ORP Uničov (celkem 10 obcí), ORP Litovel (celkem 20 obcí), ORP Šternberk (22 obcí) a ORP Olomouc (46 obcí) a celkově zde žije 281 163 obyvatel. Druhým největším okresem dle počtu obyvatel je okres Prostějov, jenž se skládá z ORP Prostějov (76 obcí) a ORP Konice (21 obcí). Třetím okresem je pak okres Přerov, který je tvořen ORP Přerov (59 obcí), ORP Lipník nad Bečvou (14 obcí) a ORP Hranice (31 obcí). Podrobnější informace viz obr. 3 a tab. 2 níže)

---

⁶⁷Samozřejmě pokud nemluvíme o NUTS II Střední Morava, kdy se jedná o administrativní spojení Olomouckého a Zlínského kraje. Toto území však není předmětem zkoumání zde předkládané práce.

⁶⁸V rámci II. etapy reformy veřejné správy byly od 1. 1. 2003 zrušeny okresní úřady a jejich kompetence přebraly nově vzniklé úřady v na území obcí s rozšířenou působností. Okresy však jako územní jednotky nezahynuly a nadále jsou používány k územnímu členění státu (NÁRODNÍ ÚSTAV ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ, online).

Obr. 3: Administrativní členění Olomouckého kraje dle okresů a ORP

Zdroj: Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Olomouckém kraji, 2009, 7

Tab. 2: Základní údaje za jednotlivé okresy a ORP Olomouckého kraje

Okres	ORP	Počet obyvatel	Počet obcí	Výměra [ha]
Olomouc	Litovel	23 771	20	24 750
	Olomouc	163 813	45	85 863
	Šternberk	23 639	21	30 668
	Uničov	22 532	10	20 743
Celkem		233 755	96	162 024
Prostějov	Prostějov	97 969	76	59 167
	Konice	10 824	21	17 810
Celkem		108 793	97	76 977
Přerov	Přerov	81 500	59	40 076
	Lipník n. B.	15 286	14	11 861
	Hranice	34 338	31	32 540
Celkem		131 124	104	84 477
Šumperk	Mohelnice	18 393	14	18 838
	Zábřeh	33 452	28	26 724
	Šumperk	69 940	36	85 743
Celkem		121 785	78	131 305
Jeseník	Jeseník	39 261	24	71 906
Olomoucký kraj		634 718	399	526 689

* data k 31. 12. 2015

Zdroj: ČSÚ, Olomoucký kraj, online; vlastní zpracování

6.2 Sociálně vyloučené lokality na Střední Moravě

Nejaktuálnější informace o počtu **sociálně vyloučených lokalit na Střední Moravě** v Olomouckém kraji poskytuje Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR zveřejněná v roce 2015. Tato analýza celkově v Olomouckém kraji identifikovala 62 sociálně vyloučených lokalit, což je oproti obdobné Analýze (GAC, 2006) nárůst o 31 lokalit (stručné srovnání Analýza 2006 a Analýza 2015, viz tabulka 3). Olomoucký kraj je tak čtvrtý v pořadí podle absolutního počtu sociálně vyloučených lokalit v ČR. Naopak podle odhadů počtu obyvatel těchto lokalit se snížil počet zde žijících osob. Nejnižší odhad hovoří o současném počtu obyvatel 3 000 osob, v roce byl minimální počet obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách Olomouckého kraje 4 500 osob. Odhad nejvyššího počtu obyvatel těchto lokalit zůstal beze změny.⁶⁹ Také se snížil průměrný počet obyvatel jedné lokality ze 159 osob na 63 osob. Zároveň se ale více než

⁶⁹Olomoucký kraj je podle těchto odhadů počtu obyvatel sociálně vyloučených lokalit jedním ze 4 krajů ČR, kde se počty těchto osob snížily (spolu s Jihomoravským krajem, krajem Vysočina a Prahou), ve všech ostatních krajích počty obyvatel sociálně vyloučených lokalit vzrostly (GAC, 2015; 35).

dvojnásobně zvýšil počet obcí, ve kterých byla sociálně vyloučená lokalita identifikována. Analýza dále uvádí, že zhruba třetina všech vyloučených lokalit v Olomouckém kraji byla identifikována jako malá venkovská lokalita⁷⁰. V těchto lokalitách je pak častý horší fyzický stav budov než u jiných typů lokalit a dalším problémem je zhoršená dostupnost služeb, úřadů, škol a dalších sociálních služeb.

Tab. 3: Základní údaje o sociálně vyloučených lokalitách v Olomouckém kraji. Srovnání výsledků provedených Analýz z roku 2006 a z roku 2015.

Olomoucký kraj	Rok	
	2006	2014
Počet SVL	27	58 ⁷¹
Počet obyvatel SVL	4 500-5000	3 000-5000
Průměrný počet obyvatel v jedné SVL	159	63
Počet obcí s identifikovanou SVL	15	36

Zdroj: Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015; vlastní zpracování

Výsledky podrobnějšího výzkumu této Analýzy (GAC, 2015) byly zveřejněny ve formě internetové, interaktivní mapy sociálně vyloučených lokalit v ČR a data jsou dostupná za jednotlivá ORP. Výsledky tedy určily, že na Střední Moravě (okres Olomouc, okres Prostějov a okres Přerov) se vyskytuje 35 z celkových 58 lokalit a v těchto lokalitách žije zhruba 2 000 – 3 300 osob (podrobně tabulka 4). Nejvyšší počet vyloučených lokalit byl zjištěn v okrese Přerov, kde v daných lokalitách může odhadem žít až 1 500 obyvatel. V okrese Olomouc je pak počet osob žijících ve vyloučených lokalitách nejnižší (zhruba 400 – 800 osob). Na území okresu Prostějov bylo zjištěno celkem 9 vyloučených lokalit s celkovým odhadovaným počtem obyvatel 600 – 1000 osob, z toho 8 těchto lokalit bylo identifikováno v rámci ORP Prostějov.

⁷⁰To odpovídá výše zmíněnému (viz kapitola 3.1.3 Sociálně vyloučení lokality v Česku, str. Xxx), že v současnosti se vyloučené lokality fragmentují do menších celků a přesouvají se do menších a více odlehlých obcí.

⁷¹V souhrnných výsledcích v textu Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR je uvedeno, že celkový počet sociálně vyloučených lokalit byl 62. Na internetové mapě, je však uvedeno pouze 58 lokalit. Autoři výzkumu pravděpodobně 4 lokality dodatečně vyřadili. Autorka této práce považuje mapu jako aktuálnější dokument a proto vycházela z tohoto údaje.

Tab. 4: Základní údaje o výskytu vyloučených lokalit v jednotlivých okresech a ORP Olomouckého kraje

Okres	ORP	Počet		
		Počet obyvatel ¹	Počet obcí ¹	Počet vyloučených lokalit ²
Olomouc	Litovel	23 771	20	0
	Olomouc	163 813	45	4
	Šternberk	23 639	21	5
	Uničov	22 532	10	1
Celkem		233 755	96	10
Prostějov	Prostějov	97 969	76	8
	Konice	10 824	21	1
Celkem		108 793	97	9
Přerov	Přerov	81 500	59	6
	Lipník n. B.	15 286	14	2
	Hranice	34 338	31	4
Celkem		131 124	104	12
Šumperk	Mohelnice	18 393	14	0
	Zábřeh	33 452	28	3
	Šumperk	69 940	36	10
Celkem		121 785	78	13
Jeseník	Jeseník	39 261	24	14
Olomoucký kraj		634 718	399	58

¹ data k 31. 12. 2015, zdroj: ČSÚ

² data k roku 2015, zdroj: GAC, Mapa sociálně vyloučených lokalit

Zdroj: ČSÚ, Olomoucký kraj, online; a GAC, Mapa sociálně vyloučených lokalit, online

Z údajů v tabulce 4 dále vyplývá, že více než polovina ze všech sociálně vyloučených lokalit v Olomouckém kraji leží v oblasti Střední Moravy (zde se bylo identifikováno 31 lokalit a v okresech Šumperk a Jeseník 27 lokalit). Pokud porovnáme odhady počtu obyvatel mezi danými dvěma oblastmi, vidíme, že z celkového počtu všech osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách Olomouckého kraje, zhruba dvě třetiny těchto obyvatel žijí v oblasti Střední Moravy (2 002 – 3 300 osob, oproti 801 – 1 600 osob v oblasti Jeseníků).

Analýze vydané v roce 2015 přecházela Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti se shodnou metodikou výzkumu vydaná v roce 2006. Tento výzkum identifikoval v Olomouckém kraji celkem 27 lokalit v 15 obcích. V těchto lokalitách žilo 4 500 až 5 000 obyvatel a více než polovina z daných lokalit se

nacházela v obcích s počtem obyvatel do 5 000. Z tohoto počtu se vyloučené **lokality** nacházely v **deseti obcích na Střední Moravě**, konkrétně obce Skalička, Hranice, Lipník nad Bečvou, Přerov, Kojetín, Dobromilice, Prostějov, Čelechovice na Hané, Vrbátky a Olomouc. Nejvíce lokalit v jedné obci se bylo zjištěno ve městě Přerov – jednalo se o 5 lokalit městského typu (a z toho tři v blízkosti centra města). Více lokalit v jedné obci bylo také identifikováno v Olomouci – konkrétně 4 lokality s odhadovaným počtem obyvatel 400 až 550 osob (u dvou z těchto lokalit byla míra prostorového vyloučení označena jako částečná a dvou nebyla pozorována žádná). V menších obcích jako Skalička, Dobromilice, Vrbátky, nebo také Lipník nad Bečvou byly zjištěny jen velmi malé vyloučené lokality s počty vyloučených obyvatel do 50 osob.

V rámci již dříve zmíněného projektu s názvem **Zjišťování potřeb uživatelů a zadavatelů v jednotlivých oblastech sociálních služeb v Olomouckém kraji**, který vznikl pro potřeby strategického plánování sociálních služeb kraje, bylo v okresech **Střední Moravy** identifikováno celkem **64 vyloučených lokalit**. Podle výzkumu se v každém z ORP nacházely aspoň 2 vyloučené lokality – 2 lokality byly zjištěny v ORP Hranice a ORP Litovel, a celkově nejméně lokalit se nacházelo v okrese Přerov (15 lokalit).⁷² Nejvíce vyloučených lokalit bylo naopak identifikováno v okrese Prostějov, celkem 28 lokalit a z toho se 24 lokalit nacházelo na území ORP Prostějov. Většina z těchto lokalit byla zjištěna v menších obcích a pouze 4 z nich se nacházely v samotném městě Prostějov. V okrese Olomouc bylo identifikováno 21 vyloučených lokalit, nejvíce z nich se nacházelo v ORP Olomouc (9 lokalit), z toho 7 lokalit přímo ve městě Olomouc.

6.2.1 Sociálně vyloučené lokality v Přerově

Analýza GAC z roku 2006 identifikovala v obci Přerov celkem 5 sociálně vyloučených lokalit (což byl nejvyšší počet identifikovaných lokalit v jedné obci v rámci obcí na Střední Moravě). Tři z těchto lokalit se nacházely v blízkosti centra města a nebylo zde pozorováno žádné prostorové vyloučení. U dvou lokalit bylo pak identifikováno částečné prostorové vyloučení, ty se nacházely v průmyslové zóně oddělené železničním mostem. Celkově v těchto přerovských lokalitách podle odhadů žilo 2 500 až 3 000 osob.

Dalším výzkumným projektem, který se věnoval problematice sociálně vyloučených lokalit v Přerově byl *Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově* publikovaný v roce 2009.⁷³ Tento výzkum identifikoval

---

⁷²Součástí zadání projektu však bylo, že výzkum se nemá týkat města Přerov. Vyloučené lokality v samotném městě Přerově nejsou tudíž ve výsledcích zahrnuty a lze předpokládat, že počet vyloučených lokalit v okrese je Přerov je vyšší (esfcr.cz, dostupné na https://www.esfcr.cz/zadavaci-rizeni/-/asset_publisher/0vxsQYRpZsom/content/zjistovani-potreb-uzivatelu-a-zadavatelu-v-jednotlivych-oblastech-socialnich-sluzeb-v-olomouckem-kraji?inheritRedirect=false)

⁷³Zadavatelem výzkumu byla Agentura pro sociální začleňování

sociálně vyloučené lokality v obci hlavně v ulicích Škodova, Husova, Kojetínská a Tovačovská a podle odhadů zde žilo celkem 836 osob. Tyto lokality vznikly v 90. letech kombinací spontánní migrace sociálně slabých v rámci Přerova a bytovou politikou města.⁷⁴ Dále však výzkum identifikoval další domy a ubytovny rozptýlené v prostoru města s vyšší koncentrací osob ve vysokém riziku sociálního vyloučení. Tyto druhy (potenciálně) vyloučených lokalit jsou naopak dle data vzniku novější a projevují se vyšší dynamikou v prostoru. Výzkum dále uvádí, že nemovitosti v daných lokalitách jsou ve špatném technickém stavu a veřejné prostranství i společné prostory těchto lokalit jsou zanedbané. V závěru výzkumné zprávy je pak doporučeno (zejména v oblasti bydlení) vytvořit systém prostupného bydlení, s tím spojených doprovodných sociálních programů, a zavedení komunitní práce v lokalitách.

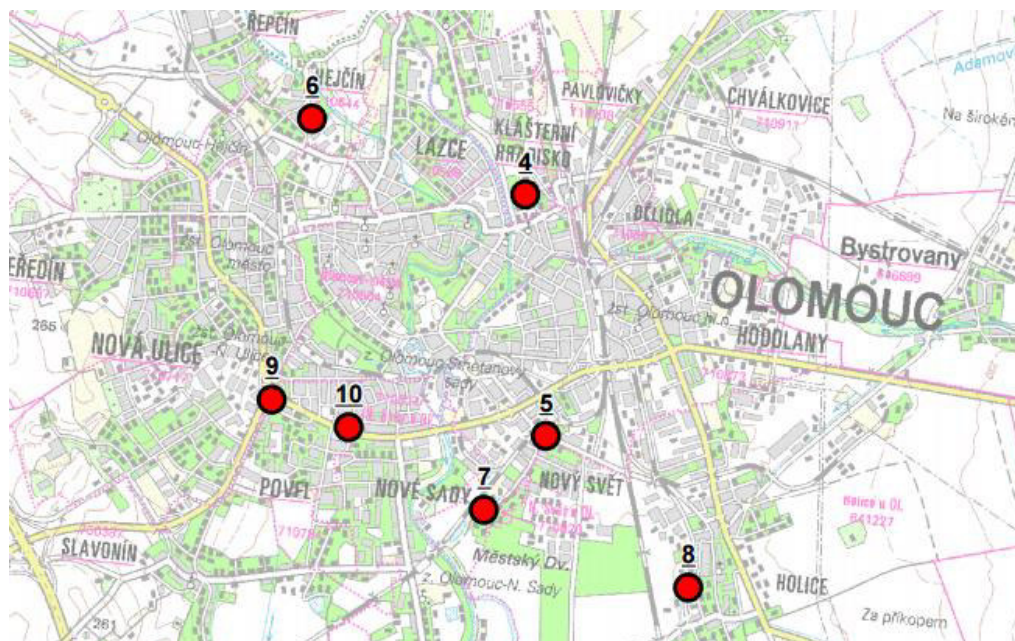
6.2.2 Sociálně vyloučené lokality v Olomouci

V rámci Analýzy GAC 2006 byly v Olomouci identifikovány 4 lokality s odhadovaným celkovým počtem obyvatel 400 až 550 osob (u dvou z těchto lokalit byla míra prostorového vyloučení označena jako částečná a dvou nebyla pozorována žádná). Jednalo se o lokalitu v Přichystalově ulici (největší lokalita), lokalitu Hotelový dům, lokalitu Mrštíkovo náměstí (v městské čtvrti Řepčín) a lokalitu Holická.

Již výše zmíněný projekt Zjišťování potřeb uživatelů a zadavatelů v jednotlivých oblastech sociálních služeb v Olomouckém kraji vyhotovený v roce 2010 v okrese Olomouc identifikoval celkem 21 vyloučených lokalit, z toho 9 z nich se nacházelo v ORP Olomouc, a 7 z těchto lokalit bylo identifikováno přímo ve městě Olomouci. Celkový počet obyvatel těchto lokalit byl 538 osob. Pro podrobnější určení lokalit viz obrázek 4 a tabulka 5 níže.

---

⁷⁴Výzkumná zpráva uvádí, že sestěhovávání rodin do těchto lokalit bylo podmíněno významným finančním faktorem. Tímto faktorem byla „peněžní odměna za výměnu obecního bytu v jiné lokalitě než ve stávajících sociálně vyloučených lokalitách a také úspora na nájmu, kterou výměna znamenala (romští nájemníci se stěhovali z bytů vyšší kategorie mimo lokality do bytů nižší kategorie v lokalitách).“ (VÝZKUM RIZIKOVÝCH FAKTORŮ ..., 2009, 19).

Obr. 4: Sociálně vyloučené lokality v obci Olomouc (stav k 05/2010)

Zdroj: Zjišťování potřeb uživatelů a zadavatelů v jednotlivých oblastech sociálních služeb v Olomouckém kraji, výkres Sociálně vyloučené lokality v okrese Olomouc, 2010, online

Tab. 5: Sociálně vyloučené lokality v obci Olomouc (stav k 05/2010)

Olomouc		
Číslo lokality v obr. 4	Ulice	Počet obyvatel
4	Černá cesta	10
5	Holická	70
6	Mrštíkovo náměstí	25
7	Přichystalova	380
8	U cukrovaru	30
9	Velkomoravská	13
10	Velkomoravská	10

Zdroj: Zjišťování potřeb uživatelů a zadavatelů v jednotlivých oblastech sociálních služeb v Olomouckém kraji, výkres Sociálně vyloučené lokality v okrese Olomouc, 2010, online

Největší vyloučenou lokalitou v obou výzkumech byla identifikována lokalita v Přichystalově ulici. Zde se jednalo o panelový dům s malometrážními byty určenými výhradně pro sociálně slabé. Tato lokalita vznikala řízeným sestěhováním, ale dům je

v majetku města a podle výsledků výzkumu z roku 2006 byl dům v bezvadném stavu a standardně vybavený. Počet obyvatel této lokality byl odhadován na 200 – 250 osob. Původně se jednalo o ubytování pro příslušníky sovětské armády, ze kterého se po jejich odchodu v průběhu 90. let minulého století stalo náhradní ubytování pro neplatiče. Dům je situován na okraji města, dopravní obslužnost lokality však byla dobrá. V roce 2013 pak byli z nařízení radnice obyvatelé tohoto domu vystěhováni. V roce 2015 začala rekonstrukce objektu a z domu se stane bytový dům pro seniory (OLOMOUCKÝ DENÍK.CZ, 2015, online). Většina obyvatel této lokality pak byla přestěhována domu v ulici Holická, jednalo se o bytový dům s přestavěnými a renovovanými holobyty (OLOMOUCKÝ DENÍK.CZ, 2013, online). Podle absolventské práce Jana Buky (2014) bylo zhruba 16 rodin přestěhováno na Holickou ulici. Faktem však je, že bytový dům s holobyty v Holické ulici již byl jako sociálně vyloučená lokalita identifikován v rámci výzkumu Analýzy GAC 2006. Analýza (2006) tehdy lokalitu charakterizovala jako vícepatrový dům s holobyty pro neplatiče na periferii obce s částečným prostorovým vyloučením. Lokalita však byla dobře dostupná pomocí MHD a stav domu byl hodnocen jako bezvadný. Podle analýzy tisku se lze následně dozvědět, že město daný bytový dům na Holické ulici rekonstruovalo v roce 2013, kdy většina daného objektu byla neobydlená a v témže roce sem pak byla přesunuta část obyvatel z lokality Přichystalova (OLOMOUCKÝ DENÍK.CZ, 2013; 2012, online). Zajímavostí je, že v blízkosti bývalé vyloučené lokality Přichystalova se nachází také jedna lokalita separace. Jedná se o plotem ohraničený prostor zastavěný zhruba dvaceti uniformními rodinnými domy v ulicích Kolumbova a Vikinská. Oblast je uzavřena bránami a volný přístup nerezidentů je znemožněn – můžeme tedy říci, že podle základních charakteristik se jedná o gated community.

6.2.3 Sociálně vyloučené lokality v Prostějově

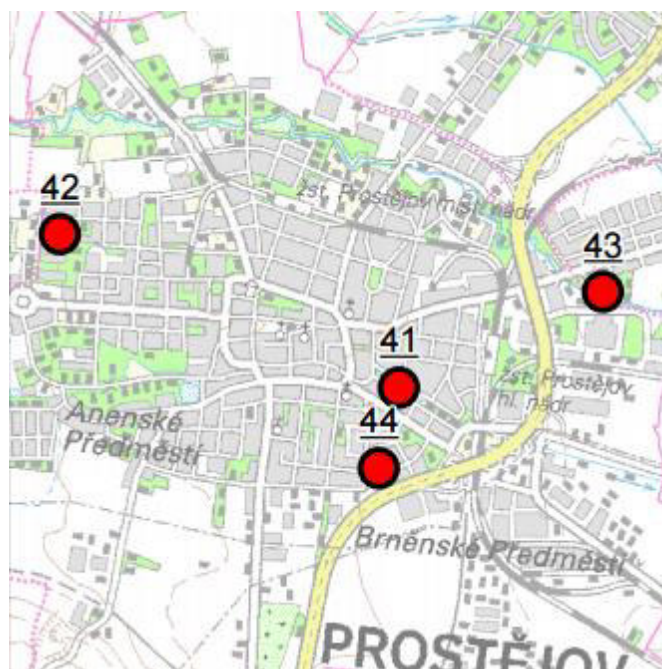
Největší sociálně vyloučenou lokalitou v Prostějově byla do roku 2001 kolonie U svaté Anny. Tato kolonie byla tvořena čtyřmi bloky domů, ve kterých se nacházelo 34 bytů. V dané lokalitě žilo zhruba 250 až 300 osob a polovina z těchto obyvatel byli mladiství nebo děti. Radnice v roce 2000 rozhodla o asanaci dané kolonie, a to zejména z důvodu nevyhovujících hygienických podmínek. Všichni obyvatelé kolonie tak byli vystěhováni, část z nich (ti, kteří neměli vůči městu dluhy na nájemném aj.) získala městské byty v městě Prostějově, konkrétně se jednalo o 17 rodin. V dalších šestnácti případech pak obec zakoupila nemovitosti v okolních menších obcích, kam obyvatele lokality (převážně Romy) vystěhovala.⁷⁵ Jednalo se například o obce Čelechovice na Hané, Nezamyslice, Němčice nad Hanou, Držovice, Tištin, Kostelec na

---

⁷⁵Podle radnice město přidělilo: 17 městských bytů, 3 x Domov důchodců v Prostějově a Nezamyslicích, 1 x ubytovna v Kostelecké ulici, 1 x ubytovací buňka v Určické ulici, 16 nemovitostí na venkově, a ve třech případech došlo na exekuční vystěhování bez přidělení náhradního bydlení (Marie Hájková, cit. dle iProstějov.cz, online).

Hané, Dřevnovice, ad (analýza tisku⁷⁶). Jedna velká lokalita byla tedy rozdrobena do malých částí, kdy zhruba polovina původních obyvatel byla vystěhována na venkov, na periferie menších obcí. Tyto obce tedy nyní musí řešit problém s přítomností sociálně vyloučených osob na svém území. Tímto krokem se částečně vyřešil problém města Prostějova, rozhodně se však nevyřešil problém sociálně vyloučených osob, naopak jejich vyloučení se více umocnilo, prostorovou vzdáleností od služeb.

V rámci výzkumného projektu Zjišťování potřeb uživatelů a zadavatelů v jednotlivých oblastech sociálních služeb v Olomouckém kraji (2010) bylo v okrese Prostějov identifikováno dohromady 28 vyloučených lokalit, 24 těchto lokalit se nacházelo na území ORP Prostějov. Většina vyloučených lokalit v ORP Prostějov je pak situována v menších obcích a pouze 4 lokality identifikované v rámci tohoto výzkumu se nacházely v samotném městě Prostějov. Celkový počet obyvatel těchto lokalit v roce 2010 byl 174 osob. Pro podrobnější určení lokalit viz obrázek 5 a tabulka 6 níže.

Obr. 5: Sociálně vyloučené lokality v obci Prostějov (stav k 05/2010)

Zdroj: Zjišťování potřeb uživatelů a zadavatelů v jednotlivých oblastech sociálních služeb v Olomouckém kraji, výkres Sociálně vyloučené lokality v okrese Prostějov, část II, 2010, online

⁷⁶Srov. Idnes.cz, Prostějov vystěhoval romské ghetto do okolí, tam teď řeší problémy, 2011, online; Prostějovský deník.cz, Kolonii u sv. Anny město rozpustilo. Jak žijí Romové dál?, 2008, online; iProstějov, Vystěhování kolonek U svaté Anny slaví desetileté výročí, online)

Tab. 6: Sociálně vyloučené lokality v obci Prostějov (stav k 05/2010)

Prostějov		
Číslo lokality v obr. 5	Ulice	Počet obyvatel
41	Husovo náměstí	32
42	Jana Zrzavého	12
43	Marie Pujmanové	80
44	Šárka	50

Zdroj: Zjišťování potřeb uživatelů a zadavatelů v jednotlivých oblastech sociálních služeb v Olomouckém kraji, výkres Sociálně vyloučené lokality v okrese Prostějov, část II, 2010, online

Daný výzkum tedy potvrdil, že sociálně vyloučené lokality v okrese Prostějov jsou většinou venkovské typu. Výzkum ukazuje, že v celkových 76 obcích ORP Prostějov bylo identifikováno 24 vyloučených lokalit (s tím, že s výjimkou Prostějova v každé obci se nachází právě jedna vyloučená lokalita). To tedy znamená, že zbylých 20 vyloučených lokalit se nachází ve dvaceti různých obcích. Výzkum také uvádí, že většina těchto lokalit je celkem malá a počty obyvatel lokalit se pohybují mezi 20 až 40 osobami v lokalitě. Extrémním případem je pak obec Dobromilice, kde byla identifikována největší vyloučená lokalita v okrese Prostějov s celkovým počtem 230 obyvatel.⁷⁷

⁷⁷ Počet obyvatel k 1.1.2016 v Dobromilicích byl 865 osob a počet obyvatel v téže obci v roce 2010 byl jen nepatrně vyšší – 878 obyvatel (k 1.1.2010) Zdroj: (ČSÚ, Počet obyvatel v obcích, online: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich>).

7. Státní politika sociálního začleňování

„Aby sociálně vyloučené osoby překonaly své vytlačení ze společnosti, potřebují pomoc zvenčí.“, to uvádí dokument Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2016 – 2020 (6). Tato pomoc by měla být koordinována na všech úrovních státní správy a samosprávy, s přispěním nestátních organizací i samotných sociálně vyloučených osob. Zmíněná Strategie také následně upřesňuje roli státu v této pomoci, jako poskytovatele souboru nástrojů podporujících sociální začlenění a bojujících proti sociálnímu vyloučení. Jedním z těchto nástrojů je nastavení a korekce státních politik pro odstranění bariér sociálního začleňování. Dalším je pak intervence do krajských a místních politik pro podporu a realizaci sociálního začleňování na lokální úrovni, dále efektivní podpora služeb určených k pomoci sociálně vyloučeným, a v neposlední řadě také aktivizace samotných sociálně vyloučených osob.

Hlavní legislativní oporou problematiky sociálního začleňování je **zákon o sociálních službách** (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů), který definuje sociální vyloučení jako „vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace“. Zákon o sociálních službách pak také definuje sociální začleňování jako proces, „který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný“.

Z institucionálního hlediska je pak hlavním aktérem v boji proti sociální exkluzi **Ministerstvo práce a sociálních věcí**, do jehož působnosti spadá mimo jiné i péče o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc. Součástí této péče je i realizace opatření v oblasti sociálního začleňování (MPSV, Sociální začleňování 2012, online). MPSV též formuje a upravuje politiku sociálního začleňování a sociálních služeb (dále také související politiku zaměstnanosti a rodinnou politiku). Při MPSV je také zřízena Komise pro sociální začleňování. Tato Komise funguje od roku 2003 a „je stálým poradním, iniciativním a koordinačním orgánem MPSV v oblasti sociální politiky se zaměřením na boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení.“ Komise se také významně podílela na přípravě Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020 a právě ona bude provádět pravidelné sledování plnění a vyhodnocování účinnosti opatření uvedených v této Strategii (MPSV, Komise pro sociální začleňování, 2016, online).

Současným závazným evropským dokumentem zahrnujícím agendu sociálního začleňování je **Strategie Evropa 2020** (celý název zní Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začleňování). Tato strategie má pět základních cílů: 1) Zvýšení míry zaměstnanosti; 2) Navýšení investic do výzkumu a vývoje; 3) Snížení energetické náročnosti ekonomiky; 4) Zvýšení počtu vysokoškolsky vzdělaných lidí a snížení počtu žáků předčasně

opouštějící vzdělávací systém; a 5) *Podpora sociálního začleňování prostřednictvím snižování chudoby a sociálního vyloučení nejméně o 20 mil. lidí do roku 2020*. Daná strategie byla schválena v roce 2010 s platností do roku 2020 a nahradila tak předešlou Lisabonskou strategii platnou od roku 2000 do roku 2010.⁷⁸ Jednotlivé členské země EU za účelem naplnění cílů této strategie zpracovávají národní programy reforem. Český **Národní program reforem** byl představen v roce 2011 a následně poté v roce 2014 (MPSV, 2012, online). Vláda pak také v roce 2010, s ohledem na cíle Strategie Evropa 2020, stanovila specifické **národní cíle**. Národním cílem v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení je: „*udržení hranice počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou do roku 2020 oproti roku 2008*“ a dále „*ČR současně vyvine úsilí vedoucí ke snížení počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby o 30000 osob*“. Z Národního programu reforem pak vychází další koncepční a strategické dokumenty vlády, například Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování, Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období let 2016 až 2020, Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020, nebo Koncepce bydlení ČR do roku 2020 aj. (NÁRODNÍ PROGRAM REFOREM ČESKÉ REPUBLIKY, 2014).

V rámci Úřadu vlády je dále zřízen úřad **zmocněnce pro lidská práva**, který je také kompetentní k řešení problematiky sociálního začleňování. Další institucí je odbor Úřadu vlády nazvaný **Agentura pro sociální začleňování** (dále v textu jen „Agentura“). Tento odbor spadá do gesce ministra pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu. Jeho hlavní náplní činnosti je pomoc a podpora obcím, které řeší problematiku sociálního vyloučení. (AGENTURA, 2017, online). Podle výsledků Analýzy GAC 2015 je v současnosti právě Agentura dominantním úřadem řešícím problematiku sociálního vyloučení. Agentura poskytuje obcím a městům komplexní pomoc při řešení daných problémů, např. mapuje sociálně vyloučené lokality v obcích, ustanovuje metodiky řešení procesů sociálního začleňování, dále také pomáhá zajišťovat finance obcím a pomáhá při navazování spolupráce mezi jednotlivými místními subjekty (obce a obecní úřady, ale také neziskové organizace školy, úřady práce, policie nebo veřejnost. Agentura v rámci sociálního začleňování v obcích také podporuje *koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám*, jedná se o komplexní přístup k problematice sociálního začleňování, která integruje „oblasti vzdělávání, bydlení, zaměstnanosti, bezpečnosti, dluhové problematiky, sociálních služeb i obecně podpory sociální soudržnosti a rozvoje obce či regionu v kontextu dostupných zdrojů“ (AGENTURA, Koordinovaný přístup, 2017, online), finančně jsou tyto projekty zajištěny z evropské operační programy (OP Zaměstnanost, OP Výzkum, vývoj a vzdělání, aj.). V současnosti Agentura spolupracuje s 41 obcemi, z toho

---

⁷⁸V návaznosti na Lisabonskou strategii byly v období 2004 – 2010 každé dva roky Národní akční plán sociálního začleňování (NAPSI) připravované MPSV.

s jednou obcí na Střední Moravě. Jedná se o obec Moravský Beroun⁷⁹ nacházející se v ORP Olomouc. V minulosti však Agentura na Střední Moravě také spolupracovala s obcemi Šternberk⁸⁰ a Přerov⁸¹ (AGENTURA, Lokality, online).

Dalším důležitým státním úřadem zabývající se problematikou sociálního vyloučení a sociálního začleňování převážně romského etnika je **Rada vlády pro záležitosti romské menšiny**. Tato rada byla zřízena již v roce 1997 jako Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity. V roce 2001 došlo k transformaci této komise v Radu vlády pro záležitosti romské komunity. Rada vypracovává strategické dokumenty, jako například právě platná Strategie romské integrace do roku 2020, a dále také každoročně zpracovává Zprávu o stavu romské menšiny v České republice (VLÁDA ČR, Rada vlády pro záležitosti romské menšiny, online).

V gesci ministerstva vnitra ČR vznikl pak v roce 2009 Program prevence kriminality a extremismu – „Úsvit“, „jehož hlavním záměrem je zvýšení bezpečí v sociálně vyloučených lokalitách s cílem: 1) nastartovat perspektivní a efektivní spolupráci mezi státní správou, samosprávou a obyvateli sociálně vyloučených lokalit při zlepšování bezpečnostní situace v lokalitě; 2) zaangažovat obyvatele na zlepšení kvality života a bezpečnostní situace v lokalitě a posilovat jejich odpovědnost za své životy, za prostředí v němž žijí; a 3) podpořit nerepresivní metody práce obecní policie a Policie ČR.“ Mezi hlavní preventivní opatření pak patří např. asistent prevence kriminality, romský mentor, prevence zadlužování a vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti aj. Ministerstvo také vypracovává strategické dokumenty, aktuální je Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020, který se mimo jiní zabývá problematikou v rizikových / vyloučených lokalitách.

7.1 Strategické a koncepční dokumenty

V následujících podkapitolách budou uvedeny a popsány zásadní strategické a koncepční dokumenty státních politik s celospolečenským dopadem zabývajících se problematikou sociálního vyloučení a sociálně vyloučených lokalit.⁸²

---

⁷⁹Moravský Beroun je od roku 2005 součástí Olomouckého kraje a leží v ORP Šternberk v okrese Olomouc, a k 1. 1. 2015 zde žilo 3087 obyvatel. A podle dostupných dokumentů byly počty sociálně vyloučených v roce 2014 odhadovány na 172 – 185 osob. V rámci této obce se nejedná jednu kompaktní lokalitu, ale o více jednotlivých domů v městské zástavbě (AGENTURA, Moravský Beroun, 2017, online)

⁸⁰Ve Šternberku pak Agentura působila do roku 2016.(AGENTURA, Šternberk, 2017, online)

⁸¹Přerov byl jednou z pilotních lokalit působnosti Agentury a ta zde v polovině roku 2011 ukončila spolupráci a agendu sociálního začleňování přebraly městské úřady.(AGENTURA, Přerov, 2017, online)

⁸²Koncepční dokumenty obecně jsou „Základními nástroji řízení a koordinace rozvoje území ... stanovující základní rozvojové směry a cíle, jichž má být dosaženo, stejně jako cesty, kterými jich bude dosaženo.“ (Koncepční dokumenty – Metodická podpora regionálního rozvoje, online).

7.1.1 Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování

Jak už bylo zmíněno jedním z hlavních koncepčních dokumentů MPSV je Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování.⁸³ Hlavním účelem tohoto dokumentu je „naplnění národního cíle redukce chudoby a snižování míry sociálního vyloučení Národního programu reforem České republiky“ a jako hlavní úkol si dokument vytyčil, „stanovit prioritní oblasti pro oblast sociálního začleňování pro čerpání z veřejných rozpočtů České republiky a pro využívání Strukturálních fondů Evropské unie v programovacím období 2014+ mj. jako podklad pro tvorbu operačních programů proplánovací období EU 2014“. Jako několik obecných cílů sociálního začleňování Vize uvádí: „1) zajištění účasti v zaměstnání a rovného přístupu ke všem zdrojům, právům, zboží a službám; 2) prevence rizika sociálního vyloučení; 3) pomoc nejvíce zranitelným; a 4) mobilizace všech relevantních aktérů“.

V rámci dokumentu je představen *souhrnný indikátor*, který byl ustanoven pro měření dosahování výše uvedeného národního cíle v oblasti boje s chudobou a sociálním vyloučením. Daná indikátor je vytvořen na základě 3 dílčích indikátorů: tyto indikátory jsou 1) míra ohrožení chudobou, 2) materiální deprivace a 3) populace žijící v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou. Výsledný souhrnný indikátor tedy udává počet a podíl osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením v populaci.

Jako prioritní oblasti jsou v dokumentu uvedeny:

- 1) Inkluzivní trh práce/ aktivní politiky trhu práce (Zvyšování uplatnitelnosti osob sociálně vyloučených a osob ohrožených sociálním vyloučením a chudobou na trhu práce a podpora jejich pracovní integrace, včetně podpory sociálního podnikání),
- 2) Přístup ke kvalitním službám (rozvoj sociálních služeb a služeb pro rodiny a děti, za účelem sociálního začleňování a prevence sociálního vyloučení a chudoby),
- 3) Zvyšování účinnosti systému sociální ochrany prostřednictvím veřejné správy, včetně systému péče o ohrožené děti a podpora aktivního stárnutí a sdílené a neformální péče,
- 4) Mainstreaming⁸⁴ sociálního začleňování, kooperace a evidence based přístup,
- 5) Regionální disparity a role samosprávy.

V poslední prioritní oblasti Vize vidí jako hlavní podmínku úspěšného řešení problémů na místní úrovni „meziinstitucionální a komplexní přístup, jenž se zaměřuje na strukturální

---

⁸³Dále v textu označeno jako dokument Vize.

⁸⁴Mainstreaming sociálního začleňování je integrace problematiky chudoby a sociálního začleňování, včetně perspektivy genderové rovnosti, do všech oblastí a úrovní tvorby politik. Prosazuje se pomocí participace veřejných orgánů, sociálních partnerů, nevládních organizací a dalších relevantních aktérů (VIZE, 10)

rozvoj regionů (jak prostřednictvím investic do regionálního rozvoje, tak zvyšováním kvality veřejné správy a podporou preventivních a poradenských aktivit neziskového sektoru) a aktivním zapojením *samosprávy*, jejíž role je v procesu sociálního začleňování zásadní a *nezastupitelná*“. Tato prioritní oblast je pak dále rozdělena 7 samostatných priorit a 10 opatření (např. podpora regionů k vytváření akčních plánů sociálního začleňování, podpora spolupráce regionů/ obcí a sociálních partnerů, podpora zapojení komerčního a soukromého sektoru, podpora funkční a finanční gramotnosti, zvyšování účasti a individuální odpovědnosti sociálně vyloučených osob, aj.)

7.1.2 Národní plán reforem České republiky na rok 2016

Dalším koncepčním dokumentem je Národní plán reforem České republiky (dále v textu NPR), který je každoročně vydáván a schvalován vládou ČR. V současné době je v platnosti NPR z roku 2016, NPR pro rok 2017 ještě nebyl zveřejněn. Jedná se o dokument zabývající se především oblastí hospodářské politiky, který formuluje klíčová opatření „vedoucích k prosperitě a konkurenceschopnosti ČR“

V hlavní části nazvané Strukturální reformy jsou pak detailněji rozpracována témata jako:

- 1) Daňový systém a daňová zátěž;
- 2) Rozpočtová politika, fiskální rámec a dlouhodobá fiskální udržitelnost;
- 3) Trh práce, sociální politika a vzdělávání;
- 4) Opatření na podporu konkurenceschopnosti
- 5) Dlouhodobý růst a investice.

V rámci tématu Trh práce, sociální politika a vzdělávání je zahrnuta podkapitola věnující se sociální ochraně, kde je obecně pojednáno o zákonu o sociálních pracovnících (který by měl platit od poloviny roku 2017), problematice sociálního bydlení (kde odkazuje na dokument Koncepce sociálního bydlení 2015 – 2025 a chystaný zákon o sociálním bydlení), problematice rozvoje sociálních služeb a tématu úprava systému dlouhodobé zdravotně sociální péče.

Následná část dokumentu se zabývá pokrokem v plnění národních cílů v rámci strategie Evropa 2020, konkrétně v oblasti zaměstnanosti, oblasti chudoby a sociálního vyloučení, oblasti vzdělání, oblasti výzkumu, vývoje a inovací a oblasti klimaticko-energetické politiky. V oblasti chudoba a sociální vyloučení dokument sleduje vývoj míry ohrožení chudobou a sociálním vyloučením v minulých letech vzhledem ke stanovenému národnímu cíli v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení.

7.1.3 Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020

Tato strategie je dalším aktuálním rámcovým dokumentem pro oblast sociálního začleňování a boj s chudobou. Strategie stanovuje prioritní témata pro oblast sociálního začleňování a jejím účelem je přispět k plnění národního cíle redukce chudoby a snižování míry sociálního vyloučení vytyčeného v Národním programu reforem, vycházejícího ze strategie Evropa 2020. Výchozím dokumentem pro tuto strategii je pak již výše zmíněná Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování.

Dokument strategie se nejprve věnuje popisu současného stavu v ČR a pro porovnání míry chudoby a sociálního vyloučení používá tzv. souhrnný indikátor definovaná v dokumentu Víze. V této části je dále popsán hospodářský vývoj ČR, demografická situace či situace na trhu práce. Následující část je pak nazvána „Sociální práce jako základní nástroj sociálního začleňování osob“, protože právě sociální práci Strategie vnímá jako nejdůležitější nástroj pomoci při sociálním začleňování. „Všechny oblasti podporující sociální začleňování jsou proto ve Strategii pojímány také z pohledu, jak může sociální práce přispět k fungování opatření v jednotlivých oblastech. „ (MPSV, Strategie ... 2014 – 2020, online). Dokument dále počítá s navýšením počtu sociálních pracovníků zhruba o 50 %.

Střední část obsahuje výčet *oblastí podporujících sociální začleňování*, jedná se např. o podporu přístupu k zaměstnání a jeho udržení, sociální služby, podporu rodiny, podporu rovného přístupu ke vzdělání, přístupu k bydlení aj. U všech těchto oblastí je uveden popis dané problematiky, výčet rizik a překážek a následně jsou uvedeny jednotlivé *cíle* Strategie vztahující se k danému tématu *opatření*, která tyto cíle rozvíjejí.

V závěru pak dokument vymezuje 4 základní principy, které by měly být uplatňovány v rámci procesu sociálního začleňování. Jsou to: 1) Rovné příležitosti, 2) Podpora sociálního začleňování na místní úrovni (V tomto bodě Strategie zmiňuje klíčovou roli obcí důležitost spolupráce obcí s ostatními institucemi a poskytovateli sociálních služeb), 3) Posilování sociální soudržnosti a 4) Mainstreaming sociálního začleňování.

7.1.4 Strategie boje proti sociálnímu vyloučení 2016 – 2020

Na tvorbě Strategie boje proti sociálnímu vyloučení z velké části spolupracuje Agentura pro sociální začleňování a aktuální Strategie je platná pro období 2016 – 2020. Hlavním cílem dokumentu je „koordinovat úsilí jednotlivých složek státní správy v boji proti fenoménu sociálního vyloučení a vytvořit předpoklady pro aktivní spolupráci se samosprávami krajů a obcí při řešení sociálního vyloučení.“ Dokument se zaměřuje specificky na problematiku sociálně vyloučených lokalit a oblastí ohrožených sociální vyloučením. Strategie vymezuje 9 zásadních oblastí souvisejících se sociálním vyloučením a sociálně vyloučenými lokalitami, konkrétně se jedná 1) BEZPEČNOST, 2) BYDLENÍ, 3) DLUHY, 4) PODPORA RODIN,

SOCIÁLNÍ SLUŽBY A SOCIÁLNÍ PRÁCE, 5) VZDĚLÁVÁNÍ, 6) ZAMĚSTNANOST a 7) ZDRAVÍ. U všech daných témat Strategie uvádí současný stav ve vybrané oblasti, definuje klíčové problémy, dále formuluje vize do budoucna (čeho by mělo být v dané oblasti dosaženo) a poté jsou ustanoveny samostatné strategické cíle. Strategické cíle se dále dělí na specifické cíle, u nichž je uveden indikátor plnění, dotčení resorty a instituce, termín splnění a jsou zde také vypsány zdroje dat potřebných k průběžnému monitoringu.

Při popisu výchozího stavu a konkrétních problémů sociálně vyloučených lokalit dokument Strategie vychází nejčastěji z výsledků výzkumného projektu Analýza sociálně vyloučených lokalit v České republice dokončeného v roce 2015, či z porovnání výsledků této Analýzy a předcházející Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti zveřejněné v roce 2006.

Koordinací implementace strategie je pověřena Agentura pro sociální začleňování, která bude naplňování dané strategie průběžně sledovat a vyhodnocovat. V roce 2018 se pak počítá s vypracováním zprávy o průběžném naplňování strategie.

Navazujícím dokumentem na Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2016 – 2020 je **Akční plán Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2016 až 2020**. Ten vznikl po schválení strategických a specifických cílů vládou ČR z dané Strategie. Dokument akční plán dále a podrobněji rozvíjí „specifické cíle do konkrétních opatření s uvedenými gestory a spolugestory, předpokládaným zdrojem financování i zpřesňujícím datem plnění.“

7.1.5 Strategie romské integrace do roku 2020

Tato Strategie byla vypracována v roce 2014 na zadání vlády ČR. Strategie upozorňuje na současné problémy jako je diskriminace, nárůst předsudků a nesnášenlivosti vůči Romům a zároveň upozorňuje na zesilující trendy procesů marginalizace, sociálního vyloučení a územní segregaci části romského obyvatelstva v ČR. Tyto trendy podle Strategie oslabují společenskou soudržnost a představují potenciální bezpečnostní riziko.

Dokument také vychází z Doporučení Rady o účinných opatřeních v oblasti integrace Romů v členských státech, které přijala Rada EU v roce 2013. Jedná se o právní nástroj na úrovni EU pro začleňování Romů, který tématicky vymezuje důležité oblasti integrace jako je přístup ke vzdělání, zaměstnání, zdravotní péči a bydlení a dále také oblasti boje proti diskriminaci, snížení chudoby, podpory sociálního začlenění aj.

Hlavní účel strategie je pak ustanoven takto: „Účelem strategie je vytvořit rámec pro opatření, která povedou do roku 2020 ke zvrácení negativních trendů ve vývoji situace značné části Romů v ČR v oblastech vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení, zdravotní a sociální, nastartují a urychlí pozitivní změny, které povedou k postupnému odstranění neodůvodněných a

nepříjemných rozdílů mezi situací značné části Romů a většinové části populace, zajistí účinnou ochranu Romů před diskriminací, bezpečné soužití a povzbudí rozvoj romské kultury, jazyka a participaci Romů.“

Strategie dále obsahuje 12 tématických strategických cílů, např.: Podpora participace Romů (zejména ve veřejné správě), Podpora integrace Romů na krajské a místní úrovni, boj proti sociálnímu vyloučení, Bezpečné soužití, Zajištění rovného zacházení s Romy a jejich ochrana před diskriminací, aj. Všechny tyto tématické cíle jsou pak rozpracovány do specifických cílů a následných konkrétních opatření.

7.1.6 Další strategické dokumenty ČR

V kontextu sociálně vyloučených lokalit a již výše zmíněného špatného fyzického stavu nemovitostí v těchto lokalitách a nárůstu počtu obyvatel žijících v proředi ubytoven je velmi významným tématem jistě bytová politika a strategie věnující se bydlení. Bytová politika je v současnosti v České republice realizována v samostatné působnosti obcí a stát nemá právní nástroje jejího ovlivňování na místní úrovni (dokument Vize, 2012). To by však měl změnit chystaný **zákon o sociálním bydlení**. Prosazení tohoto zákona je jedním z cílů **Koncepce sociálního bydlení 2015 – 2025** vydané v roce 2015. Tato Koncepce (2015, 148), ta definuje sociální bydlení jako „službu ve veřejném zájmu, kterou poskytuje stát potřebným občanům na základě právní úpravy a soustavy nástrojů bytové a sociální politiky. Tuto veřejnou službu stát realizuje prostřednictvím obce.“. Koncepce dále uvádí, že po přijetí zákona bude MPSV fungovat pouze jako kontrolní a metodický orgán a rozhodování o přidělení nebo nepřidělení bytu bude pouze v kompetenci obce. Sociální bydlení by pak mělo být přidělováno osobám a skupinám osob, které jsou sociálním vyloučením v oblasti bydlení nejvíce ohroženy. Podle koncepce (2015, 10) patří mezi tyto ohrožené skupiny lidé „na začátku a po skončení své profesní kariéry, samoživitelky a samoživitelé, lidé znevýhodnění na trhu bydlení z důvodu své národnosti, rasy či náboženství, mladiství a mladí, kteří opouští ústavní výchovu nebo pěstounskou péči, osoby odcházející z vězení, senioři, osoby se zdravotním postižením, zjevné, skryté a potenciální bezdomovci, nízko-příjmové domácnosti aj.“ Koncepce dále počítala s tím, že zákon o sociálním bydlení nabude platnosti od začátku roku 2017. Zákon však nebyl schválen a předpokládá se, že bude platit od října roku 2017 (ČTK, 2016, online).

Další aktuální celonárodní strategie, která zde bude uvedena je **Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020**. Tato strategie Strategie vychází z priorit daných Programovým prohlášením vlády ČR, mezi která patří „eliminace příčin vzniku sociálních střetů“, „komplexní řešení napětí v sociálně citlivých lokalitách“, „usilování o vysoký standard ochrany lidských práv“, aj. Tato Strategie mimo jiné obsahuje část věnující se prevenci kriminality v rizikových lokalitách, kde požaduje komplexní přístup k dané prevenci.

Jako rizikové lokality jsou chápány především sociálně vyloučené lokality. V těchto lokalitách je pak podle Strategie z důvodu působení různých dimenzí a příčin sociální exkluze „zvýšené riziko, že tyto osoby (osoby zde žijící) si potřebné zdroje začnou obstarávat nelegální cestou. Ve vyloučených lokalitách jsou pak nejčastějším typem kriminality „krádeže kovů, dále drobná majetková trestná činnost, výroba a distribuce drog (opět spíše v menší míře), méně závažná násilná kriminalita a také velké množství přestupků obdobného charakteru.“ Strategie dále upozorňuje, že sami obyvatelé vyloučených lokalit se často stávají oběťmi trestné činnosti, nejčastěji se jedná o lichvu nebo vydírání. Prostředí vyloučených lokalit a jejich obraz v majoritní společnosti však také způsobuje vznik radikálních až extremistických nálad, nárůst rasismu a xenofobie a s tím spojených verbálních či dokonce fyzických útoků, demonstrací, nepokojů apod. Dále Strategie vymezuje a charakterizuje již výše zmíněný program **Komplexní program prevence kriminality a extremismu**. Následně jsou k dané problematice definovány *specifické cíle* – např. 1) Při řešení bezpečnostní situace a prevence kriminality v rizikových (zejména sociálně vyloučených) lokalitách uplatňovat komplexní přístup založený na spolupráci odpovědných partnerů a kombinaci opatření cílených na příčiny problémů; 2) Do řešení problémů v SVL co nejvíce aktivně zapojovat samotné obyvatele těchto lokalit, nabízet jim rovněž uplatnění v rámci subjektů 54 odpovědných za řešení problémů (samospráva, obecní policie, Policie ČR, ad.); Vzdělávat pracovníky odpovědné za řešení problémů v SVL ve specifických problematikách týkajících se menšin (zejména romské) a SVL.; 4) Pokračovat v podpoře a rozvoji asistentů prevence kriminality, zajistit jejich vícezdrojové financování; aj.

Mez dalšími celonárodními dokumenty, které se částečně také dotýkají problematiky sociálního vyloučení a sociálně vyloučených lokalit, můžeme dále zařadit například i Národní strategie ochrany práv dětí, Akční plán inkluzivního vzdělávání 2016-18, Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020, Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018, Strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k menšinám, Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020 a další.

7.2 Politika začleňování na krajské úrovni

„Předcházení sociálnímu vyloučení na území kraje je důležité nejen proto, že přispívá ke zlepšování situace znevýhodněných – zdravotně postižených, lidí ohrožených chudobou či etnických menšin a cizinců. Pomáhá totiž zároveň předcházet konfliktům a napětí mezi různými skupinami obyvatel, buduje dobré vztahy a zlepšuje fungování služeb a následně i kvalitu života všech obyvatel kraje.“ (POSPÍŠIL, Agentura pro sociální začleňování, 2014, 8). Klíčovou rolí krajů je implementace státních politik a koordinace regionálních politik v jednotlivých oblastech jako například vzdělávání, sociální služby, zdravotnictví, zaměstnanost, aj. Dle zákona o

sociálních službách (č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) jsou kraje povinny poskytovat sociální služby osobám nebo skupinám osob na svém území, zajišťovat dostupnost sociálních služeb a informací o nich, zpracovávat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s obcemi na území kraje, se zástupci poskytovatelů sociálních služeb a se zástupci osob, kterým jsou sociální služby poskytovány, sledovat a vyhodnocovat plnění plánů rozvoje sociálních služeb za účasti zástupců obcí, poskytovatelů sociálních služeb a osob, kterým jsou sociální služby poskytovány.

Na krajských úřadech také existují funkce koordinátora pro romské záležitosti⁸⁵ Jejich hlavní pracovní činností je pomáhat k integraci příslušníků romské komunity do většinové společnosti. Dále také poskytovat konzultační činnosti či koordinovat pracovníky zabývající se agendou romských záležitostí ve spádové oblasti obcí s rozšířenou působností. V krajích, kde je evidováno více než 5 % občanů hlásících se k jiné než české národnosti, musí dle zákona o krajích (zákon č. 129/2000 Sb., o krajích) být zřízen výbor pro národnostní menšiny (POSPÍŠIL, Agentura pro sociální začleňování, 2014).

V rámci Olomouckého kraje také existuje také v současnosti aktuální komplexní **Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Olomouckém kraji pro roky 2015 – 2017**. Tvorba těchto plánů je povinně uložena v zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, pro všechny kraje ČR: „Krajům je uložena v samostatné působnosti povinnost zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci mj. s obcemi na území kraje ... Obcím je zpracování střednědobého plánu nabídnuto pouze jako možnost.“ Tyto karajské střednědobé plány vychází hlavně z národních strategických dokumentů a strategických dokumentů příslušného kraje.

Příslušný dokument **Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Olomouckém kraji pro roky 2015 – 2017** je rozdělen do 3 základních částí:

- 1) Proces plánování, kde je mimo jiné zmíněno několik individuálních projektů Olomouckého kraje pro oblast plánování sociálních služeb (projekt „Podpora plánování rozvoje sociálních služeb v Olomouckém kraji“, „Podpora zajištění dostupnosti a kvality sociálních služeb v Olomouckém kraji“, „Podpora transformace sociálních služeb“, ad. – všechny tyto projekty byly realizovány krajem s finanční podporou z ESF
- 2) Analytická část, která zahrnuje sociodemografickou analýzu kraje, analýzu sociálních služeb v kraji, aj.

---

⁸⁵podle zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), a zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin

3) Strategickou část část, která rozpracovává jednotlivé priority a specifické cíle a opatření pro určené pracovní skupiny. Tyto pracovní skupiny jsou: Děti, mládež a rodina; Osoby se zdravotním postižením; Senioři; Etnické menšiny a cizinci; Osoby v krizi a osoby vyloučené; osoby ohrožené návykovým chováním.

4) Prováděcí část, která se věnuje sítím sociálních služeb na území kraje

V rámci plánování sociálních služeb kraje bylo také provedeno několik projektů, např. projekt **Mapování sociálních rizik**, jež proběhl v rámci individuálního projektu Zpracování analytických podkladů pro efektivní nastavení sítě sociálních služeb v Olomouckém kraji (tento projekt mimo jiné zjistil, že „Největší míra rizikovosti výskytu sociálních jevů charakteristických pro cílovou skupinu osoby ohrožené sociálním vyloučením a osoby v krizi je ve správním obvodu ORP Zábřeh, dále pak v ORP Prostějov, ORP Olomouc a v ORP Šumperk“ Zmapování nových sociálních rizik, 2014, 28). Dalším projektem pak bylo **Zjišťování potřeb uživatelů a zadavatelů v jednotlivých oblastech sociálních služeb v Olomouckém kraji**⁸⁶, který také vznikl pro potřeby strategického plánování sociálních služeb. Veřejně přístupné jsou 4 jeho části: Výzkum mezi uživateli sociálních služeb v Olomouckém kraji, Výzkum mezi poskytovateli sociálních služeb v Olomouckém kraji, Výzkum mezi zadavateli sociálních služeb v Olomouckém kraji a Analýza sociálních služeb Olomouckého kraje - komparace a shrnutí.

Mezi dalšími strategickými dokumenty Olomouckého kraje můžeme také zmínit Program rozvoje územního obvodu Olomouckého kraje, Krajský plán vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením v Olomouckém kraji, Strategie prevence kriminality Olomouckého kraje, která určuje cíle, priority a rozsah podpory a aktivit pro navazující období 2013 – 2016 nebo Strategický protidrogový plán Olomouckého kraje na období 2011 – 2014.

---

⁸⁶ projekt byl v této práci již zmíněn, viz kap. 5.3.2 Projekty a výzkumy a kap. 6.2 Sociálně vyloučené lokality na Střední Moravě

8. Lokální politiky sociálního začleňování

„Startovacím aktérem procesu integrace jsou samosprávy měst/obcí s vyloučenou lokalitou ve svých hranicích. Jim musí stát a regiony pomáhat v oblasti svých kompetencí, ale samosprávy musí mít vůli začít integraci rodin z lokality realizovat prakticky a vytvářet pro ni organizační, politické i materiální podmínky“. (GABAL, VÍŠEK, 2010, 54).

Aby byly procesy začleňování úspěšné, musí být inkluzivní politika propracována a prováděna hlavně na místní úrovni. V českých zákonech neexistují striktní legislativní nástroje, jež by obcím konkrétně vymezovaly povinnosti. Zákon o obcích (128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů) však obcím ukládá povinnost pečovat o „všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů“ a v rámci své samostatné působnosti obec pečuje „v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Jde především o uspokojování potřeb bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, vzdělávání a výchovy, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.“

Strategickými dokumenty na úrovni obcí jsou zejména střednědobé plány rozvoje sociálních služeb a komunitní plány sociálních služeb, případně strategické plány sociálního začleňování. Komunitní plánování sociálních služeb je v Česku nejčastější a nepoužívanější formou komunitního plánování. Hlavní charakteristikou tohoto typu plánování je participace samotných poskytovatelů i uživatelů služeb, což umožňuje aplikovat vhodnější řešení s ohledem na místní podmínky a specifické potřeby uživatelů. Podle MPSV (2005, online) je „hlavním cílem komunitních plánů sociálních služeb: 1) Posilovat sociální soudržnost komunity; a 2) Podporovat sociální začleňování a předcházet sociálnímu vyloučení jednotlivců i skupin.“ Podle výzkumu Trboly, Nečasové a Rákoczyové Role lokálních vlád při řešení problémů sociálního začleňování (2015) strategický dokumentem, který řeší problematiku sociálního vyloučení ve většině měst, jsou právě komunitní plány. Také Analýza GAC z roku 2015 uvádí, že téměř ve všech zkoumaných městech probíhalo komunitní plánování sociálních služeb jako jeden z hlavních nástrojů boje proti sociálnímu vyloučení. Autoři však upozorňují na riziko, že v rámci skupiny obyvatel sociálně vyloučených lokalit, je častá velmi nízká participace těchto osob jako uživatelů sociálních služeb v daných procesech plánování, což zvyšuje pravděpodobnost plánování nedostatečných nebo neadekvátních služeb.

Obecně termín komunitní plánování označuje proces plánování, který je přenesen na místní úroveň a jeho základním znakem je přímé zapojení tří hlavních aktérů, 1) zřizovatelé služeb – to jsou subjekty, jež dané služby financují či kontrolují. Jedná se nejčastěji o státní úřady, samosprávy, nebo například neziskové organizace; 2) poskytovatelé služeb, což jsou subjekty provozující státní nebo nestátní sociální služby; a 3) uživatelé služeb – to mohou být

„fyzické nebo právnické osoby, které mají zvláštní potřeby, na něž služby reagují“. Tito tři hlavní účastníci tvoří „komunitní trojúhelník“, jež můžeme též nazvat jako princip triády (MATOUŠEK, 2008).

8.1 Olomouc

8.1.1 Komunitní plánování Olomouc

V současné době je aktuálně planým komunitním (KP) plánem 4. Komunitní plán sociálních služeb Olomoucka na období let 2016 – 2019. Poprvé je tento plán realizovaný pro celou oblast ORP Olomouc (všechny předchozí plány byly vytvořeny pouze pro oblast města Olomouc) a zároveň je také vytvořen na období čtyř let. Díky této změně časové platnosti plánu dojde ke sjednocení průběhu komunitního plánování na městské a krajské úrovni.

Pro potřeby plánu byla vypracována Analýza potřeb poskytovatelů a uživatelů sociálních služeb v Olomouci výsledky této analýzy uvedly, nejčasteji zmiňované potřeby jednotlivých skupin. Některé potřeby se shodně objevovaly ve více pracovních skupinách, např. problematika bydlení byla zmíněna ve všech šesti skupinách, podpora zaměstnávání pak ve skupině Děti, mládež a rodina, Osoby ohrožené návykovým chováním, Etnické menšiny a Občané v přechodné krizi. Mezi dalšími „společnými“ potřebami, např.: potřeba dostupnosti bydlení, potřeba podpory zaměstnanosti a zaměstnatelnosti, aj.

V rámci daného KP je utanoveno 6 pracovních skupin (PS):

1. Děti, mládež a rodina,
2. Občané se zdravotním postižením,
3. Senioři,
4. Osoby ohrožené návykovým chováním,
5. Etnické menšiny,
6. Občané v přechodné krizi.

V rámci každé pracovní skupiny bylo stanoveno několik cílů a následující počet opatření. Celkově bylo stanoveno 29 cílů (z toho 6 cílů společných pro všechny cílové skupiny) a 94 opatření (z toho 10 opatření společných pro všechny cílové skupiny).

Samostatná skupina pro osoby sociálně vyloučené není v rámci toho plánu ustanovena, ale danou problematiku zahrnuje PS Etnické menšiny – v popisu této skupiny je uvedeno: „Pracovní skupina Etnické menšiny se zabývá problematikou etnických a národnostních menšin a cizinců. Cílovou skupinou jsou příslušníci různých etnických menšin, kteří jsou především obyvateli sociálně vyloučených lokalit nebo jsou osobami sociálně vyloučenými či ohroženými sociálním

vyločením. Nejvíce se skupina věnuje zejména romské menšině, která je nejpočetnější, méně integrovaná a jsou na ni zaměřeny snahy většiny poskytovatelů sociálních služeb v pracovní skupině.“

Dokument dále uvádí, že podle kvalifikovaného odhadu z roku 2014 žije v Olomouci cca 2000 příslušníků romské menšiny. Důvodem, proč je velmi obtížné odhadnout přesný počet osob, je to, že velmi početná skupina osob a rodin se zdržuje na ubytovnách a v azylových domech a často migruje z jedné ubytovny do druhé. Významný je pak také trend migrace rodin po komerčních ubytovnách v rámci kraje, ale i v rámci celé ČR, kde se podle dostupných zpráv zvyšuje počet příslušníků romských komunit.

Pro tuto PS také byla vytvořena SWOT analýza, která uvádí:

- „**V oblasti silných stránek** dominují existující registrované sociální služby s prioritou terénních programů, nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi a odborného sociálního poradenství. Silnou stránkou je rovněž dobrá spolupráce poskytovatelů na různých úrovních a dobrá spolupráce statutárního města Olomouce s neziskovými organizacemi v Olomouci.
- **Slabým stránkám** s naprostou převahou dominuje chybějící sociální bydlení s propojením na další sociální práci a netransparentnost přidělování obecních bytů. Další slabou stránkou je problém s uplatněním na trhu práce převážně z důvodu nedostatečné kvalifikace nebo z důvodu záznamu v rejstříku trestů. Díky zvyšující se nezaměstnanosti obecně dochází ke zhoršení pozice Romů, ale i cizinců na otevřeném trhu práce.
- Velkou **příležitostí** se jeví schopnost získat finanční prostředky z fondů Evropské unie, ve změně legislativy v oblasti úvěrů a ve zvýšení vzájemné spolupráce mezi subjekty. Další příležitosti jsou v řešení definovaných problémů zejména ve zlepšení vztahu rodina, dítě, škola a intenzivnější spolupráce s rodinou. Je potřeba pracovat na celkovém zlepšení vztahů mezi majoritou, Romy a cizinci – zlepšením komunikace, odstraňováním nedůvěry, odbouráváním předsudků a stereotypů.
- Jako hlavní a největší **hrozba** byl definován velký nárůst ubytoven, zejména na území ORP Olomouc (mimo samotné město). Přibývají další sociálně vyloučené a sociálně slabé osoby a celé rodiny, které se ocitají na ubytovnách a azylových domech. Roste zadluženost nejenom dospělých, ale i dětí. U Romů dochází v důsledku dluhů a exekucí ke zvýšení počtu bezdomovců a u cizinců k vyloučení z komunity.“

Z provedené Analýzy potřeb poskytovatelů a uživatelů sociálních služeb v Olomouci jsou pro PS Etnické menšiny následně uvedeny jako největší nedostatky: chybějící sociální bydlení s propojením na další sociální práci, netransparentnost systému přidělování městských bytů,

problém s uplatněním na trhu práce a podpora zaměstnanosti, prevence vzniku zadluženosti, podpora předškolní přípravy a inkluzivní vzdělávání, eliminace předsudků a stereotypů veřejnosti, pozitivní prezentace.

Další skupinou, která částečně zahrnuje problematiku vyloučení je PS Občané v přechodné krizi. Ta svou cílovou skupinu identifikuje jako: osoby bez domova, osoby dlouhodobě nezaměstnané, osoby propuštěné z vazby či výkonu trestu odnětí svobody, sociálně slabé rodiny, včetně rodin a osob potýkajících se s problematikou zadluženosti, děti propuštěné z ústavní výchovy a dětských domovů, oběti domácího násilí a občané využívající služeb poradenských organizací. Podle SWOT analýzy a Analýzy potřeb poskytovatelů a uživatelů je největším problémem dané skupiny bydlení a dluhy.

Cíle reflektující sociální začleňování:

Celkově je definováno pro všechny PS šest společných cílů rozpracovaných do 10 opatření (viz Obr. 6). Pokud se však zaměříme pouze na problematiku sociálního vyloučení, vidíme, že tohoto tématu se dotýkají konkrétněji pouze dva cíle a navazující opatření, a to opatření 3.1 Partnerství městských akciových společností a neziskových organizací při zaměstnávání osob se ztíženým přístupem na trh práce (podle daného opatření jsou osoby se ztíženým přístupem na trh práce zejména osoby se zdravotním postižením, osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách, absolventi škol, rodiče samoživitelé, dlouhodobě nezaměstnaní, osoby nad 55 let). Provedení tohoto opatření by mělo zajistit zaměstnání pro 40 osobám. Druhým opatřením je pak Cíl 6 Vytvoření podmínek pro realizaci systému sociálního bydlení na území města Olomouce a navazující opatření 6.1 Koncepce sociálního bydlení a opatření a 6.2 Realizace koncepce sociálního bydlení.

Přehled definovaných společných cílů a opatření pro více pracovních skupin na roky 2016–2019:

Cíl 1	Vytvoření sítě sociálních služeb na území ORP Olomouc v návaznosti na síť sociálních služeb Olomouckého kraje
Opatření 1.1	Tvorba a vyhodnocení sítě sociálních služeb, aktualizace sítě
Cíl 2	Koordinace poskytování sociálních služeb na území ORP Olomouc
Opatření 2.1	Nastavení systému spolupráce s obcemi v rámci správního obvodu SMOI
Cíl 3	Zaměstnávání osob se ztíženým přístupem na trh práce
Opatření 3.1	Partnerství městských akciových společností a neziskových organizací při zaměstnávání osob se ztíženým přístupem na trh práce
Opatření 3.2	Vytvoření podmínek pro fungování sociálního podniku – kavárny v DPS Peškova 1
Cíl 4	Rozvoj bezbariérové přístupnosti města
Opatření 4.1	Rozšiřování sítě bezbariérových tras a míst
Opatření 4.2	Mapování přístupnosti budov a pěších tras
Cíl 5	Prevence vzniku rizikových dluhů
Opatření 5.1	Zvyšování finanční gramotnosti dětí a studentů
Opatření 5.2	Zvyšování finanční gramotnosti seniorů
Cíl 6	Vytvoření podmínek pro realizaci systému sociálního bydlení na území města Olomouce
Opatření 6.1	Koncepce sociálního bydlení
Opatření 6.2	Realizace koncepce sociálního bydlení

Obr. 6: Přehled definovaných společných cílů a opatření pro více pracovních skupin na roky 2016–2019 v KPSS Olomoucka

Zdroj: 4. KPSS OLOMOUCKA NA OBDOBÍ LET 2016–2019 (22)

V rámci konkrétní pracovní skupiny Etnické menšiny byly vymezeny 3 cíle a 10 opatření. :

Cíl 1 Zajištění sítě sociálních služeb pro cílovou skupinu Etnické menšiny a cizinci

- Opatření 1.1: Odborné sociální poradenství pro cílovou skupinu migrantů a azylantů
- Opatření 1.2: Terénní programy
- Opatření 1.3: Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- Opatření 1.4: Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Cíl 2 Podpora mezikulturního dialogu a porozumění

- Opatření 2.1 Podpora aktivit zaměřených na zmírnění xenofobních postojů
- Opatření 2.2 Uspořádání Oslav při příležitosti Mezinárodního dne Romů
- Opatření 2.3 Uspořádání festivalu Romani Gili Olomouc
- Opatření 2.4 Zachování Romské pouti

Cíl 3 Spolupráce v oblasti multikulturní výchovy

- Opatření 3.1 Spolupráce pracovníků sociálních služeb s pedagogy v oblasti vzdělávání národnostních menšin

- Opatření 3.2 Pořádání přednášek o národnostních a etnických menšinách pro žáky a studenty

Pokud prostudujeme podrobněji jednotlivé cíle a hlavně jednotlivá opatření vidíme, že v rámci prvního cíle je opatření 1.1 zaměřeno pouze na migranty a azylanty, které má částečně také sloužit jako prevence sociálního vyloučení. Následující Opatření 1.2 je určeno pro obě tyto skupiny a na jeho realizaci se mají podílet jak organizace zabývající se romskou problematikou, tak organizace zabývající se problematikou cizinců. Opatření 1.3 je definováno obecně, ale podle výčtu předpokládaných dopadů (a. posílení rodičovských kompetencí v oblasti péče a výchovy, předškolní a školní přípravy dítěte, posílení motivace ke vzdělávání, předcházení záškoláctví; b. podpora stabilizace sociální situace rodiny, eliminace rizik ohrožujících vývoj dětí a předcházení umístování dětí do ústavní výchovy; c. podpora při hledání a udržení bydlení d. zvýšení finanční gramotnosti) lze usuzovat že bude zaměřeno především na Romy. Poslední opatření 1.4 rozvíjející Cíl 1 je nazváno Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, podle detailního rozpisu vidíme, že jedním z předpokládaných realizátorů opatření bude i Společenství Romů na Moravě Romano jekhetaniben pre Morava, z toho lze též usuzovat, že zařízení bude určeno hlavně pro romské děti a mládež. Následující dva cíle pak věnují mezikulturnímu dialogu a mezikulturní výchově. V rámci jejich naplňování bylo definováno několik konkrétních opatření, např. Uspořádání Oslav při příležitosti Mezinárodního dne Romů, nebo Pořádání přednášek o národnostních a etnických menšinách pro žáky a studenty. V rámci jednotlivých cílů a opatření dané PS ale byla jen vágně reflektovaná problematika bydlení, kterou označila Analýza potřeb jako jeden z hlavních nedostatků, a s tím související problematika zadluženosti a nárůst počtu obytoven (kterou jako největší hrozbu identifikovala SWOT analýza pro danou PS). Tato problematika je tedy výrazněji zahrnuta pouze do společného cíle 6: Vytvoření podmínek pro realizaci systému sociálního bydlení na území města Olomouce a navazujícího opatření 6.2 Realizace koncepce sociálního bydlení.

Téma sociálního vyloučení a s ním související problematika byla dále vymezena v PS Občané v přechodné krizi; Cíl 3: Vznik Domova se zvláštním režimem pro osoby sociálně vyloučené se sníženou soběstačností a návazné opatření 3.1: Vznik Domova se zvláštním režimem pro osoby sociálně vyloučené se sníženou soběstačností. Bude však pravděpodobně dlouho dobu trvat než tento domov vznikne, protože jak se uvádí v popisu, základem realizace opatření je stavba daného objektu.

Pojem sociální vykoučení, respektive pojem prevence sociálního vyloučení byl dále zmíněn i u jiných opatření a cílů vymezených pro ostatní pracovní skupiny jednalo však vždy pouze o vágní vymezení jednoho z dopadů (např. u PS Děti, mládež a rodina: Cíl 1: Zajištění sítě sociálních služeb pro cílovou skupinu dětí, mládež a rodina na území města Olomouce;

Opatření 1.1: Odborné sociální poradenství. Předpokládaným dopadem toho opatření bude: 1) snížení nežádoucích dopadů rozvodů a rodičovských rozchodů na děti, 2) zkrácení doby porozvodové adaptace a návratu do běžného života, narušeného rozvratem rodiny 3) prevence sociálního vyloučení 4) posílení kompetencí zvládat nepříznivé sociální situace v souvislosti s narušením rodinného systému.

Dalšími dokumenty souvisejícími s komunitním plánováním sociálních služeb jsou například Analýzy potřeb poskytovatelů a uživatelů. V rámci procesu komunitního plánování v Olomouci vzniklo 7 takových analýz. Poslední rozsáhlá analýza tohoto typu v Olomouci provedena v roce 2015 výstupem je dokument s názvem Analýzy potřeb poskytovatelů a uživatelů sociálních služeb v Olomouci a související sociodemografické údaje. Daná Analýza se zaměřuje na 6 cílových skupin obyvatelstva a komplexně analyzuje jejich potřeby a související problematiku.

Dalšími strategickými dokumenty města jsou obecně územní plány, Integrované plány rozvoje města a území a také Strategický plán rozvoje města Olomouce a mikroregionu Olomoucko. Strategický plán rozvoje se zaměřuje na několik kritických oblastí: Olomouc – centrum regionu, Lidské zdroje, Hospodářský růst a konkurenceschopnost a Výkonná infrastruktura a doprava. Poslední aktualizace tohoto plánu proběhla v roce 2007 a v loňském roce město rozhodlo, že bude provedena další aktualizace

V minulosti také město uzavřelo

8.2 Prostějov

8.2.1 Komunitní plánování v Prostějově

První projekt plánování komunitních služeb byl v Prostějově realizován pomocí dokumentu Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Prostějov pro období let 2010-2013. V daném dokumentu bylo ustanoveno 5 pracovních skupin: 1) Senioři, 2) Osoby se zdravotním postižením, 3) Rodina, děti, mládež, 4) Národnostní menšiny a cizinci, 5) Osoby ohrožené sociálním vyloučením.

Jedním z vytyčených cílů byl Cíl 3: Zpracování opatření k zajištění komplexní péče o národnostní menšiny a cizince v Prostějově a rozvíjející opatření 3.1. Zpracování koncepce poskytování sociálních a navazujících služeb pro národnostní menšiny a cizince. Opatření mělo přispět k sociální integraci cílových skupin prostřednictvím koncepční spolupráce zainteresovaných rezortů, prostřednictvím zachování a rozvoje sociálních a návazných služeb. Dopadem opatření mělo být zmírnění rizik sociálního vyloučení sociálně patologických jevů a vznik komunikačních kanálů mezi úřady a poskytovateli. Na základě tohoto cíle a opatření na

začátku roku 2012 vznikl expertní tým, který danou koncepci zpracoval. Vzniklý dokument se nazývá **Koncepce pro národnostní menšiny a cizince v Prostějově**. Cílová skupina národnostní menšiny byla definována v tomto dokumentu jako skupina příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit. Jako specifické problémy dané skupiny byly definovány: 1) Sociální propad, zadluženost, 2) Obtíže s prosazování oprávněných zájmů – typicky komplikace při jednání se soukromými majiteli ohledně nájemních vztahů, zabezpečení potřebné lékařské péče při přechodu k novým pojišťovnám, nebo obtíže při jednání se zaměstnavateli, 3) Problémové finanční strategie - předluženost a nedostupnost legálního zaměstnání, 4) Nevyhovující bydlení a nepropustnost trhu s bydlením, 5) Bezpečnostní situace a kriminalita.

Koncepce dále zpracovala 4 obecné tématické oblasti týkající se problematiky dané skupiny: Zdravotní oblast, Bydlení, Zaměstnanost a Vzdělávání. U každé oblasti je popsán aktuální stav a příčiny zájmu o tuto oblast, následně jsou definovány klíčové kritické body, zainteresované subjekty a poté je vypracován model spolupráce. (např. v oblasti bydlení byl jasně daným problémem nárůst komerčních ubytoven pro Romy v Prostějově. Jako způsoby řešení jsou pak navrhovány např. rozšíření azylového centra, zajištění městských bytů, zajištění bydlení v bytových domech soukromých vlastníků či vytvoření sociálního bydlení, např. malometrážní byty, čímž by se doplnil druhý stupeň třístupňového modelu propustného bydlení⁸⁷, aj.). Daná koncepce se stala jedním z podkladových materiálů pro další strategické dokumenty města a pro II. Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Prostějově pro období let 2014 – 2016.

II. Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Prostějově pro období let 2014 – 2016. je posledním zveřejněným strategickým dokumentem města v oblasti plánování sociálních služeb. Přestože nikde na oficiálních internetových stránkách města ani v médiích se neobjevily žádné zprávy o zrušení procesu plánování, strategický plán ještě nebyl vydán/zveřejněn.

Tento II. Střednědobý plán je ekvivalentem komunitního plánu. Hlavní Vize daného plánu je „Široká, funkční, vzájemně provázaná a dostupná síť sociálních a návazných služeb pro všechny občany města Prostějova, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci.“ Hlavní cíle tvorby plánu tohoto plánu pak byly: 1) zhodnocení dosud uskutečněných opatření v sociální oblasti, 2) zvýšení dostupnosti a kvality sociálních služeb, 3) zlepšení komunikace s veřejností, 4) nastavení základní sítě sociálních služeb v Prostějově.

---

⁸⁷Navrhovaný systém víceúrovňového bydlení pro domácnosti s nedostatečnou kompetencí k udržení dlouhodobého nájemního bydlení se skládá ze tří základních úrovní. 1) První úroveň tvoří krátkodobé ubytování typu azylový dům, 2) Druhou úroveň přechodné bydlení spojené s terénními službami, tzv. tréninkové bydlení, 3) Posledním stupněm pak je dlouhodobé samostatné nájemní bydlení

V rámci daného strategického plánu bylo stanoveno 5 pracovních skupin:

- Senioři,
- Osoby se zdravotním postižením,
- Rodina děti a mládež,
- Národnostní menšiny a cizinci
- Osoby ohrožené sociálním vyloučením

PS Národnostní menšiny a cizinci je vymezena stejně jako v případě dokumentu Koncepce pro národnostní menšiny a cizince v Prostějově, kdy národnostními menšinami jsou míněni především Romové. Pro tuto skupinu byla provedena také SWOT analýza, která mezi silné stránky zařadila např. doboru kvalitu stávajících poskytovaných služeb, mezi slabé stránky byly pak zahrnuto nedostatečné zmapování situace národnostních menšin v Prostějově (s důrazem na bydlení a zaměstnanost), nedostatek pracovních příležitostí, aj.

PS Osoby ohrožené sociálním vyloučením podle dokumentu tato skupina zahrnuje osoby bez přístřeší muže i ženy, osoby sociálně vyloučené nebo ohrožené sociálním vyloučením a osamělé rodiče s dětmi. Dále pak osoby užívající nelegální látky, osoby blízké, abstinující osoby od nelegálních látek a osoby starší 18 let, které se nacházejí v nepříznivé životní situaci. I pro tuto skupinu byla provedena SWOT analýza ta mezi slabými stránkami jmenovala hlavně absenci sociálních bytů, absence krizové pomoci a nedostatečná kapacita poraden pro dlužníky.

Podle bližšího vymezení pracovních skupin, lze konstatovat, že sociálně vyloučené osoby či osoby sociálním vyloučením ohrožené budou často v průniku obou skupin, proto budou následně uvedeny cíle a opatření pro obě PS. I podle autotů plánu a dokumentu Koncepce se Romové vyznačují především sociálním propadem a zadlužeností (což jsou znaky sociálního vyloučení)

Pro PS Národnostní menšiny a cizinci byly v plánu uvedeny 2 cíle a 8 opatření:

- Cíl č. 1 Udržení a zkvalitnění stávajících sociálních služeb pro národnostní menšiny a cizince v Prostějově
  - Opatření č. 1. 1 Zachování služby terénní programy
  - Opatření č. 1. 2 Stabilní zajištění sociálně aktivizační služby pro rodinu s dětmi, poskytované organizaci o. s. Romodrom v okrese Prostějov
  - Opatření č. 1. 3 Zachování sociální služby odborné sociální poradenství Poradna pro cizince, Žebřík, o. s.
- Cíl č. 2 Udržení a zkvalitnění stávajících návazných služeb pro národnostní menšiny a cizince v Prostějově

- Opatření č. 2. 1 Kariérní poradenství poskytované prostřednictvím organizace Člověk v tísni, o. p. s
- Opatření č. 2. 2 Zachování návazné služby podpory vzdělávání
- Opatření č. 2. 3 Zachování návazné služby- dluhové poradenství
- Opatření č. 2. 4 Zachování a zajištění pokračování integračních aktivit pro cizince prostřednictvím organizace Žebřík, o. s. – Multikulturní klub
- Opatření č. 2. 5 Zachování a zajištění pokračování integračních aktivit pro cizince prostřednictvím organizace Žebřík, o. s. – doučování dětí cizinců

Pro PS Osoby ohrožené sociálním vyloučením byl poté definován 1 cíl a 6 opatření:

- Cíl č. 1 Udržení a zkvalitnění stávajících sociálních služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením v Prostějově
  - Opatření č. 1.1 Zachování a rozvoj služeb Kontaktního centra Prostějov
  - Opatření č. 1.2 Zachování sociální služby Azylový dům pro muže a ženy
  - Opatření č. 1.3 Zachování sociální služby Noclehárna pro muže a ženy
  - Opatření č. 1.4 Zachování sociální služby Nízkoprahová denní centra pro muže a ženy
  - Opatření č. 1.5 Zachování sociální služby Terénní program
  - Opatření č. 1.6 Zachování sociální služby Azylový dům pro osamělé rodiče s dětmi

V rámci daného strategického plánu byl pak vymezen 1 společný systémový Cíl: Posílení služeb vedoucích k ekonomické stabilizaci obyvatelstva, který byl rozveden do 3 opatření: Opatření č. 1: Vznik a rozvoj dluhového poradenství (služba bude určena zejména pro sociálně znevýhodněné osoby a pro širokou veřejnost); Opatření č. 2: Vznik a rozvoj ambulantní služby určené pro alkoholiky a patologické hráče a jejich blízké a Opatření č. 3 Vymezení základní sítě sociálních služeb.

Pokud se tedy podíváme blíže na jednotlivá opatření společného systémové cíle, vidíme, že první 2 opatření jsou cílena převážně na skupinu (potenciálně) sociálně vyloučených. V rámci cílů uvedených pro PS Národnostní menšiny a cizinci se oba cíle i následné opatření zabývají především uchováním stávajících služeb. Podle popisu 1. a 2 opatření u cíle 1 pak vidíme, že služby jsou určeny pro obyvatele žijící v sociálně vyloučených lokalitách. V rámci cílů a opatření určených pro PS Osoby ohrožené sociálním vyloučením vidíme, že je v plánu pouze zachování stávajících služeb. Ani v případě PS Osoby ohrožené sociálním vyloučením ani v případě PS Národnostní menšiny a cizinci nebyly v plánovaných opatřeních reflektovány hlavní problematické oblasti, které byly vymezeny v rámci popisu dané skupiny nebo SWOT analýz, zejména se pak problematika bydlení.

Jako související strategické dokumenty města Prostějova můžeme uvést **Strategický plán rozvoje města Prostějova pro období 2010-2020**, tato strategie byla přijata v roce 2010 a určuje vize a priority rozvoje města až do roku 2020. V prvních kapitolách dokument shrnuje celkový profil města z několika pohledů, např. obyvatelstvo a bydlení, ekonomika a podnikání, občanská vybavenost a služby, doprava atd. Následně autoři dokumenty uvedli souhrnou SWOT analýzu města – jako silné stránky analýza vidí například výhodnou geografickou polohu a dobrou dopravní dostupnost města v rámci Olomouckého kraje (jednou z dalších silných stránek autoři viděli také v probíhajícím procesu komunitního plánování sociálních služeb). Ve slabých stránkách naopak na první místo bylo uvedeno zvyšující se záporné saldo migrace obyvatel. V rámci příležitostí bylo zdůrazněno Využití potenciálu pro užší spolupráci v rámci nejvýznamnějšího sídelního trojúhelníku regionu Olomouc – Prostějov – Přerov, a jako největší hrozbu autoři viděli Trvalý úbytek počtu obyvatel. V následné strategické části, pak město Prostějov formulovalo své vize a tři základní strategická témata – 1) Podnikání a ekonomika; 2) Lidé; 3) Území. U každého z daných témat jsou pak uvedeny jednotlivé TOP strategické projekty – v rámci strategického tématu Lidé je jako uveden TOP projekt číslo jedna: Komunitní plánování sociálních služeb (následujícím TOP projektem je pak Revitalizace Pernštýnského zámku). Daná strategická témata jsou pak podrobně rozpracována do jednotlivých projektů. Zajímavé na tomto projektu je také to, že ani jednou nezmínil problematiku sociálního vyloučení sociálního začleňování, existence sociálně vyloučených lokalit nebo romské komunity ve městě. Ani jedno z daných témat nebylo zmíněno ani ve slabých stránkách ani v hrozbách vypracované SWOT analýzy.

Dalším strategickým plánem města, nyní už však neplatným, je **Plán prevence kriminality ve městě Prostějově na léta 2014–2015** přijatý na začátku roku 2014. Daný dokument je rozdělen do několika částí a obsahuje například komplexní Bezpečnostní analýzu; Informace o sociologických průzkumech, týkajících se oblasti prevence kriminality; Zkušenosti města s realizací preventivních aktivit; Přehled projektů, ad. Na tomto dokumentu je však nejzajímavější to, že popírá existenci sociálně vyloučených lokalit, konkrétně 3 krát je v textu dokumentu zmíněno, že sociálně vyloučené lokality na území města Přerova nejsou/nevyskytují se.

8.3 Přerov

Přerov má v rámci tří vybraných měst na Střední Moravě specifickou roli. Sociální začleňování je v Přerově důležitým tématem již řadu let a důležitou roli zde sehrála i spolupráce se státní Agenturou pro sociální začleňování.

Město bylo také jednou z pilotních lokalit Agentury pro sociální začleňování, ta zde působila do poloviny roku 2011 a následně předala své aktivity v lokalitě městské samosprávě. V roce 2008 v Přerově vzniklo **Lokální partnerství**, jehož členy bylo Statutární město Přerov, Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách a NNO Člověk v tísni, o. p. s.. V roce 2009 na zadání Agentury v Přerově proběhl výzkumný projekt *Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerov*. Výsledkem tohoto výzkumu byla identifikace 4 sociálně vyloučených lokalit (již zmíněno v, kap. Sociálně vyloučené lokality v Přerově). V době působení Agentury ve městě zde vznikly i další dva významné dokumenty, a to *Integrovaný plán rozvoje města Přerov – Jih*. V rámci dokumentu byly definovány 3 prioritní oblasti: 1) Revitalizace veřejných prostranství, 2) Regenerace bytových domů, 3) Sociální integrace. Daný dokument byl vypracován v roce 2008 a schválený byl ve výběrovém řízení v roce 2009 ministerstvem pro místní rozvoj. Finance byly poskytnuty z Integrovaného operačního programu v oblasti intervence Zlepšení prostředí v problémových sídlištích. V roce 2010 pak město v rámci tohoto programu například provedlo regeneraci bytových domů.

Druhým významným dokumentem poté byl dokument *Perspektivy lokálního partnerství Přerov*, vypracovaný v roce 2010. Dokument obsahuje popis lokalit /Přerova a následně výčet všech partnerů v rámci lokálního partnerství. Následná část dokumentu popisuje jednotlivých problematických témat: 1 Podoba závislostí v sociálně vyloučených lokalitách, 2. Bydlení v sociálně vyloučených lokalitách, 3. Finanční strategie obyvatel sociálně vyloučených lokalit, 4. Kriminalita jako strategie obyvatel sociálně vyloučených lokalit, 5. Důsledky sociálního vyloučení ve vzdělávacím procesu, a angažovanost jednotlivých partnerů v daných tématech. Dokument zároveň obsahuje výčet prioritních oblastí a jednotlivých opatření, čímž supluje roli strategického dokumentu. V návaznosti na daný dokument také proběhla veřejná debata „Budoucnost je společná. Soužití Romů a nás ostatních“. Dále byl realizován projekt na základní škole Boženy Němcové (vzdělání podle programu „Společně do školy“), a dále také třeba například projekt proti záškoláctví a drobné kriminalitě Tour de dvůr. I po ukončení spolupráce však Agentura bude poskytovat městu tzv. vzdálenou pomoc, zejména v rámci projektů, které byly realizovány. (AGENTURA, Lokální partnerství Přerov, online).

V roce 2011 pak ještě proběhl projekt **Evaluace lokálního partnerství v letech 2008-2010**, kde zpětně Agentura pozitivně hodnotí výsledky spolupráce s lokalitou Přerov. Pouze zmiňuje, že v roce 2010 došlo k ochlazení vztahů mezi městem a Agenturou, protože město nebylo ochotno podporovat inkluzivní projekty předkládané Agenturou. Výsledně však Agentura lokalitu i partnerství hodnotí velmi dobře.

Dále pak od roku 2008 město poskytuje službu **sociálního kurátora**. Tato služba je poskytována součástí sociální prevence a pomoci osobám ohroženým sociálním vyloučením. Sociální kurátor tak „koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám hrozícím sociální vyloučení, převážně po návratu z výkonu trestu odnětí svobody. Přitom spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou České republiky, Probační a mediační službou České republiky, správními úřady a územními samosprávnými celky. Obecní úřad ORP Přerov poskytuje tuto službu pro celou oblast ORP, včetně sousedního ORP Kojetín (prerov.eu/magistrat, Pomoc osobám ohroženým sociálním vyloučením, 2008, online).

V loňském roce pak magistrát města Přerova schválil nový **systém hospodaření s obecními byty**, jedná se o zavedení systému dostupného bydlení. Bytový fond města byl do čtyř kategorií - na byty sociální, dostupné, zvláštního určení a byty obsazované formou výběrového řízení. Pro přidělení *sociálního* bytu jsou kritéria nejmírnější, prakticky jde o byty, řešící problémy s bezdomovectvím. Jsou to jednotky v přednádražní čtvrti – v ulicích Kojetínská, Husova, Škodova a Tovačovská (pozn. identifikované SVL). Pro postoupení do další kategorie bytu – *dostupné* jsou však již definované přísné podmínky – žadatelé musí být aktivní na trhu práce (uzavřená platná pracovní smlouva, dohoda o provedení práce, nebo vykonávání veřejně prospěšných prací, veřejných služeb či dobrovolnické činnosti). Zároveň žadatel nesmí dlužit městu a nesmí spáchat žádné přestupky proti veřejnému pořádku, občanskému soužití, proti majetku či na úseku školství a výchovy mládeže. Smlouvy v těchto „lepších“ bytech ze začátku poskytovány pouze na 6 měsíců a až po půl roce bezproblémového vztahu bude smlouva prodloužena. Tyto dva typy bytů budou určeny především pro sociálně slabé, Romy, dlouhodobě nezaměstnané nebo mladé rodiny. Třetí typ bytů – *byty zvláštního určení*, jsou bezbariérové a jsou připraveny zejména pro zdravotně postižené osoby. Posledním typem bytů jsou byty obsazované formou výběrového řízení, jedná se o městské byty vysoké kvality v dobrých lokalitách. Zájemci o byt budou vybíráni nejen podle bezdlužnosti, zaměstnání či čistého trestního rejstříku, zároveň totiž bude rozhodující nabídnutá výše nájemného za metr čtvereční.⁸⁸

8.3.1 Komunitní plánování v Přerově

Komunitní plánování sociálních služeb probíhá v Přerově formou Střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb od roku 2007. Aktuálně platným plánem je v pořadí třetí **Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Přerově pro období let 2016 – 2019**.

---

⁸⁸ srov. prerov.eu/magistrat, Nový způsob poskytování sociálních a dostupných bytů, 2016, online a prerov.eu/magistrat, Přerov zavádí dostupné bydlení, Končí pořadníky na byty, nastupuje motivační systém, 2016, online

Před samotným procesem plánování proběhla Analýza mezi poskytovateli i uživateli sociálních služeb v Přerově a z té obecně vyšlo, že zdravotně postiženým osobám chybí nejvíce chráněné bydlení, odlehčovací služby, chráněné dílny nebo chráněná pracovní místa; senioři by uvítali službu Taxi pro seniory a rodinám sociální bydlení.

V rámci plánu byly vymezeny 4 pracovní skupiny:

- 1) Senioři,
- 2) Osoby se zdravotním postižením,
- 3) Rodiny, děti a mládež,
- 4) Osoby ohrožené sociálním vyloučením a etnické menšiny.

Ve vymezení daných skupin nastala změna oproti předchozímu Střednědobému plánu, protože byla sloučena PS Osoby ohrožené sociálním vyloučením a PS Etnické menšiny. Autoři plánu to komentují, že tak bylo učiněno z důvodů překrývání služeb pro dané dvě skupiny. Nově vzniklá PS **Osoby ohrožené sociálním vyloučením a etnické menšiny** je představována zejména: osobami bez domova, osobami propuštěnými z výkonu trestu, osobami užívajícími návykové látky (alkohol, drogy), osobami závislými nebo přímo ohroženými závislostí, osobami opouštějícími kvůli zletilosti zařízení ústavní výchovy a příslušníky menšin (zejména Romů).

Pro danou PS byla v rámci dokumentu vytvořena SWOT analýza. Ta mezi silnými stránkami definovala: Nízké nájemné v obecních bytech; Existence sociálních služeb: terénní programy, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, odborné poradenství, azylový dům pro matky s dětmi, dluhové poradenství, poradny pro oběti trestných činů; Realizace komunitní práce v sociálně vyloučené lokalitě; Realizace pilotního projektu domovnictví v sociálně vyloučené lokalitě; Realizace projektu Asistent prevence kriminality; aj. Mezi slabými stránkami pak bylo vymezeno, např. Vysoký počet ubytoven pro sociálně vyloučené občany v Přerově; Omezené kompetence obce při eliminaci počtu ubytoven; Vysoký počet budov pro vznik dalších ubytoven; Na ubytovnách žijí dlouhodobě také rodiny s dětmi a osoby se zdravotním postižením; Neefektivní systém vyplácení dávek na bydlení; aj. Jako hrozby pak byly určeny: Zvýšení počtu ubytoven v Přerově; Nárůst sociálně patologických jevů; Narušení sociální rovnováhy v Přerově; Příliv mimopřerovských sociálně vyloučených osob do přerovských ubytoven; Nedostatek finančních prostředků na opravy bytového fondu v sociálně vyloučené lokalitě; aj. A jako příležitosti byly uvedeny: Realizace projektů podporovaného zaměstnávání a sociálního podnikání, Podpora a rozvoj nástrojů pracovní integrace, Podpora víceetapového bydlení; Podpora komunitní práce a terénních programů; aj.

Pro tuto skupinu byly definovány 2 cíle a celkem 14 opatření. Cíl 1: Zachování a rozvoj stávajících sociálních služeb a aktivit pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a etnické menšiny; a Cíl 2: Podpora nových a navazujících sociálních služeb a aktivit pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a etnické (podrobněji viz obrázek 7)

CÍL 1 ZACHOVÁNÍ A ROZVOJ STÁVAJÍCÍCH SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A AKTIVIT PRO OSOBY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM A ETNICKÉ MENŠINY	
Opatření	Název opatření
1.1	Zachování a rozvoj terénních programů – o.s. KAPPA-HELP
1.2	Zachování a rozvoj terénních programů – Člověk v tísni, o.p.s.
1.3	Zachování a rozvoj kontaktního centra – o.s. KAPPA-HELP
1.4	Zachování a rozvoj odborného sociálního poradenství – o.s. KAPPA-HELP
1.5	Zachování a rozvoj odborného sociálního poradenství – Oblastní charita Přerov
1.6	Zachování a rozvoj služby intervenční centra – Středisko sociální prevence Olomouc, příspěvková organizace – Poradna pro rodinu Přerov
1.7	Zachování a rozvoj činnosti asistentů prevence kriminality – Městská policie Přerov

CÍL 2 PODPORA NOVÝCH A NAVAZUJÍCÍCH SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A AKTIVIT PRO OSOBY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM A ETNICKÉ MENŠINY	
Opatření	Název opatření
2.1	Zajištění služeb pro osoby bez přístřeší
2.2	Zajištění krizového bydlení pro osoby v tíživé životní situaci
2.3	Podpora sociálního podnikání
2.4	Podpora dostupného bydlení
2.5	Podpora projektů a aktivit zaměřených na sociální začleňování
2.6	Podpora komunitní práce a domovnictví v sociálně vyloučených lokalitách
2.7	Podpora služby sociální asistence v trestním řízení

Obr. 7: Přehled cílů a opatření pro PS Osoby ohrožené sociálním vyloučením a etnické menšiny

Zdroj: Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Přerově pro období let 2016 – 2019, 58, online

Pokud se podrobněji podíváme na rozdělení cílů, je vidět logické a koncepční rozdělení na podporu stávajících služeb a iniciaci služeb novým. V rámci opatření rozvíjející první Cíl 1,

lze vidět, že jsou podporovány služby, které v rámci SWOT analýzy byly pozitivně vyhodnoceny jako silné stránky. Naopak v rámci rozvíjejících opatření k Cíli 2 vidíme reflexi chybějících služeb a služeb které byly v rámci SWOT analýzy vyhodnoceny jako slabé stránky nebo hrozby. Samotná opatření jsou pak rozpracována stručně a jasně formulují daný úkol.

9. Závěr

Jak již bylo uvedeno v textu práce, je řešení problematiky sociálního vyloučení a začleňování důležité především na místní úrovni. Politika Evropská unie i státní instituce mají také důležitou roli v celém procesu, ale klíčová je především role obcí, ve kterých žijí osoby sociálně vyloučené osoby. Důležitá je role obcí především v iniciaci procesu začleňování a také prevence.

V závěrečné fázi práce jsem se pokusila popsat a porovnat politiky, strategie a nástroje řešení dané problematiky sociálního vyloučení ve třech vybraných městech Olomouckého kraje. Jako tato tři města jsem určila Olomouc, Prostějov a Přerov, hlavním důvodem byla identifikace vyloučených lokalit v jejich území. Jedná se totiž víceméně o lokality celkem konstantní, takže jsem předpokládala, že dané městské samosprávy budou mít již nějaké zkušenosti s danou problematikou. Dalším důvodem pak byla velikost obce, nebo lépe řečeno počet obyvatel, jedná se totiž o větší města, proto jsem předpokládala, že budou mít větší institucionální i finanční kapacity pro řešení této problematiky než malé obce.

Analýza komunitních plánů byla zvolena především z toho důvodu, že se jedná v Česku o velmi častý typ plánovacích dokumentů., který je cyklicky tvořen v mnoha obcích ČR. V komunitních plánech jsem se pokusila zaměřit hlavně na porovnání vymezení pracovních skupin, vymezení problematiky související se sociálním vyloučením a také formulace jednotlivých cílů a opatření. Jak jsem očekávala, v daných plánech byly pracovní skupiny vymezeny různě. Zejména ve vymezení pracovních skupin v plánu Prostějova byl velmi jasný průnik svou skupin, a to skupina Národnostní menšiny a skupiny Osob ohrožených sociálním vyloučením. Skupina Národnostní menšiny byla podle autorů tvořena hlavně Romy, ti však podle vymezení a popisu jejich životní situace nesly znaky typické pro sociálně vyloučené osoby. A ačkoliv sociální vyloučení jako znak skupiny Národnostní menšiny nebyl uveden, byly pro tuto skupinu plánovány sociální služby, hlavně terénní práce, která podle popisu opatření měla být prováděna hlavně v sociálně vyloučených lokalitách. Proto by možná do budoucna bylo vhodné provést stejné opatření, jaké provedli autoři strategického plánu v Přerově, a to sloučení těchto dvou skupin dohromady. Na komunitním plánování v Prostějově mě překvapila ještě jedna věc a to, že nebyl zveřejněn/vypracován komunitní plán na aktuální období (je to přinejmenším úsměvné, když si vzpomeneme, že ve strategickém dokumentu města Prostějova bylo komunitní plánování TOP prioritou. Celkově dokumenty města Prostějova se ukázaly jako celkem nekonceptní, a to třeba z toho důvodu, že v rámci komunitního plánování je vymezena samostatná pracovní skupina pro Osoby ohrožené sociálním vyloučením a dalším strategickým dokumentu je pak 3 krát popřena jakákoliv existence vyloučených lokalit na území města.

Celkově se také v komunitních plánech všech měst často zmiňovala problematika bydlení, a to u všech pracovních skupin, ale pouze v komunitním plánu města Přerova byl tento problém reflektován a byly navrženy konkrétní cíle a opatření. Po porovnání nejnovějších plánů všech tří měst bych jako nejlepší hodnotila právě ten přerovský – byly tam jasně vymezené pracovní skupiny, dobře koncipované SWOT analýzy a jednotlivé cíle a opatření opravdu reflektovaly zjištěné problémy daných skupin.

Následně bylo také posáno několik strategických dokumentů, které se v daných městech dotýkají problematiky sociálního vyloučení a sociálně vyloučených lokalit. A opět z toho porovnání nejlépe vychází Přerov. Přerov byl také jediné město, ve kterém působila státní Agentura pro sociální začleňování možná právě to pomohlo městu nastartovat úspěšnou politiku boje proti sociální exkluzi.

10. Summary

As mentioned in the thesis is solving problems of social exclusion and inclusion particularly important at the local municipal level. EU politics and national institutions have an important role in the whole process, but the key role has the local municipality, where people who are socially excluded live.

Overall, the community plans of all cities often mentioned the issue of housing, with all the working groups, but only in the community plan in Přerov, this problem was reflected and have been designed specific targets and measures. After comparing the latest plans of all three cities would be the best evaluated just the Přerov - there were clearly defined workgroups, well-designed SWOT analysis and specific objectives and actions truly reflect the problems identified the groups. Subsequently, it was also described by a number of strategic documents in their respective cities to issues of social exclusion and socially excluded localities. And again from this comparison is based on the best Přerov. Přerov was also the only city in where the Agentura pro sociální začleňování was cooperating, it probably helped the city to start a successful policy to combat social exclusion.

11. Literatura a použité zdroje

11.1 Literární prameny

- BARŠOVÁ, A. *Problémy bydlení etnických menšin a trendy k rezidenční segregaci v české republice*. In VÍŠEK, P. *Romové ve městě*. Praha: Socioklub, 2002. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-86484-01-7.
- BRABEC, T. *Gated communities: uzavřené a strážené rezidenční lokality*. In SÝKORA, L. 2010, 93 s. ISBN 978-80-86561-34-9.
- BRABEC, T. *Uzavřené rezidenční areály a rezidenční separace v Praze*. Praha, 2014. Disertační práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Prof. RNDr. Luděk Sýkora, Ph.D.
- BURJANEK, A. *Segregace*. Sociologický časopis, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, roč. 33, 4/1997, s. 423-443. ISSN 0038-0288.
- BURJANEK, A. Sociálně vyloučené lokality města: názvosloví a charakteristiky. In Ferencuhová, S. - Galčanová, L. - Hledíková, M. - Vacková, B. (eds). *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. Brno: Brno: MU, Praha: nakladatelství Pavel Mervart., 2009. s. 51-67, 17 s. ISBN 978-80-86818-86-3.
- GIDDENS, A. *Třetí cesta: obnova sociální demokracie*. Praha: Mladá fronta, 2001. Myšlenky. ISBN 80-204-0906-8.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta. Paseka*, Praha, 2002, s. 298-331. ISBN 80-7185-409-3
- JAKOUBEK, M (eds): *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk,
- KELLER, J. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studie. ISBN 978-80-7419-031-5.
- KLÍČOVÁ, K. *Podmínky bydlení příslušníků romské komunity jako marginalizované sociální skupiny a rezidenční segregace*. In ŠIMÍKOVÁ, I, VAŠEČKA, I, 2004. ISBN 80-7364-009-0.
- LEVITAS, R. *The inclusive society?: social exclusion and New Labour*. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005, xv, 277 s. ISBN 140394427.
- Mareš, P. „Sociální exkluze a inkluze“ Pp. 15-29 In Sirovátka, T. (ed.) *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. 2004. Brno: Masarykova univerzita.
- MAREŠ, P., *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. Sociologický časopis, 2000, roč. 36, č. 3: 285-297.
- MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluze): – koncepty, diskurz, agenda*. Sociologický časopis. 2008, 44(2), 271–294.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-262-1154-9.
- MUSIL, J. *Nové vymezení sociální ekologie*. Sociologický časopis, 1991, roč. 27, č. 1, s. 69-89
- MUSIL, J. *Změny městských systémů v postkomunistických společnostech střední Evropy*. Sociologický časopis, 1992, roč. 28, č. 4, s. 451-462.

- RŮŽIČKA, M., TOUŠEK, L. Sociální exkluze: její prostorové formy a měnící se podoby. In *Soudobá sociologie VI. Oblasti a specializace*. Praha : Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2014, s. 117-141. ISBN: 978-80-246-2558-4
- RŮŽIČKA, M.. Urbanizace chudoby a etnicity v socialistickém a (post)socialistickém městě. In FERENČUHOVÁ, S., GALČANOVÁ, L., VACKOVÁ, B. (eds.) *Československé město včera a dnes: každodennost - reprezentace - výzkum*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, 281 s. ISBN 9788087378441.
- RŮŽIČKA, M.. Wacquant v „romském ghettu“: poznámky k procesu ghettoizacev českých městech. In TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, J., OUŘEDNÍČEK, M.(eds.) *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 203 s. ISBN 9788073803780.
- SÝKORA, L. (2000): Globalizace a její společenské a geografické důsledky. In: Jehlička, P., Tomeš, J., Daněk, P. (eds): *Stát, prostor, politika: vybrané otázky politické geografie*. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta UK, Praha.
- SÝKORA, L. *Rezidenční segregace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2010. ISBN 978-80-86561-34-9.
- ŠIMÍKOVÁ, I. Mechanismy sociálního vylučování. In: ŠIMÍKOVÁ, I., VAŠEČKA, I. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje jejich integrace*. 1. Brno: Barrister&Principal, 2004, s. 133-139. ISBN 80-7364-009-0.
- TOUŠEK, L. *Kultura chudoby, Underclass a sociální vyloučení*. In HIRT, T., 2006, 414 s. ISBN 8086898768.
- VESELÝ, M. (ed.). Úvod do terénní sociální práce. Brno: Drom, romské středisko, 2002. 51 s.
- VÍŠEK P. Sídlní etnická segregace, její rizika a důsledky pro obce In VESELÝ, M. (ed.). *Úvod do terénní sociální práce*. Brno: Drom, romské středisko, 2002. s. 9-11
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Sbíрка zákonů. 14. 3. 2006. ISSN 1802-8012.

11.2 Internetové prameny

Agentura pro sociální začleňování, Koordinovaný přístup [online]. [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/koordinovany-pristup>

Agentura pro sociální začleňování, Lokality [online]. [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: http://www.socialni-zaclenovani.cz/index.php?option=com_k2&id=16&view=item&Itemid=2

AGENTURA, Lokální partnerství Přerov [online]. [cit. 2016-01-30]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/lokalni-partnerstvi-prerov>

ČESKÉ NOVINY.CZ [online]. 2016 [cit. 2016-11-12]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/zakon-o-socialnim-bydleni-by-mel-realne-fungovat-od-podzimu-2018/1397520>

Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování [online]. [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13031/vize_SZ.pdf

Dokument Vize [online]. [cit. 2016-01-30]. Dostupné z: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi2pd65v7TRAhVGF8AKHVdKCKIQFggrMAM&url=http%3A%2F%2Fwww.vize2020.cz%2Fdokument&usg=AFQjCNFTmTAPMLvbjkWotsePHjsOJQ5mKw&sig2=TtANjr0ZaXdMWIJv91lw8g>

FRIŠTENSKÁ, Hana a Petr VÍŠEK. *ANALÝZA SOCIÁLNĚ EKONOMICKÉ SITUACE ROMSKÉ POPULACE V ČESKÉ REPUBLICE S NÁVRHY NA OPATŘENÍ* [online]. 2003 [cit. 2016-10-10]. Dostupné z: <http://www.ncss.cz/files/finalni-zpravagrafiko.pdf>

GABAL ANALYSIS AND CONSULTING. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR* [online]. Praha, 2015 [cit. 9.12.2016]. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf

GABAL ANALYSIS AND CONSULTING. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. Praha, 2006 [cit. 9.5.2013]. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf

Identifikace lokalit koncentrace sociálních skupin a jejich typologie [online]. [cit. 2016-12-28]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/segregace/images/stories/dokumenty/kapitola3.pdf>

Koncepce sociálního bydlení 2015 – 2025 [online]. [cit. 2016-01-30]. Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf

MAIER, K. Možnost využití nástrojů územního plánování pro prevenci segregace. In SÝKORA, L.; TEMELOVÁ, J. SEGREGACE: Definice, příčiny, důsledky, řešení In SÝKORA, L.; TEMELOVÁ, J. (eds) *Prevence prostorové segregace* [online]. Praha, 2005 [cit. 9.5.2013]. Dostupné z: http://everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Publikace_segregace.pdf

MPSV, Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020 [online]. [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/17081>

Národní plán reforem České republiky na rok 2016 [online]. [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/nrp2016_czech_cs.pdf

OLOMOUCKÝ DENÍK.CZ [online]. 2012 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: http://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/holobyty-na-novem-svete-ceka-prestavba-v-byty-najemni-20120601.html

OLOMOUCKÝ DENÍK.CZ [online]. 2013 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: http://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/vylouceny-panelak-v-prichystalove-vystehuji-zmeni-se-na-byty-pro-seniory-2013052.html

OLOMOUCKÝ DENÍK.CZ [online]. 2015 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: http://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/prichystalova-jako-spatna-adresa-byvavalo-ted-je-jednou-z-nejklidnejsich-2015020.html

Plán prevence kriminality ve městě Prostějově na léta 2014–2015 [online]. [cit. 2016-01-30]. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj8xrfJvrTRAhXoJcAKHbpVAroQFggBMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.dataplann.info%2Fimg_upload%2F7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d%2Fplan-prevence-kriminality-ve-meste-prostejove-na-leta-2014-2015.pdf&usg=AFQjCNGSpJq183xC34smrDKazyd2r9VrCA&sig2=ZBV0jesNNi0mxod7qAkJ5g

RADOSTNÝ L. Faktory sociálního vyloučení In SÝKORA, L., OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (eds.). *Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2007, s 29-58. [online]. [cit. 28.11.2016]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/segregace/images/stories/dokumenty/kapitola3.pdf>

Strategie boje proti sociálnímu vyloučení 2016 – 2020 [online]. [cit. 2017-01-01]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení-2016-2020-finalni-verze/download>

Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020 [online]. [cit. 2017-01-01]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/strategie-prevence-kriminality-2008-2011-strategie-pdf.aspx

Strategie romské integrace do roku 2020 [online]. [cit. 2017-01-01]. Dostupné z: ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_czech_republic_strategy2_cs.pdf

Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020 [online]. [cit. 2017-01-01]. Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Olomouckém kraji pro roky 2015 – 2017 [online]. [cit. 2017-01-01]. Dostupné z: <https://www.kr-olomoucky.cz/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb-v-olomouckem-kraji-pro-roky-2015-2017-cl-2737.html>

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Přerově pro období let 2016 – 2019 [online]. [cit. 2016-01-30]. Dostupné z: <http://www.prerov.eu/filemanager/files/file.php?file=33854>

SÝKORA, L., TEMELOVÁ, J. *Prevence prostorové segregace*. Praha : PŘF UK a MMR, 2005. s. 6. On-line dokument [cit. 15.12.2015] dostupný z: <https://web.natur.cuni.cz/ksgrsek/novyurlab/user/documents/jajinek/Jana/Prevence%20prostorove%20segregace.pdf>

SÝKORA, L., TEMELOVÁ, J., POSOVÁ, D. Identifikace lokalit koncentrace sociálních skupin a jejich typologie. In SÝKORA, L., OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (eds.). *Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2007, s 29-58. [online]. [cit. 28.11.2016]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/segregace/images/stories/dokumenty/kapitola3.pdf>

SÝKORA, L.; TEMELOVÁ, J. (eds) *Prevence prostorové segregace* [online]. Praha, 2005[cit. 9.5.2013]. Dostupné z:

http://everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Publikace_segrecace.pdf

TOUŠEK, L. 2007. *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. Plzeň: Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu. Katedra antropologických a historických věd. [cit. 1.11.2016]. Dostupné z:

http://www.caat.cz/attachments/143_143_Ladislav_Tousek_Socialni_vyloucení_a_p_rstorova_segrecace.pdf.

TOUŠEK, L. Co je to sociální vyloučení? In *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Člověk v tísni, o.p.s., 2007. Dostupné také z:

<https://www.clovekvtsni.cz/uploads/file/1364590154-cerny%20petr.pdf>

VLÁDA ČR, *Rada vlády pro záležitosti romské menšiny* [online]. [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2015-146576/>